

Σαρρή Μαρία

Αυτό δεν είναι ένα σώμα

Προπτυχιακή εργασία στα πλαίσια του προγράμματος του ΤΕΦΑΑ Αθηνών

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

Πρώτο μέρος – Το σώμα στην κοινωνιολογία και ανθρωπολογία

- κεφ. 1 Ιστορική προσέγγιση και περιγραφή του σώματος
- κεφ. 2 Το σώμα ως βιοκοινωνικό δημιούργημα
 Το πολιτισμένο σώμα
- κεφ. 3 Ιατρική
 Cyborg
 Δυνητικό σώμα
- κεφ. 4 Επιτήρηση του σώματος (το σώμα μου είναι πεδίο μάχης)
- κεφ. 5 Ταυτότητες
 Ρόλοι
 Δίπολα
- κεφ. 6 Σώμα
 Σωματοποίηση

Δεύτερο μέρος – Το σώμα στον αθλητισμό

- κεφ. 1 Ιστορική προσέγγιση και περιγραφή της έννοιας «σώμα» στον αθλητισμό
- κεφ. 2 Το σώμα του αθλητή ως βιοκοινωνικό δημιούργημα
- κεφ. 3 Αθλητής και Cyborg
 Το δυνητικό σώμα του αθλητή
- κεφ. 4 Επιτήρηση και πειθάρχηση
- κεφ. 5 Ταυτότητες, ρόλοι, δίπολα
 Η σημασία τους σε ένα αθλητικό σώμα

Τρίτο μέρος – Συμπεράσματα - Κατακλείδα

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη· στο πρώτο μέρος κάνω μία έρευνα για το τι είναι το σώμα στην κοινωνιολογία και ανθρωπολογία. Η έρευνα αυτή περιλαμβάνει μία ιστορική προσέγγιση του όρου ανά τους αιώνες και την σημασία που είχε το σώμα για την ανθρωπότητα, πώς διαμορφώθηκε και πώς συνδέθηκε με διάφορα γεγονότα και μεταρρυθμίσεις, και μία αναφορά σε έννοιες και όρους της σύγχρονης διανόησης η οποία βλέπει το σώμα όχι ως κάτι φυσικά δοσμένο και ανιστορικό ή μη επηρεάσιμο από το περιβάλλον, αλλά ως κάτι του οποίου η διαμόρφωση είναι διαδραστική σε βάθος χρόνου, έως κάτι που μπορεί να θεωρηθεί μία πολιτικοκοινωνική ιστορική κατασκευή. Οι κυριότεροι διανοητές οι οποίοι εξέτασαν το σώμα προσπαθώντας να σπάσουν το φράγμα της καρτεσιανής αντίληψης και την μονόπλευρη ανάλυση αυτού από στις Θετικές επιστήμες είναι οι M. Foucault, J. Butler, B. Turner, D. Haraway, T. Laqueur, N. Elias, M. Douglas, κ.α.

Το πρώτο μέρος της εργασίας μπορεί να μην έχει άμεση σχέση με τον αθλητισμό αλλά έχει ως σκοπό ο αναγνώστης να μπορέσει να έχει μία σφαιρική εικόνα στην ερώτηση «τι είναι ένα σώμα;». Το σώμα σαν έννοια είναι συνδεδεμένο και έχει τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε κοινωνίας, ο τρόπος της πολιτικής απέναντι στο σώμα μπορεί να φανερώσει τους στόχους της κάθε κοινωνίας, τις ελευθερίες και τις ανελευθερίες της, τις προσδοκίες και τον πολιτισμό της. Έτσι και στον τομέα του αθλητισμού όπου το σώμα έχει πολλαπλές εκφάνσεις και σημασίες, τα σημαίνοντα μπορεί να είναι πολλαπλά.

Στο δεύτερο μέρος προσπαθώ να απαντήσω, βάση των όσων έχουν λεχθεί στο πρώτο μέρος, στην ερώτηση «τι είναι ένα αθλητικό σώμα» και «σε τι διαφέρει με ένα άλλο σώμα».

Κάνοντας αυτήν την ανασκόπηση στην ανθρώπινη σκέψη και ιστορία με άξονα το σώμα, θέλησα να συνδέσω την θεωρία με την πράξη στο πεδίο του αθλητισμού.

Στην έρευνα αυτή θέλω να θίξω παραμέτρους του σύγχρονου αθλητισμού, μέσω της έρευνας πάνω στο σώμα και των προεκτάσεων που έχει αυτό πάρει στην νεωτερική εποχή στην οποία ζούμε.

Έτσι σε ένα πρώτο χρόνο θα προσπαθήσω να αναδείξω το θεωρητικό υπόβαθρο του σύγχρονου αθλητισμού, και κατόπιν να απαντήσω σε ερωτήματα όπως:

Ποια είναι τα όρια του σώματος του σύγχρονου αθλητή;

Σε ποιόν/α ανήκει το σώμα του αθλητή;

Είναι το αθλητικό σώμα στην πραγματικότητα ένα σώμα;

Ποια είναι η εικόνα σώματος - σωματοποίηση που έχουν οι αθλητές;

Αν υποθέσουμε ότι το σώμα σαν έννοια σηματοδοτείται με διάφορα χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η φυλή κτλ, ποια από αυτά υπάρχουν στο αθλητικό σώμα, τι εξυπηρετούν και πώς ταυτοποιούνται.

Στην προσπάθεια να απαντήσω στα ερωτήματα αυτά, εκτός από την βιβλιογραφική έρευνα θα συμπεριληφθεί και εμπειρική διασύνδεσή μου με το αντικείμενο.

Η βιωματική σκοπιά και η δικιά μου εμπλοκή σε αυτή μέσω της ιδιότητάς μου ως αθλήτρια για πάνω από το μισό της ζωής μου, 12 χρόνια όντας 23 χρονών, και έχοντας σταματήσει τον πρωταθλητισμό εδώ και 2 χρόνια, μπορεί να διατρέξει τον κίνδυνο της υποκειμενικότητας αλλά τίποτα από τα γραφόμενα δεν θα στηριχθούν μόνο στο βίωμα αλλά θα προσπαθηθεί μία αναγωγή τους στην σύγχρονη θεώρηση για το σώμα από την κοινωνιολογία και την κοινωνική ανθρωπολογία.

Πρώτο μέρος

Το σώμα στην κοινωνιολογία και ανθρωπολογία

Ιστορική προσέγγιση και περιγραφή του σώματος

Αυτό που καθόριζε τον επιστημονικό λόγο γύρω από το σώμα και κυριαρχούσε στο παρελθόν είναι η καρτεσιανή φιλοσοφική παράδοση.

Βάση του καρτεσιανού τρόπου ανάλυσης εγκαθιδρύθηκε η μεθοδολογική διάκριση του ανθρώπου σε σώμα και πνεύμα. Με αυτόν τον διαχωρισμό τέθηκε το σώμα, ως πεδίο επιστημονικής ανάλυσης και έρευνας, στη δικαιοδοσία θετικών κυρίως επιστημών όπως η ιατρική, η φυσιολογία και η βιολογία.

Η κοινωνιολογία σαν επιστήμη ακολούθησε για πάρα πολύ καιρό τη μεθοδολογική προσέγγιση του καρτεσιανού συστήματος, έτσι προσδιόρισε το ανθρώπινο σώμα σαν αντικείμενο το οποίο δεν έχει τίποτα να προσφέρει στην ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων. Το σώμα αντιμετωπίστηκε απλώς ως μία βιολογική οντότητα, ως ένα αντικείμενο, ένας άγραφος πίνακας (*tabula rasa*) που υπόκειται στην ανθρώπινη βούληση και εξυπηρετεί τις επιθυμίες κάθε υποκειμένου, εξαντλώντας στη φαινομενική ύπαρξή του την εξωτερική διάσταση του ατόμου. Έτσι το σώμα ως κάτι το οποίο ανήκει στη φυσική σφαίρα των αντικειμένων αφέθηκε στις φυσικές επιστήμες. (Αλεξιάς 2006 εισαγωγή)

«Ο κόσμος στο οποίο κατοικούμε είναι ήδη προσδιορισμένος με συμβολική και κοινωνική σημασία· η εννοιολογική διάκριση μεταξύ κοινωνικού και φυσικού αποτελεί εκ των προτέρων μία κοινωνική διάκριση» (Turner 1992:75)

Η αλλαγή της οπτικής στην κοινωνιολογική επιστήμη και των μέσων ανάλυσης ήρθε με την φαινομενολογία, από τους βασικότερους εκφραστές της οποίας ήταν ο Maurice Merleau-Ponty.

Το βιοϊατρικό μοντέλο – μηχανιστικό μοντέλο για την ερμηνεία του σώματος και το «μάθημα της ανατομίας» θεωρήθηκαν σαν η καταγραφή μιας φυσικής πραγματικότητας. (Foucault 1973, Armstrong 1983, από Αλεξιάς 2006)

Οι φυσικές επιστήμες, βάση των οποίων το σώμα ήταν η πιο τέλεια μηχανή που έχει δει ο άνθρωπος, κατακερμάτισαν το σώμα στα μέρη που το αποτελούν, το χαρτογράφησαν, το εξυγίαναν και, με αποκορύφωμα την ανακάλυψη της διπλής έλικας του DNA, η μηχανιστική άποψη εξελίχθηκε σε αυτή της πληροφορίας και του λογισμικού. Το σώμα θεωρήθηκε το όχημα του DNA, η έκβαση της ανθρώπινης ύπαρξης από το έμβρυο έως την πραγμάτωση θεωρήθηκε φυσιοβιολογική διαδικασία όπως αυτή της αντιγραφής του dna και της κυτταρικής διαφοροποίησης.

Η θεωρία του υλισμού δεν είναι καινούρια· στην αρχαιότητα έχουμε εκφραστές της όπως ο Δημόκριτος (460-360π.Χ.) και ο Επίκουρος (342-270 π.Χ.).

Αναβίωσε από τον γάλλο φιλόσοφο Ζιλιέν Οφρουά ντε λα Μετρί (1709-1751).

Ο λα Μετρί συνεχίζοντας από τον Καρτέσιο και τη μηχανιστική θεωρία εξέφρασε την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος είναι μία πολύπλοκη μηχανή και ότι οι ψυχικές και οι σωματικές διαδικασίες μπορούν να εξηγηθούν με τους όρους του μηχανιστικού και υλιστικού μοντέλου. (Copleston 1963:25)

«Η μηχανιστική θεώρηση για τη ζωή (που υιοθετούν οι φυσιολόγοι) θεωρεί ότι όλα τα φαινόμενα, όσο πολύπλοκα ή δυσνόητα και αν είναι, μπορούν τελικά να περιγραφούν με τους νόμους της φυσικής και της χημείας». (Vender, Sherman, Lusiano, Τσακόπουλος 2000:19 ελληνική έκδοση).

Η ιστορία της έννοιας του σώματος είχε ανάλογη παράλληλη πορεία με την ιστορία της ανθρωπότητας ανά τους αιώνες. Έτσι το σώμα ανάλογα με τις ιστορικοπολιτικές και κοινωνικές παραμέτρους, θεοποιήθηκε, εξοστρακίστηκε, εργαλειοποιήθηκε, ήταν φορέας και αποδέκτης εξουσίας, ρόλων και πολιτισμού.

Από την εποχή της μητριαρχίας, της νομαδικής ζωής του ανθρώπινου είδους, «το σώμα είναι το πρώτο και πιο φυσικό εργαλείο του ανθρώπου» (Μαρσελ Μος 1950:197). Χρησιμοποιώντας το σώμα του κατασκεύασε τα μετέπειτα εργαλεία που τον βοήθησαν να καλυτερέψει τη ζωή του. Έτσι το σώμα ήταν το πρώτο κεφάλαιο της φυλής και ως κάτι τέτοιο λατρευόταν ως ιερό. Είχε τη δύναμη της αναπαραγωγής, την ικανότητα να συλλέξει την τροφή του και να προστατέψει τη φυλή. Με το πέρασμα από τη νομαδική ζωή στην αγροτική και από την μητριαρχική δομή οργάνωσης στην πατριαρχία, έχουμε τη σχεδόν ταυτόχρονη εμφάνιση

της ιδιοκτησίας, μέσω του δεσίματος του αγρότη πλέον άνθρωπου με τη γη που καλλιεργεί και την επιθυμία του να την κληροδοτήσει στους απογόνους της φυλής του. (Έγκελς από Ζαν Φλεβίλ, εισαγωγή). Ο άνθρωπος έπαψε να είναι το σώμα με τις φυσικές του ιδιότητες, έγινε το άτομο που κατέχει ιδιοκτησία, την οποία ορίζει και κατόπιν κληροδοτεί στους απογόνους του.

Σε κοινωνίες με δουλοκτητικό και φεουδαρχικό καθεστώς, το σώμα ήταν κάτω από ζυγούς εξουσίας τους οποίους παγίωσε μία θεϊκά δοσμένη ηθική τάξη π.χ. χριστιανισμός. Η ηθική αυτή τάξη νομιμοποιούσε τους έχοντες την εξουσία σαν φορείς της θεϊκής βούλησης, να δυναστεύουν τους υπόλοιπους. (Tomas Laqueur από fanzine qv)

Τη βιολογία επιστράτευσε η ανερχόμενη αστική τάξη το 18^ο και 19^ο αιώνα που στην προσπάθειά τους να αποσπάσουν την εξουσία από τον μονάρχη, ο οποίος κυβερνούσε ελέω θεού, επιστράτευσε τη φύση. Η δημιουργία της αστικής δημόσιας σφαίρας αντιμετώπισε το εξής πρόβλημα στην ιδεολογική της βάση και στην εγκαθίδρυση της. Αφού ο διαφωτισμός επιτάσσει ισότητα και ελευθερία και βάση αυτών των προταγμάτων πάρθηκε η εξουσία από τους φεουδάρχες, πώς θα μπορούσε να διασφαλιστεί το ποιος και γιατί έχει το δικαίωμα να διαχειρισθεί αυτήν την εξουσία; Αυτά τα κενά ήρθαν να καλύψουν οι διανοητές του διαφωτισμού, οι επιφανέστεροι ηθικοί ανθρωπολόγοι της γαλλικής επανάστασης Ρούσελ, Μορώ, Καμπινίς, οι οποίοι έγραφαν ότι οι σωματικές διαφορές υπαγόρευαν τις κοινωνικές και νομικές διαφορές που θέσπιζε ο αστικός κώδικας. Σ' αυτό το μετερίζι επιστρατεύτηκαν και οι ανατόμοι και φυσιολόγοι της εποχής που προσπαθούσαν να αποδείξουν τις διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες έχοντας βέβαια ως πρότυπο τον άνδρα.

Το σώμα έγινε λοιπόν κάτι σταθερό και ανιστορικό, διαφοροποιημένο βάση των γενετήσιων καταβολών. Βάση των παραπάνω θεσπίστηκε η διαφορά άντρα - γυναίκα, σαν κάτι για το οποίο η ίδια γυναίκα και πιο συγκεκριμένα η «φύση» της είναι υπεύθυνη, αργότερα η ίδια οπτική και παρόμοια επιχειρήματα χρησιμοποιήθηκαν ως ιδεολογικό υπόβαθρο της αποικιοκρατικής πολιτικής.

Σε μεγαλύτερα στάδια καπιταλισμού, αυτό που λέμε human capital, το ανθρώπινο κεφάλαιο, «το σώμα του εργάτη» και η παραγωγικότητά του ελέγχθηκε, π.χ. πανοπτικό σύστημα έλεγχου, και υποβλήθηκε σε ακραίες μορφές εκμετάλλευσης π.χ. φορντισμός. Καθώς ο καπιταλισμός προχώρησε σε στάδιο όπου τα αγαθά υπήρξαν σε πληρότητα και ο εργάτης δεν χρειαζόταν να δουλέψει εξαντλητικά, άρα του έμενε ποιοτικός ελεύθερος χρόνος, το σώμα του έγινε κάτι που απασχολούσε τον έλεγχο και εκτός εργασίας¹ ενώ η δύναμη του έπαψε να είναι μόνο η παραγωγική και συμπληρώθηκε με αυτή του καταναλωτή.

Ο διπολικός τρόπος σκέψης για το σώμα, ο οποίος είχε αναπτυχθεί με την χριστιανική ηθική, κατατάσσοντας το σώμα ως έκπτωτο και ατελές δημιούργημα, παγιώθηκε στον διαφωτισμό. (Turner 1996: 12,13)

Το σώμα στην χριστιανική αντίληψη θεωρήθηκε εμπόδιο ανύψωσης της ψυχής στο θεϊκό, ενώ αργότερα στον διαφωτισμό όπου τη θέση της ψυχής πήρε το πνεύμα, τίποτα δεν άλλαξε αφού και το πνεύμα θεωρήθηκε εξίσου ευάλωτο στις επιταγές της σαρκός.

Αυτές οι προσεγγίσεις έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εγκαθίδρυση και επιστημονική τεκμηρίωση του προτεσταντισμού, της προτεσταντικής αντίληψης και τις συνακόλουθες ασκητικές πρακτικές που ως σκοπό είχαν τον έλεγχο του συναισθήματος, της επιθυμίας, της σεξουαλικότητας, την καθιέρωση του ορθού λόγου και της εξουσίας πάνω στο σώμα.

Ο κόσμος και η σφαίρα της κοινωνικής διάταξης χωρίστηκαν σε δίπολα.

Η εδραίωση του διπόλου νους - σώμα σχεδόν έως και αντικρουόμενων χαρακτηριστικών, συστατικών του ανθρώπου, εδραίωσε με τη σειρά του και άλλα δίπολα πάνω στα οποία εδράζεται εξουσία, άνδρας - γυναίκα, λευκός - μαύρος, ντόπιος - ξένος, φύση - πολιτισμός, ανατολή - δύση, καλό - κακό.

Κάθε δίπολο προϋποθέτει μία δυνατή και μία αδύνατη πλευρά, μία εξαίρεση για να επιβεβαιωθεί ο κανόνας. Το πρότυπο αρετής πάνω στο οποίο χτίστηκε ο κανόνας του κόσμου, έτσι όπως τον γνωρίζουμε σήμερα, είναι αυτό του πολιτισμένου δυτικού λευκού άνδρα.

1. Υπάρχουν φυλλάδια από το τέλος του 19^{ου} αιώνα στα οποία δίνονται ιατρικές οδηγίες κατά της ομοφυλοφιλίας και του αυνανισμού σε εργάτες από τα εργοστάσια, ενώ χαρακτηριστική περίπτωση είναι το πώς έντυσαν ιδεολογικά την επιστράτευση των γυναικών στη βιομηχανία κατά τη περίοδο του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου και πώς μετά το πέρας προσπάθησαν να βρουν τρόπους να τις γυρίσουν πίσω στο σπίτι.

Το μηχανιστικό πρότυπο του ανθρώπου, ο διαχωρισμός σώμα και πνεύμα κατά τον καρτεσιανό τρόπο σκέψης, έγινε το ιδεολογικό υπόβαθρο που έδωσε πάτημα στην καταπίεση του ανθρώπου και γι' αυτό η αντίληψη για το σώμα ως κάτι δομικού φυσικά δοσμένου αμφισβητήθηκε από τα υποκείμενα που βίωσαν την εξουσία των εκάστοτε διπλόλων.

Σημαντικό ρόλο σε αυτή την αμφισβήτηση και αλλαγή έπαιξαν διάφορα κινήματα, όπως το φεμινιστικό και το κίνημα των έγχρωμων της Αμερικής, τα οποία αμφισβήτησαν την υπεροχή της αρσενικότητας ή της λευκής φυλής, δηλαδή «φυσικών χαρακτηριστικών», και την φύση που προστάζει αυτή την υπεροχή.

Η στροφή στην επιστήμη της κοινωνιολογίας έγινε με την άνοδο της φαινομενολογίας που ενδιαφέρθηκε να αναλύσει το υποκείμενο από μικρο-σκοπιά, οπότε αναγνώρισε τα επιμέρους χαρακτηριστικά του υποκειμένου και τα σημαίνοντα που του προσδίδουν. Από τους πρώτους εκφραστές της φαινομενολογίας ήταν ο Maurice Merleau-Ponty, ενώ οι σημαντικότεροι διανοητές οι οποίοι υποστήριξαν ότι το σώμα δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από την οπτική της βιολογίας ως κάτι φυσικό σταθερό στατικό και ανιστορικό, αλλά πρέπει να εξεταστεί ως κάτι που η διαμόρφωσή του είναι διαδραστική σε βάθος χρόνου, έως κάτι που μπορεί να θεωρηθεί μία πολιτικοκοινωνική ιστορική κατασκευή, είναι οι M. Foucault, B. Turner, T. Laqueur, N. Elias, M. Douglas, J. Butler κ.ά.

Το σώμα ως βιοκοινωνικό δημιούργημα

Το πολιτισμένο σώμα

Το σώμα αποτελείται από ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να θεωρηθούν βιολογικά, γενετικά δοσμένα, όπως το ύψος, το χρώμα της επιδερμίδας ή των ματιών, το φύλο, η διάσταση, τα λοιπά σωματομετρικά χαρακτηριστικά, τα οποία δίνουν στο άτομο που τα κατέχει συγκεκριμένες δυνατότητες, επιλογές ή και ακόμα δυνητικότητες.

Πολλά όμως από αυτά που θεωρούνται κληρονομημένα, άρα γενετικά, για να αναπτυχθούν σωστά εξαρτώνται από το περιβάλλον π.χ. ένα παιδί με γενετήσιες καταβολές να αναπτύξει ύψος έως και 2,00 μέτρα μπορεί λόγω των συνθηκών, όπως κακή διατροφή, παιδική εργασία, να αναπτυχθεί μέχρι τα 1,70 μέτρα.

Πώς όμως μπορούμε να ισχυριστούμε ότι όλα αυτά είναι δομικά χαρακτηριστικά της ταυτότητας του ανθρώπου;

Πώς μπορούμε να πούμε ότι παραμένουν ανεπηρέαστα σε εξωτερικές συνθήκες ή ότι δεν έχουν επηρεαστεί από εξωτερικούς παράγοντες ή από την ιστορική εξέλιξη του ανθρώπου;

Η Judith Butler στο βιβλίο της *Gender trouble* (προβληματισμοί για το κοινωνικό φύλο)¹ αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «οποιαδήποτε θεωρία περί πολιτισμικής κατασκευής του σώματος, οφείλει να αμφισβητήσει “το σώμα”, ως ένα κατασκευάσμα ύποπτης γενικότητας όταν αυτό εκλαμβάνεται ως παθητικό και πρότερο του λόγου». (Judith Butler 1990: 129)

Η Butler έκανε μία προσπάθεια να αποδομήσει τη φύση και κατά προέκταση το φύλο στα σημαίνοντα κοινωνικά, πολιτικά και ιστορικά που το διαμόρφωσαν και το κατασκεύασαν. Στηριζόμενη στη θεωρία του Λόγου του Michel Foucault, υποστηρίζει ότι το κοινωνικό φύλο είναι το αποτέλεσμα του Λόγου και το βιολογικό φύλο αποτέλεσμα του κοινωνικού φύλου. Με άλλα λόγια, αμφισβητεί τη «φυσική» προτεραιότητα του βιολογικού φύλου και τη διάκρισή του απ' το κοινωνικό.

Ο Marcell Mauss στο άρθρο του «Τεχνικές του σώματος» σημειώνει ότι δεν υπάρχει «φυσικό τρόπο» στον ενήλικα.

Δηλαδή ότι τεχνικές του σώματος όπως το βάδισμα, το τρέξιμο, η καθιστική στάση, η στάση του σώματος κατά τη διάρκεια του φαγητού και οποιοδήποτε άλλο παρόμοιο φαινόμενο δεν είναι φυσικά δοσμένες αλλά είναι διαμορφωμένες σε κάθε συγκεκριμένη κοινωνία. Αν βάλουμε σε ένα τραπέζι μικρά παιδιά να φάνε μαζί, μπορούμε να υποθέσουμε από πού είναι η καταγωγή τους παρατηρώντας τον τρόπο με τον οποίο κάθονται, τον τρόπο που χρησιμοποιούν τα μαχαιροπήρουνα κτλ.

1. Το φεμινιστικό κίνημα εισήγαγε τη διάκριση μεταξύ gender (κοινωνικό φύλο) και sex (βιολογικό φύλο). Πιο συγκεκριμένα, οι Αγγλοσάξονες σαν φεμινίστριες επινόησαν τον όρο gender, κατά τη δεκαετία του '70, προκειμένου να αμφισβητήσουν την αναγωγή στη φύση και στη βιολογία των κοινωνικών σχέσεων του φύλου. Θέλησαν να καταδείξουν ότι η υποταγή και η κατωτερότητα των γυναικών αποτελούν κοινωνικές, πολιτισμικές, ιστορικές και, τελικά πολιτικές κατασκευές. Σύμφωνα με τη διάκριση αυτή, το «βιολογικό φύλο» αναφέρεται στις βιολογικές διαφορές ανάμεσα στο αρσενικό και στο θηλυκό· είναι σταθερό και αμετάβλητο. Αντίθετα, το «κοινωνικό φύλο» αφορά τον πολιτισμό: αναφέρεται στην κοινωνική κατηγοριοποίηση σε «ανδρικό» και «γυναικείο», και γι' αυτό διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία. Αν και ο όρος αυτός συνέβαλε αποφασιστικά στη μελέτη της κοινωνικής και πολιτισμικής συγκρότησης του φύλου, η συμβολή αυτή είχε τα όριά της: ενώ η εισαγωγή του όρου gender είχε ως στόχο την απο-φυσικοποίηση του φύλου, η διάκριση του κοινωνικού από το βιολογικό φύλο επανεισήγαγε τελικά την ιδέα της ύπαρξης μίας φύσης, μίας βιολογίας προ-κοινωνικής, δεδομένης και αμετάβλητης. Η αμφισβήτηση της διάκρισης βιολογικού - κοινωνικού φύλου ήρθε από τις μεταδομιστικές θεωρίες του Λόγου. Τη θέση περί κοινωνικής, πολιτισμικής και πολιτικής κατασκευής της βιολογικής έμφυλης διαφοράς θεμελίωσε η μελέτη της Αμερικανίδας φιλοσόφου Judith Butler, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*.

Η λέξη *habitus* – έξης / *habitude* – συνήθεια «δεν υποδηλώνει τις μεταφυσικές εκείνες συνήθειες, τη μυστηριώδη εκείνη «μνήμη», αντικείμενα ογκωδών τόμων ή σύντομων και διάσημων διατριβών. Αυτές «οι συνήθειες» ποικίλλουν όχι μόνο σε σχέση με τα άτομα και τις μιμήσεις τους, αλλά κυρίως σε σχέση με την κοινωνία, την εκπαίδευση, την κοσμιότητα και τη μόδα, το κύρος. Πίσω από αυτές πρέπει να βλέπουμε τις τεχνικές και το έργο του συλλογικού και ατομικού πρακτικού νου, μάλλον, παρά, ως συνήθως, την ψυχή, την τάση της προς επανάληψη». (Marcell Mauss 1950:192-193)

Πράξεις που φαινομενικά δεν μπορούν να έχουν κανένα σημαίνον, κανένα κρυφό νόημα αλλά μπορεί πολύ εύκολα να καταταγούν σε κινήσεις φυσικές, αντανακλαστικές κτλ μπορεί να είναι διαμορφωμένες σε αιώνες πολιτισμικής ιστορίας και να αναπαράγουν πολλαπλά μηνύματα. Π.χ. ο τρόπος που κάθονται για να ξεκουραστούν, σε μία καρεκλά σε δημόσιο χώρο, οι γυναίκες στην Ελλάδα με κλειστά πάντα πόδια, δηλώνει μία εγκράτεια, μία επιφύλαξη και μία στροφή της γυναίκας στον ιδιωτικό κόσμο και όχι στο δημόσιο, ενώ ο τρόπος που κάθονται οι άντρες με ανοιχτά κυρίως πόδια δηλώνει μία επιθετική σεξουαλικότητα, μία συνεχή διαθεσιμότητα κτλ. Αν ρωτήσεις δυο ενήλικες γιατί κάθονται έτσι θα σου απαντήσουν πράγματα όπως «γιατί είναι βολικό», «γιατί έτσι έχω συνηθίσει» κτλ κανείς δεν χρησιμοποιεί συνειδητά τη συγκεκριμένη στάση και όμως αυτή η στάση δηλώνει τόσα πολλά, επίσης κανείς δεν διερωτάται πως γίνεται να δηλώνεται ως «βολική» για όλες τις γυναίκες ή ίδια στάση σώματος η οποία διαφέρει από αυτή των αντρών...

Συνεχίζοντας με τις πρακτικές του σώματος, δεν μπορούμε παρά να αναφέρουμε τον όρο σωματική επίφαση [*body gloss*] (Ervin Goffman).

Με τον όρο σωματική επίφαση εννοούμε τις σχετικά ενσυνείδητες πρακτικές που χρησιμοποιεί κάποιος άνθρωπος και τις επιτελεί με ολόκληρο το σώμα ή με μέρη αυτού, για να αποδείξει στην κοινωνία, στο άμεσο δηλαδή περιβάλλον, ότι η θέση στην οποία έχει επέλθει δεν είναι ύποπτη, ότι δηλαδή ο ίδιος και το σώμα του δεν αποτελούν κοινωνικό κίνδυνο, απειλή, δεν αποτελούν ηθική παρέκκλιση.

Για παράδειγμα αν κάποιος άνθρωπος αναγκαστεί να περιμένει κάτι ή κάποιον/α σε ένα δημόσιο χώρο, π.χ. σε μία πλατεία, για πολλή ώρα, από ένα χρονικό περιθώριο και έπειτα, θα αρχίσει να κοιτάει επίμονα το ρολόι του, αυτή του η πράξη είναι για να δηλώσει στο άμεσο περιβάλλον που ενδεχομένως έχει αντιληφθεί την παρουσία του «κοίτα, εγώ δεν είμαι παράξενος, επικίνδυνος, απλά έχει καθυστερήσει πολύ να έρθει το ραντεβού που είχα εδώ». Η σωματική επίφαση μοιάζει να είναι αντανακλαστική και είναι έως ένα βαθμό επίκτητο αντανακλαστικό, αλλά είναι ντυμένη με τα συμφραζόμενα του πολιτισμού, με τον οποίο θες να επικοινωνήσεις. Αν στο παραπάνω παράδειγμα ο άνθρωπος που περίμενε στη πλατεία, εκτελούσε τη συγκεκριμένη επίφαση, αλλά το περιβάλλον του δεν ήξερε τι θα πει «ρολόι», η πράξη του δεν θα είχε καμία επικοινωνήσιμη ιδιότητα.

Πέρα των τεχνικών και πρακτικών που χρησιμοποιεί ένα σώμα για να βαδίσει, να επικοινωνήσει, να βγει από τη δύσκολη θέση, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι δεν μπορεί να υπάρξει φυσικό σώμα - δοσμένο στον κάτοχό του από τα χρωμοσώματα;

«Το ανθρώπινο σώμα δεν βρίσκεται σε “φυσική κατάσταση” παρά μόνο για μία πολύ σύντομη περίοδο της ζωής του τη στιγμή που γεννιέται». (Falk 1995:95)

Ένα σώμα από μόνο του δεν μπορεί να σταθεί στον υπάρχον πολιτισμό, πρέπει να φέρει τα σημάδια που θα το καταστήσουν κατανοητό και αποδεκτό.

Ο Ν. Elias αναφέρει ότι ένα σώμα είναι μία δυναμική οντότητα, ευμετάβλητη, η οποία όμως διαμορφώνει την ποιότητα της μέσω της εκμάθησης και της κοινωνικής διαπαιδαγώγησης. Το εκπολιτισμένο σώμα είναι στην ουσία το εκπαιδευμένο σώμα.

Ο άνθρωπος ως ύπαρξη δεν είναι οντολογικά προσδιορισμένος σε ένα δοσμένο περιβάλλον, αλλά η ολοκλήρωση του εξαρτάται από την πολιτισμική του εκπαίδευση. Οι άνθρωποι τροποποιούν το περιβάλλον τους προκειμένου να προσαρμοστεί στις ανάγκες τους παρά προσαρμόζουν τις ανάγκες τους στο περιβάλλον. (Turner 1992 από Γεώργιο Αλεξιά).

Το πολιτισμένο λοιπόν σώμα δημιουργείται (Ν. Elias), εκπαιδεύεται σε τεχνικές (Marcell Mauss), ενώ είναι ο φορέας των αξιών, προδιαθέσεων και αγωνιών ενός πολιτισμού (Mary Douglas).

Την δυνατότητα κανείς να αμφισβητήσει την ύπαρξη του φυσικού σώματος σε ακόμα πιο βαθύ επίπεδο, αυτό της βιολογίας, το δίνει η εξέλιξη της ίδιας της επιστήμης που είχε εγκαθιδρύσει την βιολογία στον θρόνο που όριζε το σώμα, η ιατρική. Η βιολογία του σώματος ως κάτι σταθερό και δομικό τραντάζεται από τις γύρω τεχνολογικές εξελίξεις.

Πλέον υπάρχει η γενετική, η κοσμητική ιατρική, το πύρσινγκ, η τεχνική του τατουάζ, η αισθητική, οι εγχειρίσεις επαναπροσδιορισμού του φύλου, οι μεταμοσχεύσεις, το στάιλινγκ, και τόσοι ειδικοί που έχουν λόγο πάνω στο σώμα, όπως γιατροί, διαφημιστές, στίλιστες κτλ.

Το σώμα απέκτησε μία ικανότητα πέρα από τη φύση, μία ρευστότητα, μια δυναμικότητα. Και ενώ η χριστιανική ηθική, ο διαφωτισμός και η προτεσταντική αντίληψη, ήθελαν το σώμα να είναι δοσμένο και δομικό, στοιχείο της ταυτότητας, (στο χριστιανισμό καθ' εικόνα και ομοίωση του δημιουργού του, στον διαφωτισμό δεμένο στα δεσμά της φύσης), η όλη αμφισβήτηση της φύσης του σώματος ως σταθερή, στην εικόνα του αρεστού που διαμόρφωνε τα σώματα και παρήγαγε το αποδεκτό μέσα στον χρόνο, η παρατήρηση αυτών των φαινομένων και η αποκαθήςλωση της φύσης, έφεραν τον άνθρωπο στη θέση του δημιουργού.

Με την άνοδο της τεχνολογίας, την ανακάλυψη νέων χρονοχώρων όπως το διαδίκτυο, και την απεριόριστη δυνατότητα που αυτά προσφέρουν, τα όρια του σώματος χάθηκαν ή έγιναν δυσδιάκριτα.

Ο άνθρωπος πλέον μπορεί να ελέγξει και να δημιουργήσει το δικό του σώμα βάση των επιθυμιών του.

Πόσο όμως αυτές οι επιθυμίες είναι δικές του;

«Κάθε νέα εποχή φαίνεται να δημιουργεί και να ανακατασκευάζει το σώμα σύμφωνα με τις δικές της εικόνες και ενδιαφέροντα και επίσης σε κάθε προσδιορισμένο χρόνο μπορούν να εμφανίζονται πολλά παραδείγματα για το σώμα: ανταγωνιστικά, συμπληρωματικά, ή και ακόμα και αντίθετα μεταξύ τους...»

«Κάθε κατασκευή του σώματος όμως είναι επίσης μία κατασκευή του εαυτού, ως σωματοποιημένου εαυτού, και ως τέτοια επηρεάζει όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο διαχειριζόμαστε το σώμα αλλά και το πώς ζούμε τη ζωή μας». (Synnott 1993:36,37)

Τέτοια παραδείγματα κατασκευής του ιδανικού σώματος από την εποχή, και ταυτόχρονης εναρμόνισης της συμπεριφοράς των υποκειμένων σύμφωνα με τις προσταγές των εκάστοτε πρότυπων ομορφιάς, δεν είναι λίγα στην ιστορία.

Είναι αξιοπερίεργο πως όλα τα υποκείμενα όχι μόνο προσπαθούν η εμφάνισή τους να είναι πολύ κοντά στα αποδεκτά, αλλά και πως η επιθυμία τους επηρεάζεται σύμφωνα με αυτά.

Πρέπει να αναρωτηθούμε τι είναι αυτό που μεταβάλλει την επιθυμία των ανθρώπων, π.χ. από το ασθενικό πρότυπο ομορφιάς το μεσαίωνα στο αναγεννησιακό πρότυπο, ή π.χ. πώς αλλάζει την επιθυμία από το σκανδιναβικό πρότυπο ομορφιάς στο ανατολίτικο πρότυπο ενός ολόκληρου πλανήτη, σε μηδαμινό χρονικό διάστημα.

Τα πρότυπα μπορούν να ενσωματώσουν στο υποκείμενο όλες τις αποδεκτές λειτουργίες που πρέπει να επιτελέσει για να είναι κοινωνικά αρεστό ή αποδεκτό.

Πολλές λοιπόν από τις συνήθειες πράξεις που μπορεί να εκτελεί ένα υποκείμενο στην καθημερινότητά του και ίσως τις θεωρεί φυσικές και στοιχεία του χαρακτήρα του, απλά έχουν ενσωματωθεί, με διάφορους τρόπους, και βασικός τους ρόλος είναι η πειθάρχηση και ο αυτό-έλεγχος. Περαιτέρω ανάλυση θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο.

Ιατρική

Cyborg

Δυνητικό σώμα

Ο όρος cyborg προέρχεται από τις λέξεις cybernetic organism, δηλαδή κυβερνητικός οργανισμός, κύβοργ.

Χρησιμοποιείται για οργανισμούς οι οποίοι αποτελούνται εκτός από οργανικά μέρη και από τεχνολογικά μηχανικά, δηλαδή κατασκευασμένα μέρη. Ο στόχος αυτής της μίξης είναι να αυξηθούν οι δυνατότητες του οργανισμού.

Ο πρώτος cyborg οργανισμός εμφανίστηκε σε σύγγραμμα επιστημονικής φαντασίας το 1908· ήταν ο Nyctalope στη νουβέλα "L' Homme qui peut vivre dans l'eau" που σημαίνει «ο άνθρωπος που μπορεί να ζει μέσα στο νερό» του Jean de la Hire

Η ιδέα ενός ανθρώπου μηχανή εξαπλώθηκε στην επιστημονική φαντασία πριν το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, ενώ γενικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η επιστήμη και η επιστημονική φαντασία έχουν πολύ στενές τεμνόμενες πορείες αφού η μία αντλεί από την άλλη. «Η συνεργασία ανάμεσα στους επιστήμονες και στους συγγραφείς επιστημονικής φαντασίας είναι δεδομένη. Πουθενά δεν είναι τόσο στενή όσο στον κύκλο των διαστημικών υπηρεσιών. Πολύ πριν απλοί πολίτες και πολιτικοί πιστέψουν στο όνειρο, οι συγγραφείς επιστημονικής φαντασίας και οι επιστήμονες της ΝΑΣΑ προσέγγιζαν τα διαστημικά ταξίδια σαν μία πραγματοποιήσιμη πιθανότητα... η ευρωπαϊκή διαστημική υπηρεσία μελετά κείμενα επιστημονικής φαντασίας για να ανακαλύψει ιδέες και τεχνολογίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μελλοντικές αποστολές» (Ward 2000 από Δόμνα Παστουρματζή)...

Στο άρθρο «φτιάξτε τη διαστημική κιβωτό του Νώε» (Λαϊνάς 2002:80,83) οι ειδικοί προφητεύουν αποίκηση των πλανητών μέχρι το 2050. Το σενάριο της οικολογικής καταστροφής εμπλουτίζεται από τις προβλέψεις σύγκρουσης της γης με αστεροειδή και έτσι ο αποικισμός φαντάζει ως η μόνη σωτηρία. Ο επιφανής αστροφυσικός Steven Hawking πιστεύει ότι για να καταφέρει το ανθρώπινο είδος να επιζήσει τα επόμενα χίλια χρόνια πρέπει να επεκταθεί στο διάστημα. Η πρόταση για ανακατασκευή ή υβριδοποίηση του ανθρώπινου σώματος προέρχεται από το διαστημικό πρόγραμμα της ΝΑΣΑ, ειδικά στη βιοϊατρική, προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από τα πειράματα των ένοπλων δυνάμεων των Η.Π.Α». (Δόμνα Παστουρματζή 2005)

Η ιδέα της καλύτερευσης του ανθρώπινου οργανισμού (λέγοντας καλύτερευση εννοούμε την αύξηση της δύναμης, της αντοχής, των ορίων επιβίωσης κ.τ.λ.) βασίζεται πρωταρχικά στην αντίληψη ότι το ανθρώπινο σώμα είναι ένα είδος μηχανής που αποτελείται από διάφορα μέρη τα οποία η επιστήμη μπορεί να απομονώνει και να τα επεξεργάζεται. Έτσι τα μέρη του σώματος από αναντικατάστατα μπορούν να γίνουν αναλώσιμα. Και αφού υπάρχει αυτή η δυνατότητα για τα μέλη του σώματος γιατί να μην υπάρξει για ολόκληρο το σώμα;

Ο επιστήμονας της ΝΑΣΑ Έντουιν Τζόνσον ισχυρίζεται ότι «ο άνθρωπος είναι η πιο πετυχημένη μηχανή πάνω στη Γη... Από το λαιμό και πάνω είναι τέλειος. Από τον λαιμό και κάτω άλλες μηχανές τον ξεπερνούν κατά πολύ».

Ο όρος cyborg δημιουργήθηκε από τους Manfred E. Clynes και Nathan S. Kline το 1960 και αφορούσε το σχέδιο ενός υπεράνθρωπου που θα μπορούσε να επιβιώσει κάτω από αντίξοες συνθήκες. Πάνω σε αυτό το σχέδιο χρόνια μετά η ΝΑΣΑ ορμώμενη από την επιστημονική φαντασία και από τις προσδοκίες για την διαιώνιση του ανθρώπινου είδους, μέσω του εποικισμού σε άλλους πλανήτες, δουλεύει πάνω στο σχέδιο που θα επέτρεπε στον άνθρωπο να αντέξει ένα διαστημικό ταξίδι, και τις ενδεχόμενες αντίξοες συνθήκες σε κάποιο αφιλόξενο εξωγήινο περιβάλλον.

Υπάρχει η οπτική ότι τα Cyborg δεν είναι κάτι που αφορά τον μέλλον της ανθρωπότητας, αλλά υπάρχει ήδη ανάμεσά μας αφού αρκετοί άνθρωποι προσαρμόζουν τεχνολογία στο σώμα τους για να λειτουργούν καλύτερα.

Αυτή η τεχνολογία είναι οι φακοί επαφής, οι βηματοδότες, τα ακουστικά βαρηκοΐας, τεχνητά άκρα κ.ά.

Η Donna Haraway βάζει μία άλλη οπτική, φεμινιστική προσέγγιση, στο θέμα των cyborg, υποστηρίζοντας ότι είναι μία πλατφόρμα πειραματισμού ώστε να καταρριφθεί το δίπολο φύση – πολιτισμός, και με τη σειρά τους άλλα θεμελιώδη δίπολα όπως άνδρας – γυναίκα. Μία κριτική αντιμετώπιση της ενθουσιώδους θεώρησης της Haraway και του μεταανθρωπισμού είναι η εξής: «το ίδιο κίνημα που με ενθουσιώδη τρόπο ανθρωποποιεί τους κυβερνο-οργανισμούς, την ίδια στιγμή υποβαθμίζει τον άνθρωπο» (Breton 2004 b 6.2)

Η κοινωνιολογία της ιατρικής ισχυρίζεται ότι το μηχανιστικό μοντέλο ερμηνείας του ανθρώπινου σώματος είναι μία ιστορική κατασκευή η οποία δεν αποκαλύπτει την 'αλήθεια' για το σώμα αλλά νομιμοποιεί την επέμβαση της επιστημονικής ιατρικής στο σώμα και την συνακόλουθη εργαλειακή διαχείρισή του ως αντικειμένου. (Αλεξιάς 2006:196-202).

Η μηχανιστικά θεώρηση από την επιστημονική ιατρική γνώση είχε διάφορες συνέπειες στο σώμα, επηρέασε τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε ιστορικά το σώμα, νομιμοποιώντας και ενισχύοντας παράλληλα τις υπάρχουσες κοινωνικές ανισότητες και προκαταλήψεις, όπως στη περίπτωση των ομοφυλοφίλων και στη περίπτωση των πογκρόμ των ναζί ενάντια στους εβραίους, οι οποίοι σύμφωνα με την ναζιστική προπαγάνδα ήταν αδύναμοι γενετικά και φορείς μολυσματικών ασθενειών. «Οι ασθενείς έχουν ιστορία, είναι πολιτισμικά μορφοποιημένες από τους σύγχρονους λόγους και οφείλουν την ύπαρξή τους στις σχέσεις εξουσίας» . (Turner 1995 σελ253)

Πιο συγκεκριμένα, πολλές από τις ηθικές λειτουργίες που επιτελούσε την προηγούμενη περίοδο η θρησκεία μέσω του ελέγχου του σώματος έχουν περάσει πλέον με τη μορφή των ιατρικών αντικειμένων επέμβασης στην ιατρική. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος με τον οποίο ελέγχεται το γυναικείο σώμα και η δυνατότητα αναπαραγωγής στο πλαίσιο των πατριαρχικών κοινωνιών. Το γυναικείο σώμα αποτέλεσε ένα αντικείμενο ελέγχου της κοινωνίας που χρησιμοποιήθηκε για την εξυπηρέτηση ευρύτερων κοινωνικών αναγκών και στόχων. Στη συνέχεια οι θρησκευτικοί κανόνες επένδυσαν το γυναικείο σώμα με μία σειρά περιορισμών που καθόρισαν τον τρόπο παρουσίας, λειτουργίας και κατανόησής του. Τέλος, η επιστημονική ιατρική, ακολουθώντας τη λογική των ανατομικών διαφορών, θεώρησε το γυναικείο σώμα ως το αποδεικτικό στοιχείο για την μειονεκτική θέση των γυναικών. (Αλεξιάς 2006:70).

Το σώμα προσδιορίζεται από την εποχή του διαφωτισμού βάση της ιατρικής επιστήμης η οποία ορίζει το ασθενές, το υγιές, τη ζωή, τον θάνατο (π.χ. ο όρος κλινικά νεκρός) ή ακόμα και αυτό που δεν αξίζει να ζήσει.

Ο ιατρικός λόγος για το σώμα διαμόρφωσε την κρατούσα αντίληψη για το σώμα· διαβάζοντας το βιβλίο Making sex του Tomas Laqueur βλέπουμε πως το κοινωνικό φύλο (gender) διαμορφώνεται μέσα στους αιώνες σύμφωνα με τον ιατρικό λόγο. Ο Laqueur, παραθέτοντας πλούσιο υλικό από ιατρικά, ιατροδικαστικά, φιλοσοφικά και νομικά κείμενα από την κλασική αρχαιότητα μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, θέτει το ερώτημα αν το έμφυλο σώμα, δηλαδή η βιολογική / ανατομική διαφορά άνδρα - γυναίκας, όπως εμείς την ορίζουμε σήμερα ως διχοτομία, ως αντίθεση δύο ριζικά διαφορετικών σωματικών μορφολογιών, της ανδρικής και της γυναικείας, αποτελεί ένα βιολογικό δεδομένο. Η ιστορική του μελέτη δείχνει ότι από την αρχαιότητα έως το 18ο αι. επικρατούσε το μοντέλο του ενιαίου γενετήσιου φύλου, της ενιαίας σάρκας. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό τα δύο φύλα έχουν την ίδια ανατομία: η γυναίκα δεν είναι παρά ένας άνδρας με όρχεις και πέος που εκκρίνει σπερματικό υγρό. Τα ανδρικά αυτά γεννητικά / σεξουαλικά όργανα βρίσκονται στο εσωτερικό του γυναικείου σώματος ανεστραμμένα και, επομένως, δεν είναι ορατά, εξωτερικά, όπως στον άνδρα. Οι γυναίκες θεωρούνταν ατελέστεροι άντρες επειδή διαθέτουν ακριβώς τα ίδια όργανα αλλά σε λάθος θέση. Μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα το να είσαι άνδρας ή γυναίκα δε σήμαινε ότι είσαι οργανικά κάποιο από τα δύο γενετήσια φύλα, αλλά ότι κατέχεις μια θέση στην κοινωνική ιεραρχία, ότι αναλαμβάνεις έναν πολιτισμικό ρόλο. Το γενετήσιο φύλο συνιστούσε κοινωνιολογική και όχι οντολογική κατηγορία. Ωστόσο, από το 18ο αιώνα, τα πράγματα αρχίζουν να αλλάζουν στο χώρο του έμφυλου σώματος: το μοντέλο του ενιαίου γενετήσιου φύλου καταρρέει και στη θέση του εγκαθιδρύονται τα δύο γενετήσια φύλα. Ο κυρίαρχος λόγος στο Διαφωτισμό θεώρησε το αρσενικό και το θηλυκό σώμα ως οριζόντια διατεταγμένα, αντίθετα και ασύμμετρα μεταξύ τους γενετήσια φύλα. Τα αναπαραγωγικά όργανα, άλλοτε τρόποι παραδειγματικοί για την αποκάλυψη της ιεραρχίας, αναδείχτηκαν σε θεμέλιο της

ασύμμετρης διαφοράς. "Η γυναίκα είναι γυναίκα!", διακήρυττε ο ανθρωπολόγος των ηθών Μορό σε μια από τις πολυάριθμες απόπειρες να αναγάγουν τον πολιτισμό στο σώμα, όχι ως σύνολο οργάνων απλώς, αλλά στην ολότητά του, και για όλα τα ζητήματα, τόσο τα σωματικά όσο και τα ηθικά. Όργανα που άλλοτε μοιράζονταν από κοινού το ίδιο όνομα -οι ωοθήκες και οι όρχεις- τώρα άρχισαν να διακρίνονται στο γλωσσικό επίπεδο. Στοιχεία της σωματικής κατασκευής που θεωρούνταν κοινά στον άνδρα και τη γυναίκα, όπως ο σκελετός και το νευρικό σύστημα, διαφοροποιήθηκαν ώστε να αντιστοιχούν στο πολιτισμικά αρσενικό και θηλυκό. Κατά τον ύστερο 18ο αι. για πρώτη φορά οι ανατόμοι απεικόνισαν με κάθε λεπτομέρεια έναν εμφανώς θηλυκό σκελετό, ώστε να τεκμηριώσουν το γεγονός ότι η γενετήσια διαφορά φώλιαζε βαθύτερα από την επιδερμίδα. Όπου προηγουμένως υπήρχε μια βασική κατασκευή του σώματος, τώρα εμφανίζονται δύο. Τα γεννητικά όργανα, που άλλοτε με τη θέση τους υποδείκνυαν σε ποιο σημείο της αρσενικής τελεολογικής κλίμακας τοποθετούνταν το κάθε σώμα, σταδιακά έφτασαν τελικά να αποδίδονται έτσι ώστε να δηλώνουν οπτικά την ασύμμετρη διαφορά. Με άλλα λόγια, τα δύο γενετήσια φύλα επινοήθηκαν ως νέο θεμέλιο του κοινωνικού φύλου. Το γενετήσιο φύλο επιφορτιζόταν τώρα το πολιτισμικό έργο που επιτελούσε το κοινωνικό φύλο στο μοντέλο της ενιαίας σάρκας. Φυσικά δεν ήταν οι νέες επιστημονικές ανακαλύψεις εκείνες που γκρέμισαν το παλιό μοντέλο από το βάθρο του, ούτε καθιέρωσαν αυτές το νέο. Αλλά, πλέον, γεννήθηκε το νοητικό πλαίσιο, δηλαδή τα ποικίλα διανοητικά ρεύματα που συνέθεσαν το μετασχηματισμό της ανθρώπινης κατανόησης, το οποίο έγινε ευρύτερα γνωστό ως επιστημονική επανάσταση -η βακονιανή μέθοδος, η καρτεσιανή μηχανιστική θεώρηση, ο επιστημολογικός εμπειρισμός, η νευτώνεια σύνθεση κλπ.- μέσα στο οποίο ήταν δυνατόν να διακριθεί σαφώς το φυσικό από το κοινωνικό.

Εκτός από την παραπάνω κριτική για τον επιστημονικό ιατρικό λόγο, το τρέχον πρόβλημα ηθικής για τις βιοεπιστήμες είναι το πατεντάρισμα ανθρώπινων υλικών, όπως ανθρώπινων γονιδίων.

Η αποκωδικοποίηση του ανθρωπίνου dna είναι από τις τελευταίες μεγάλες ανακαλύψεις της επιστήμης που δεν έχουν πατενταριστεί. Από εκεί και πέρα όλη η γνώση και η χρήση αυτής, ανήκει σε εταιρίες που κατέχουν τα πνευματικά δικαιώματα και έτσι μπορούν μόνο αυτές να τις επεξεργαστούν, και έτσι να παράγουν κέρδος από αυτό.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ασθενούς στις ΗΠΑ, του οποίου το συκώτι έκκρινε κάποιο σπάνιο ένζυμο· ο γιατρός που τον παρακολουθούσε πήγε το ένζυμο σε κάποια φαρμακευτική εταιρεία η οποία και το πατένταρε. Τα πνευματικά δικαιώματα αυτού του ενζύμου ανήκουν πλέον στην εταιρεία και όχι στον ασθενή του οποίου το συκώτι το παράγει. Ο ασθενής αν και προσέφυγε στα δικαστήρια μηνύοντας τον γιατρό του και την εταιρεία, απλά την έχασε την υπόθεση.

Η πρώτη υπόθεση πατενταρίσματος βιολογικού υλικού ήταν στα μέσα της δεκαετίας του '70 όπου μεγάλη πετρελαϊκή εταιρεία προσέφυγε στα δικαστήρια για να πατεντάρει μικροοργανισμό που ανακάλυψε στα εργαστήριά της. Ο μικροοργανισμός αυτός προϋπήρχε εκατομμύρια χρόνια της εταιρείας. Ενώ αρχικά το αίτημά της είχε απορριφθεί, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο τη δικαίωσε και έτσι άνοιξε ο ασκός του Αιόλου για το πατεντάρισμα βιολογικών υλικών και οργανισμών.

Ποια λοιπόν είναι τα όρια του σώματος και ποια είναι αυτά της επιστήμης;

Η αποκωδικοποίηση του DNA στα τέσσερα βασικά νουκλεοτίδια πυροδότησε ένα καινούριο αλλά ταυτόχρονα 'αρχαίο' τρόπο θεώρησης του σώματος.

Η μηχανιστική θεώρηση που επικρατούσε μετατράπηκε σε πληροφορική.

Η ανθρώπινη υπόσταση συρρικνώθηκε στην πληροφορία της διπλής έλικας.

Το DNA και οι πληροφορίες που κουβαλάει θεωρήθηκαν «το βιβλίο της ζωής» και η βάση της ανθρώπινης υπόστασης. Το σώμα λοιπόν υποβαθμίστηκε στο απλό όχημα που μεταφέρει αυτές τις πολύτιμες πληροφορίες στο χρόνο. Η χαρτογράφηση του ανθρωπίνου γονιδιώματος και η μετάφρασή του ως σύστημα πληροφοριών επαναπροσδιόρισε την πληροφορία ως «ουσία» των πάντων και μαζί με την επακόλουθη κειμενοποίηση του σώματος στήριξαν μία συστηματική εξαύλωση της ζωής. Το σώμα μπορεί να είναι το όχημα του dna μέσα στο χρόνο και τίποτα άλλο;

«Η αντίληψη του ανθρωπίνου όντος ως 'ανθρώπου – πληροφορία' βασίζεται στην εσκεμμένη διανοητική ταύτιση του οργανισμού με το κείμενο και του DNA με τη γλώσσα. Μία τέτοια εξίσωση συγκαλύπτει τη γενετική, κυτταρική, οργανική και περιβαλλοντολογική πολυπλοκότητα της ζωής και εμφανίζει τη γλώσσα της βιολογίας γραμμική και σαφέστατη. Η Λιλί Ε. Κέι μας υπενθυμίζει ότι η γλώσσα εξαρτάται πάντοτε από τα συμφραζόμενα[...] η

εφαρμογή της θεωρίας της πληροφορίας στα βιολογικά συστήματα έχει οδηγήσει σε μία υποτιμητική αντίληψη των ζωντανών οργανισμών και του DNA ως «μονοκατευθυντήριας αιτιώδους δομής» (Keller 1995:99)» (Δόμνα Παστουρματζή)

Αρκεί να εξετάσουμε δύο μονοζυγωτικούς διδύμους οι οποίοι έχουν μεγαλώσει στο ίδιο περιβάλλον και στην ίδια οικογένεια και από τη διαφορετικότητά τους να καταλάβουμε ότι χρειάζονται πολλά παραπάνω από την απλή πληροφορία κατασκευής για να συγκροτηθεί ένας περίπλοκος οργανισμός και να γίνει μέτοχος και φορέας κοινωνικών - πολιτικών - πολιτισμικών σημαινόντων.

«Οι άνθρωποι πλέον δεν αντιμετωπίζονται σαν ατομικές οντότητες ως πουλιά, μέλισσες ή κόττες αλλά ως δέσμες γενετικής πληροφορίας. Όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί απογυμνώνονται από την ουσία τους και μετατρέπονται σε αφηρημένα μηνύματα. Η ζωή γίνεται πλέον ένας κώδικας που περιμένει να αποκρυπτογραφηθεί. Δεν είναι πλέον ιερή». (Riffkin 1998 στο Breton 2004:3)

Η μηχανιστική θεώρηση και η εξέλιξη αυτής στη θεωρία της πληροφορίας συνέχισε περαιτέρω την ήδη υπάρχουσα ρήξη ανάμεσα στον νου και το σώμα, σε ακόμα πιο βαθύ επίπεδο. «Αυτός ο τρόπος κατανόησης του σώματος προδιαγράφει ένα δυϊσμό, ο οποίος διαχωρίζει όχι μόνο το πνεύμα ή τη ψυχή από το σώμα αλλά, πιο λεπτά το υποκείμενο από το σώμα του». (Breton 2004:64).

Οι σχέσεις ανάμεσα στον άνθρωπο και τη μηχανή, μετά από την πληροφορική θεώρηση της ύπαρξης του ανθρώπου και την ανθρωποποίηση των μηχανών μέσω της θεωρίας των cyborg, έρχονται σε νέα θέση.

Ενώ μερικοί επιστήμονες εδραιώνουν τη μηχανιστική θεώρηση και την πληροφορική θεώρηση για την ανθρώπινη ύπαρξη, άλλοι ασχολούνται με την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης. «Ο εξανθρωπισμός των μηχανών (τεχνητή νοημοσύνη), σε συνδυασμό με τη μηχανοποίηση του ανθρώπου (σύνολο γενετικών πληροφοριών), οδηγεί σε ένα νέο τρόπο σύλληψης και διαμόρφωσης της σχέσης του ανθρώπου με τις μηχανές». (Αλεξιάς 2006:286)

Τα φουτουριστικά οράματα του ανθρώπου που θα μπορούσε να επιλέξει το σώμα του, έκαναν τα cyborg να μοιάζουν σαν το βήμα για την επιστροφή στην Εδέμ· μπορεί απλά όμως να είναι το απόλυτο διαζύγιο του σώματος με τη φύση. «Στόχος είναι να μας κάνουν να αισθανόμαστε άνετα με την ιδέα ότι η ζωντανή σάρκα μοιράζεται τις μηχανιστικές ιδιότητες της ψυχρής ύλης και ότι η διάλυση και η ανακατασκευή του σώματος άτομο προς άτομο είναι θεμιτή. Κοντολογίς, μπορούν να θεωρηθούν και ως φορείς μιας τελεολογίας απεμπόλησης της σάρκας από την ανθρώπινη υποκειμενικότητα, αφού αποδέχονται ως αναπόφευκτη την ιδέα ότι κατ' ουσίαν είμαστε πληροφοριακές δομές. Αυτό που δεν υπογραμμίζεται είναι το γεγονός ότι η έννοια της βιολογικής μηχανής ασκεί ιδεολογική και τεχνολογική βία στο ανθρώπινο σώμα και στην ανθρώπινη οντότητα. Κάτω από τον μανδύα της ουτοπίας, ο ιστορικός ανδρικός στόχος της αθανασίας και της παντοδυναμίας στρώνει το δρόμο για μία επιβεβλημένη τεχνο-ευφορία». (Δόμνα Παστουρματζή 2005)

Στο μανιφέστο των cyborg η Donna Haraway τονίζει πόσο χρήσιμα εργαλεία μπορεί να είναι η τεχνολογία και οι βιοεπιστήμες για να αναδιαμορφώσουμε τα σώματά μας. Προτιμά την τεχνολογική μόλυνση που μέσω αυτής βρίσκει εργαλεία για να μπορέσει να αμφισβητήσει δίπολα όπως: εγώ - άλλος, θηλυκό - αρσενικό, φύση - κουλτούρα, και δηλώνει ότι θα προτιμούσε αν της δινόταν η ικανότητα να γινόταν cyborg παρά κάποια θεά. Η Donna Haraway επισημαίνει ότι είναι «βασανιστική η επίγνωση του τι σημαίνει να έχουμε ένα ιστορικά δομημένο σώμα. Αλλά αν απολέσουμε την αθωότητα της καταγωγής μας δεν θα υπάρξει εκδίωξη από τον κήπο». (Donna Haraway 1991:157).

Οι άπειρες δυνατότητες που αναπτύχθηκαν για το ανθρώπινο σώμα είτε είναι πραγματικότητα μέσω της επιστήμης, είτε είναι στα φουτουριστικά οράματα συγγραφέων επιστημονικής φαντασίας, κοινωνιολόγων, και επιστημόνων, έκαναν τα όρια του σώματος να μοιάζουν χαμένα, και ενώ η επιστημονική φαντασία συναντά τη πραγματικότητα, θεωρίες όπως αυτές της Haraway, τεχνολογία και επιστήμη, τέμνουν το σώμα στην δυνητικότητά του. Το δυνητικό σώμα δεν είναι αντίθετο από το πραγματικό σώμα απλά εκφράζει τις άπειρες δυνατότητες και προσδίδει νέα νοήματα στο ήδη υπάρχον σώμα το άμεσο, φυσικό και ορατό. (Levy 1999:16)

Δυνητικό επομένως μπορεί να χαρακτηριστεί και το κυβερνητικό σώμα το οποίο χρησιμοποιείται από το κάτοχό του για να επιτελέσει διάφορες λειτουργίες όπως chatting, surfing, cybersex (να κοινωνικοποιηθεί δια της ομιλίας, να κάνει βόλτα στο διαδίκτυο, ακόμα και να κάνει διαδικτυακό sex κτλ). (Αλεξιάς 2006:21)

Το σώμα και η ταυτότητα του πάντα έθεταν τα όρια της ύπαρξης ή της μη ύπαρξης. Έτσι όπως πολλές επιστήμες και θεωρίες ξεκίνησαν με γνώμονα το «καλό» της ανθρώπινης

ύπαρξης, η χρήση της τεχνολογίας από τους ανθρώπους έχει την τάση να εκτροχιάζεται και να εξυπηρετεί «το καλό» του κέρδους, η δυναμικότητα του σώματος ως κάτι που μπορεί να σπάσει την θνησιμότητα φαντάζει τρομακτικό εργαλείο με μη ελεγχόμενη διάθεση και αμφιλεγόμενες προθέσεις.

Η ιατρική, η κοσμητική, η εμφυτεύσιμη τεχνολογία, η γυμναστική, η διατροφή, μας δίνουν την ψευδαίσθηση ότι είμαστε πολύ κοντά στο να κάνουμε ό,τι θέλουμε με το σώμα μας και να σπάσουμε τα δεσμά της φύσης. Και ενώ κάθε μέρα είμαστε όλο και πιο κοντά στο cyborg, τι μας κάνει να πιστεύουμε ότι η τεχνολογία είναι πράγματι απελευθερωτική ή ότι η εικόνα στην οποία ονειρευόμαστε να μετατρέψουμε το σώμα μας είναι στην πραγματικότητα δική μας επιθυμία;

«Το σώμα είναι ένα κείμενο το οποίο γράφεται και ξαναγράφεται από κάθε λογής ειδικούς (γιατρούς, διαιτολόγους, εραστές, γυμναστές)». (Fox 1993: 20)

Το πανοπτικό μοντέλο έλεγχου, σύστημα το οποίο χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά σε φυλακισμένους, και έχει να κάνει με την πειθαρχία και την αυτοκαταστολή. Η ενσωμάτωση του ελέγχου μέσω των μικροεξουσιών που διαμορφώνουν τις συνειδήσεις και τις επιθυμίες μας, αμφισβητούν κατά πόσο το δυναμικό σώμα θα είναι αυτό που θα λειτουργήσει απελευθερωτικά.

Παραδείγματα τεχνολογίας που λειτούργησαν με κάποιο απελευθερωτικό χαρακτήρα έχουμε αρκετά αλλά ακόμα εγείρονται ερωτήματα, όπως ποιες ομάδες ανθρώπων έχουν την πρόσβαση σε οποιαδήποτε μορφή τεχνολογίας, η διαχείριση της τεχνολογίας (από ποιους για ποιους και πόσους και ποιους σκοπούς εξυπηρετεί) κ.ά.

Για παράδειγμα η ιατρική και συγκεκριμένα ο τομέας της γυναικολογίας, μέσω της τεχνολογίας που ανέπτυξε έκανε πραγματικότητα πάγιο αίτημα των φεμινιστριών για αυτοδιαχείριση των σωμάτων των γυναικών. Αυτό πραγματώθηκε με την δυνατότητα της έκτρωσης ή ακόμα της εξωσωματικής γονιμοποίησης. Ο ιατρικός όμως λόγος αποξένωσε συνάμα τις γυναίκες από το ίδιο τους το κορμί αφού αφέθηκαν στους «ειδικούς» και έπαψαν να έχουν λόγο και να ελέγχουν φαινόμενα, όπως η έμμηνος ρύση. Νομίζω ότι είναι απαραίτητο να αναφέρω τον Φρόιντ, τον πατέρα του κολπικού οργασμού που με τη θεωρία του καθόρισε τη σεξουαλικότητα των γυναικών για ολόκληρες γενιές ενώ χαρακτήρισε συμπεριφορές γυναικών ως «άρρωστες» και αποτυχημένες να περάσουν από το «ανώριμο» στάδιο του κλειτοριδικού οργασμού στο «ώριμο» του κολπικού βάζοντάς αυτές σε διαδικασίες όπως την χειρουργική μετακίνηση της κλειτορίδας πιο κοντά στον κόλπο. Η ψυχιατρική δεν είναι η πρώτη φορά που προσπάθησε να βάλει την γυναικεία σεξουαλικότητα και κάθε σεξουαλικότητα σε νόρμες κλινικά υγιούς και μη υγιούς, χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν ο ορισμός της γυναικείας υστερίας και η θεραπεία αυτού, καθότι υστερία μπορούσε να οριστεί οτιδήποτε ήταν πιο ενεργητικό για τα καθώς πρέπει όρια της θηλυκότητας και η θεραπεία μπορούσε να είναι και εγκλεισμός σε ιδρύματα ενώ ο πρώτος μηχανικά δονούμενος δονητής ήταν εργαλείο της ψυχιατρικής για την θεραπεία της «νόσου γυναικείας υστερίας».

Η ιατρική για το «καλό» των μελλοντικών γονέων πραγματοποιεί μία σειρά προγεννητικών ελέγχων με σκοπό τη συνέχιση της κήσης που κρίνεται ως υγιής και ακίνδυνη. Έτσι βλέπουμε μία καινούργια ευγονική της οποίας τα όρια δεν μπορεί να τα ελέγξει κανένας άλλος παρά η ίδια την επιστήμη, αφού εκείνη πραγματεύεται όρους όπως το «υγιές», το «μη υγιές», το «φυσικό» και το «αφύσικο» και ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληροί κάποιος και κάποια, για να χαρακτηριστεί έτσι.

Δεν θα μάθουμε ποτέ πώς θα έμοιαζε το επόμενο τέρας λέει η Rosi Bradottii στο άρθρο «Σημάδια θαύματος και ίχνη αμφιβολίας της περί τερατολογίας και σωματοποιημένων διαφορών». Στο άρθρο αυτό εξηγεί πως ο επιστημονικός ή επιστημοφανής λόγος έκρινε ποιοι πληρούν τις προϋποθέσεις ενός «τέρατος». Έτσι στήνονταν διάφορα θεάματα στα οποία τα «τέρατα» τις εποχής εκθέτονταν σε κοινή θέα και επιβεβαίωναν τον κανόνα του φυσιολογικού μέσα από την οποιαδήποτε ιδιομορφία τους. Σαν «τέρατα» χαρακτηρίζονταν και πολλοί ιθαγενείς που είχαν αιχμαλωτισθεί από τους αποικιοκράτες δυτικούς, και η έκθεση της διαφορετικότητάς τους στο κοινό ως κατωτερότητα, έδινε το «επιστημονικό» ιδεολογικό υπόβαθρο που στήριζε την υποδούλωση πολιτισμών και λαών που η κουλτούρα τους διέφερε από την δυτική και έτσι αυτομάτως κρίνονταν ως κατώτερη..

Η ιατρική μετατρέπεται σε θαυματουργή ιατρική μέσα από μία διαδικασία φетиχοποίησης της τεχνολογίας, των ηλεκτρονικών μηχανημάτων και των κάθε λογής τεχνολογικών μικροσυσκευών και επιτευγμάτων. (Webster από Αλεξιά)

Έτσι ο άνθρωπος μετατρέπεται σε μετά- άνθρωπος και το σώμα του μετατρέπεται σε body project δηλαδή σε ένα σχέδιο προς υλοποίηση, ένα σχέδιασμα για το σώμα.

Και αφού σήμερα ένας άνθρωπος είναι ανίκανος να επηρεάσει τη ζωή του και τις συνθήκες διαβίωσής του, η δυνατότητα να επηρεάσει και να τροποποιήσει το σώμα του, του δίνει τη ψευδαίσθηση ότι επηρεάζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαβιώνει. (Shilling 1993:2,3)

Από την πλήρη αυτοδιαχείριση του σώματος όπως την έχει οραματιστεί η Donna Haraway μέχρι τον θάνατο της επόμενης γενιάς μέσω τις επίτευξης της αθανασίας (έτσι όπως αποτυπώνεται στο διήγημα επιστημονικής φαντασίας «οι Έξτρα» του Ουίλιαμς όπου η μνήμη και η συνείδηση κωδικοποιείται, το σώμα κλωνοποιείται, και έτσι επιτυγχάνεται η κυβερνο- αθανασία), τα όρια μπορεί να είναι ασαφή θολά και δυσδιάκριτα.

Επιτήρηση του σώματος (το σώμα μου είναι πεδίο μάχης)*

«Θα μπορούσαμε αναμφίβολα να υιοθετήσουμε τούτο το γενικότερο θέμα, ότι στις κοινωνίες μας τα κολαστικά συστήματα πρέπει να επανενταχθούν σε κάποια «πολιτική οικονομία» του σώματος: ακόμα και όταν τα συστήματα αυτά δεν καταφεύγουν σε βίαιες ή αιματηρές τιμωρίες, ακόμα κι όταν χρησιμοποιούν μεθόδους απαλές που εγκλείουν ή αναμορφώνουν, ασφαλώς πρόκειται πάντα για το σώμα, για το σώμα και τις δυνάμεις του, για την χρησιμότητα των δυνάμεων αυτών και για την ευπειθείά τους, για την κατανομή τους και για την υποταγή τους». (Michel Foucault «πολιτική οικονομία του σώματος» από μπροσούρα για την σεξουαλικότητα της ομάδας εκ-φυλες)

«Το σώμα συνιστά περισσότερο από κάθε άλλη φορά τόπο πολιτικής διαμάχης και αντικείμενο πολιτικής διεκδίκησης. Τα σώματα εμπλέκονται σε άνισες σχέσεις εξουσίας, προκαλούν την υποψία, τον έλεγχο, την επιθυμία, είναι κοινωνικά τοποθετημένα και αξιολογούνται ως φυσιολογικά ή ακόμα και εξαρτώνται σύμφωνα με τα κοινωνικά κριτήρια της τάξης, της φυλής, του φύλου, της εθνικότητας. Περισσότερο από κάθε άλλη φορά το σώμα μοιάζει να παίρνει απειλητικές διαστάσεις τόσο για όσα πραγματοποιεί όσο και για την ποικιλία των σημασιών που διαμεσολαβεί. Στο πλαίσιο αυτό ο έλεγχος του σώματος των μεμονωμένων πολιτών αλλά και του πληθυσμού αναδεικνύεται σε πρωταρχικό μέλημα των νεωτερικών κοινωνιών». (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:29)

Οι συσχετισμοί εξουσίας ασκούν άμεσο έλεγχο και επιρροή πάνω στα σώματα. Μπορεί αυτός ο έλεγχος να μην είναι ορατός, ή να μην διακρίνεται σε μηχανισμούς με θεσμική αρμοδιότητα τον έλεγχο, αλλά είναι αυτός που τα επενδύει - ντύνει, τα δαμάζει, τα χρησιμοποιεί, τα σημαδεύει, τα φυλακίζει, απαιτεί την αναγνωσιμότητα, τα υποχρεώνει σε τελετουργίες. Ο έλεγχος αυτός στα σώματα έρχεται να επιτελέσει τη διαδικασία που χρειάζεται να περάσει ένας άνθρωπος και το σώμα του για να μεταμορφωθεί σε αυτό που λέμε human capital = ανθρώπινο κεφάλαιο

«Το σώμα περιβάλλεται με σχέσεις εξουσίας και κυριαρχίας αλλά αντίθετα δεν είναι δυνατό να αποτελέσει δύναμη εργασίας παρά μονάχα αν ενταχθεί σε ένα σύστημα καθυπόταξης (όπου η ανάγκη, είναι επίσης ένα πολιτικό όργανο προσεκτικά ρυθμισμένο, υπολογισμένο και χρησιμοποιήσιμο). Το σώμα μετατρέπεται σε χρήσιμη δύναμη μόνον αν γίνει σώμα παραγωγικό και σώμα καθυποταγμένο». (Michel Foucault, «πολιτική οικονομία του σώματος» από μπροσούρα για την σεξουαλικότητα της ομάδας εκ-φυλες).

Εδώ πρέπει να εισάγουμε τον όρο «μικροεξουσία», δηλαδή ένα πειθαρχικό σύστημα το οποίο δεν συγκροτείται σε ένα μηχανισμό ή σε κάποια πρακτική, αλλά ενυπάρχει μέσα στα συστήματα και στους θεσμούς και τοποθετείται ακόμα μέσα στα ίδια τα σώματα, (ενσωμάτωση).

«Διαμορφώνεται λοιπόν μία πολιτική καταναγκασμών, που συνίσταται στην επεξεργασία του σώματος, στον υπολογισμένο χειρισμό των στοιχείων του, των κινήσεών του, της συμπεριφοράς του. Το ανθρώπινο σώμα μπαίνει τώρα μέσα σε ένα μηχανισμό εξουσίας που το εξερευνά, το αποδιαρθρώνει και το ανασυνθέτει. Γεννιέται μία «πολιτική ανατομία» που είναι συνάμα μία «μηχανική εξουσίας», εξηγεί με ποιόν τρόπο μπορεί κανείς να επηρεάσει το σώμα των άλλων, όχι απλώς για τα εκτελούν εκείνο που αυτός επιθυμεί, αλλά και για να ενεργούν όπως αυτός θέλει, σύμφωνα με τις τεχνικές και με την ταχύτητα και αποτελεσματικότητα που έχει προκαθορίσει. Η πειθαρχία κατασκευάζει έτσι σώματα υποταγμένα, εξασκημένα, σώματα «πειθήνια». (Michel Foucault επιτήρηση και τιμωρία μετάφραση από μπροσούρα για την σεξουαλικότητα της ομάδας εκ-φυλες).

* φεμινιστικό σύνθημα σε αφίσα που είχε κατασκευάσει η πανεπιστημιακός - φωτογράφος Μπάρμπαρα Κρούγκερ.

Ενώ παλιά τα σώματα υπάκουαν στον μονάρχη, στον φεουδάρχη, στον πνευματικό ηγέτη, η παραβατικότητα θεωρούνταν πάντα άμεση προσβολή για την τιμή και το κύρος του εξουσιαστή, μονάρχη, φεουδάρχη και συνεπώς προσβολή της θείας ιερής τάξης. Η τιμωρία ήταν πάντα βίαιη. Η εξουσία σε ένα τέτοιο σύστημα παρόλο που αντιδρούσε βίαια, δρούσε με τρόπο τυχαίο και ασυνεχή.

Αντιθέτως η νεωτερική κοινωνία βλέπει την αναγκαιότητα ολοένα και πιο επιθετικών μηχανισμών εξουσίας. Η εξουσία φροντίζει πλέον να ελέγξει τον χρόνο και τις κινήσεις του σώματος. Τώρα η εξουσία είναι πιο ανώνυμη και αυτό που επιτυγχάνει είναι η αυτό-επιτήρηση, η αυτό-πειθαρχία, η εγκράτεια κ.τ.λ.

Η πειθαρχική εξουσία είναι διάχυτη και ανώνυμη, διακατέχει τους πάντες και κανέναν αφού δεν έχει επίσημους φορείς, είναι χαρακτηριστικά νεωτερική αφού δεν βασίζεται σε θεσμικές κυρώσεις, και για αυτούς τους λόγους η εισβολή στο σώμα μιας τέτοιας εξουσίας είναι σχεδόν ολοκληρωτική. Μπορούμε να βρούμε τα σημάδια αυτής της εξουσίας πάνω μας και γύρω μας.

Δεν είναι δύσκολο κανείς να εντοπίσει αυτήν και τα σημάδια της αν αναρωτηθεί, γιατί φοράει τα συγκεκριμένα ρούχα που φοράει, γιατί συμπεριφέρεται με συγκεκριμένους τρόπους σε συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις και γεγονότα, γιατί επιλέγει έναν τρόπο ζωής και όχι έναν άλλον, ακόμα γιατί μπορεί να θεωρεί ένα φαγητό νόστιμο και όχι ένα άλλο, απλά επανεξετάζοντας έννοιες όπως όμορφος, άσκημος, νόστιμος, άγευστος, θηλυκός, αρσενικός, υγιής, επιτυχημένος, παράνομος, το τι σημαίνουν σε διαφορετικές κοινωνίες σε διαφορετικά χρονικά, ιστορικά και κοινωνικά πλαίσια. Η εξουσία μπορεί να γραφεί ακόμα και μέσω του λόγου στα σώματα και τις ζωές μας, να δημιουργήσει πρότυπα και συμπεριφορές, ρόλους και ταυτότητες.

Τα σώματά μας και οι επιθυμίες μας διαμορφώνονται από αυτήν την εξουσία, δεν είναι τυχαίο ότι οι άνθρωποι αρέσκονται ανά τους αιώνες σε διαφορετικά πρότυπα όπως δεν είναι τυχαία και η καθολικότητα αυτής της αρεσκείας. Ένα απλό παράδειγμα είναι το γυναικείο πρότυπο και πώς διαμορφώθηκε μέσα στους αιώνες, πώς επηρέασε τις ίδιες τις γυναίκες στο να διαμορφώσουν τα σώματά τους και κατ' επέκταση τις ζωές τους και πώς το ίδιο πρότυπο επηρέασε τις επιθυμίες των ανδρών.

Από το ασθενικό πρότυπο του μεσαίωνα, ως το χυμώδες αναγεννησιακό, στα εναλλασσόμενα με τρομακτική ταχύτητα πρότυπα σήμερα που επιβάλλουν αλλαγές χαμαιλέοντα και προβάλλουν ακόμα και πρότυπα τα οποία μπορεί να είναι καταστροφικά, όπως το πρότυπο του υποσιτισμένου τοπ μόντελ, το γυναικείο σώμα ελέγχθηκε και ελέγχεται με τρομακτική αποτελεσματικότητα, ενώ οι επιθυμίες μας ακολουθούν τις επιταγές του κυρίαρχου ό,τι κι αν έχει επιβάλει.

«Το σώμα απέκτησε σημαντική προβολή στις δυτικές κοινωνίες, διότι στο πλαίσιο της ανάπτυξης και κυριαρχίας μιας καταναλωτικής κουλτούρας αποτέλεσε την κύρια μορφή έκφρασης και εκδήλωσης της κουλτούρας αυτής. Οι σύγχρονες δυτικές μεταβιομηχανικές κοινωνίες σπνρίζονται για τη λειτουργία τους στη διαμόρφωση και ενίσχυση μιας κουλτούρας η οποία προωθεί και νομιμοποιεί την αγοραία λογική. Σε αυτή τη διαδικασία το σώμα διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, εφόσον ταυτίζεται με τον εαυτό και τον εκφράζει. Το σώμα αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο ανάδειξης, προβολής αυτής της καταναλωτικής κουλτούρας και συμμετοχής σε αυτήν καθώς και το εξωτερικό περίβλημα είναι το βασικό στοιχείο διαχείρισης. (Featherstone 1991)» (Αλεξιάς 2006).

Το «αμερικάνικο όνειρο» παγκοσμιοποιήθηκε· έτσι κάθε «ελεύθερος πολίτης» ανάλογα με τις επιλογές που θα κάνει μπορεί να αποκτήσει απεριόριστο πλούτο. Αυτός ο παράδεισος, ο παράδεισος του κέρδους, είναι αρκετός για να εγκαθιδρύσει την απαιτούμενη αυτοεπιτήρηση και αυτοέλεγχο. Στις νεωτερικές κοινωνίες η παραγωγή πλούτου δεν είναι αρκετή για να δημιουργήσει το κοινωνικό στάτους. Η «ομορφιά», η επένδυση του σώματος, η εμφάνιση του σώματος, απασχολεί όλο και πιο πολύ τον νεωτερικό άνθρωπο.

«Συνεισφορά στην ανάδειξη της κοινωνιολογίας του σώματος έχει η αλλαγή της δομής των σύγχρονων κοινωνιών όπου η εστίαση τους στρέφεται από την παραγωγή στην κατανάλωση και την αύξηση του ελεύθερου χρόνου. Το υποκείμενο κατασκευάζεται ως καταναλωτής και το σώμα μετατρέπεται σε κομβικό στοιχείο της κατανάλωσης όπου θεωρείται ως μηχανή η οποία μπορεί να τροποποιηθεί κατά βούληση και να παρουσιαστεί ως τελειότητα με τη βοήθεια της ιατρικής, της υγιεινής διατροφής, των γυμναστηρίων και της ενδυμασίας». [(Shilling1993:93) από Αλεξιά 2006].

Το σώμα έτσι γίνεται αντικείμενο ανασχηματισμού και επαναπροσδιορισμού με την ενεργητική παρέμβαση του κατόχου του προκειμένου να καλυφθούν οι θεωρούμενες ατέλειες

του: αναδεικνύεται στην κατεξοχήν πρώτη ύλη προς επεξεργασία και γίνεται ταυτόχρονα το μέσο και ο άμεσος αποδέχτης αυτής της επεξεργασίας. (Falk 1995:97-98).

Αν δεχθούμε ότι το ενδιαφέρον των κοινωνιών κατά την ύστερη νεωτερικότητα μετατίθεται από το εργαζόμενο σώμα, στην εργασία προς το σώμα ή για το σώμα, η μετάθεση αυτή αποβλέπει κυρίως στην κατάκτηση μιας εικόνας νεανικού, αδύνατου, γυμνασμένου σώματος χωρίς τα εμφανή σημάδια του χρόνου. [(Shilling 1993, Turner 1997, Bordo 1993) από Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004 εισαγωγή].

Στην καταναλωτική κουλτούρα το σώμα δεν καταπιέζεται, η καταπίεση αντικαταστάθηκε από αυξημένες δυνατότητες (potensions), του δίνεται το κίνητρο να είναι αδύνατο, γυμνό, μακιγιαρισμένο, όμορφο. (Shilling 1993:3-4)

Στη νεωτερική κοινωνία δεν είναι καινούριο η αίσθηση ελευθερίας και αυτοδιαχείρισης που την διέπει. Αξιοσημείωτη είναι όμως η αυξανόμενη εξουσία της εικόνας σε μία κοινωνία ολοένα και πιο προσανατολισμένη στα οπτικά μέσα, media. Έτσι η υποταγή στη νέα πειθαρχική εξουσία δίνει το στάτους ανθρώπου μέσα στις εξελίξεις ενημερωμένου/ης, «in», και σε απόλυτη εναρμόνιση με το τρέχον «life style», τρόπο ζωής.

Η εξουσία πλέον είναι απόλυτα συμβατή με τις «ανάγκες», μισθωτή εργασία, γυμνασμένο υγιές σώμα, αιώνια νεότητα κ.τ.λ. Η κατανάλωση και ο ρυθμός ροής των χρημάτων κρατιέται σε πολύ υψηλά επίπεδα.

«Τα σώματα υποτάσσονται στις κοινωνικές επιταγές, στα κυρίαρχα πρότυπα περί αποδεκτού σώματος (νεανικού, σφριγηλού, αθλητικού κτλ) καθώς και τα κριτήρια που περιβάλλουν το έμφυλο σώμα και προσδιορίζουν τις έννοιες όπως αρρενωπότητα και θηλυκότητα. Το ενδιαφέρον σε αυτή την αμφισημία έγκειται στην συνύπαρξη της προσωπικής ευχαρίστησης με την εφαρμογή πανοπτικών τεχνολογιών με απώτερο στόχο την παραγωγή αυτοεπιτηρούμενων και υπάκουων σωμάτων». (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:36).

Ένας άνθρωπος που πριν βγει από το σπίτι του θα ελέγξει πέντε έξι φορές την εμφάνισή του στον καθρέπτη και ανησυχεί για την βροχή που ενδεχομένως μπορεί και να λερώσει το αμάξι του ή να χαλάσει το χτένισμά του, ένας άνθρωπος που δεν πάει διακοπές για να διεκπεραιώσει μία επαγγελματική υποχρέωση και κάνει δίαιτα για να μοιάζει στην διαφήμιση του μοντέλου που του αρέσει αν και όταν πάει κάποτε διακοπές, είναι στην ουσία ένας αυτοεπιτηρούμενος άνθρωπος.

«Η υποταγή είναι το παράδοξο αποτέλεσμα ενός κυρίαρχου σχήματος, όπου οι συνθήκες ύπαρξης, η πιθανότητα να συνεχίσεις να είσαι αναγνωρίσιμο κοινωνικό ον, απαιτούν τη διαμόρφωση και συντήρηση μορφών υποταγής». (Judith Butler 1997:20)

Το σώμα είναι μία επιφάνεια η οποία εγγράφεται από διαφορετικούς εξουσιαστικούς λόγους. Τους λόγους διάφορων ειδικών όπως ο γιατρός, ο ιερέας, ο πατέρας. (Fox). Η κοινωνία στην οποία ζούμε χαρακτηρίζεται ως σωματική και είναι ουσιαστικά δομημένη γύρω από τον έλεγχο των σωμάτων. (Turner 1992:12-14)

Τα πολιτικά συστήματα ανά καιρούς εντάσσουν το σώμα σε πιο άμεσους ελέγχους· έτσι επεμβαίνουν άμεσα σε αυτό και στις λειτουργίες του. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η πολιτική του δημογραφικού «προβλήματος» όπου σύμφωνα με τον κυρίαρχο λόγο που ενστερνιζόταν σύσσωμη η πολιτεία, εκκλησία, μέσα ενημέρωσης, η Ελλάδα έπασχε από υπογεννητικότητα και έτσι η ικανότητα να τεκνοποιεί κάθε ελληνίδα ξαφνικά έγινε εθνικό ζήτημα, η μήτρα της ελληνίδας ήταν το επίκεντρο μίας πολιτικής εθνικής σημασίας.

«Η κινητοποίηση της δημογραφίας και ενός επιστημονικού λόγου στατιστικών δεδομένων για τον πληθυσμό εντάσσεται σε ένα εγχείρημα διακυβέρνησης και διαχείρισης που επιστρατεύει και την περιχαράκωση μιας εθνικής ταυτότητας, επιπλέον εστιάζεται σε σώματα, συγκεκριμένα σώματα, απευθύνοντας ολόκληρα πρόσκληση για αυξημένη βιολογική αναπαραγωγή. Η πρόσκληση αναδεικνύεται σε επιταγή για όσους συνυπογράφουν τη (σαηνευτική για την ύστερη νεωτερικά ελληνική κοινωνία) νοσταλγική ενοποίηση του ελληνικού έθνους και του μεγαλείου του. Επιτυγχάνεται λαθραία η σύζευξη των ριζικά ασύνδετων – της παραγωγικότητας της βιολογικής μήτρας με το σθένος της πολιτικής οντότητας «Ελλάδα».

Η ίδια η μήτρα μεταμορφώνεται σε βιομηχανία στρατιωτών ή και εργατών και αποτελεί κατεξοχήν πολιτικό πεδίο, ενώ το υποκείμενο στο οποίο υποτίθεται ότι ανήκει, «Ελληνίδα», αποκτά ως καταστατική υποχρέωση προς το φύλο αλλά και το έθνος «της» την επιτέλεση της κανονιστικής μητρότητας. Μαζί με αυτό, εμπεδώνεται ένα καθεστώς αλήθειας που τεκμηριώνεται μέσα από την επανεγγραφή της επιθυμίας για μια σαφώς συρρικνωμένη και στρατηγική «σωστή» ελληνικότητα, η οποία συνάδει με την ανάγλυφη ηδονή που περιβάλλει την παραγωγή στατιστικής γνώσης η οποία, κατά τα άλλα, επικαλείται πλήρη ουδετερότητα όσον αφορά τον πληθυσμό που απλά «εξετάζει». Η λαγνεία των αριθμών που

αποτυπώνονται στα περισσότερα ειδησεογραφικά αλλά και επιστημονικά άρθρα για το δημογραφικό, μαρτυρά αφενός την επιθυμία να ελεγχθεί το κοινωνικό σώμα και αφετέρου την απόλαυση που προσφέρει η προσπάθεια να πειθαρχηθούν ανυπότακτες κατηγορίες σωμάτων. Σε αυτό το καθεστώς αλήθειας, ισχυρό βραχίονα του οποίου αποτελεί ο λόγος για το δημογραφικό, επιχειρείται στη σύγχρονη Ελλάδα τόσο ο έλεγχος του πληθυσμού όσο και η παραγωγή πειθήνιων σωμάτων». (Αλεξάνδρα Χαλκιά 2005:63-64)

Στη παγκοσμιοποίηση της αγοράς του δικαίου και της κοινωνίας χαρακτηριστική είναι η εργαλειοποίηση του σώματος εναντίον του κατόχου του. Το σώμα και ειδικότερα κάποια σωματομετρικά χαρακτηριστικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναντίον του κατόχου του σαν πειστήρια ενοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι κατά το παγκόσμιο κυνήγι της τρομοκρατίας, η γενικευμένη συλλογή προσωπικών δεδομένων όπως δείγματα DNA σε παγκόσμιες τράπεζες υπόπτων ή εν δυνάμει τρομοκρατών – εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο όρος «εν δυνάμει τρομοκράτης» αφορά όλους τους πολίτες, αφού όλοι μπορεί να θεωρηθούν ύποπτοι ανεξαρτήτως λοιπών στοιχείων. Και ενώ το δακτυλικό αποτύπωμα ήταν κάτι αλλοιώσιμο και έτσι όχι εχθρικό στον κάτοχό του, η ίριδα του ματιού ως στοιχείο ταυτοποίησης μπορεί να στραφεί ενάντια στον κάτοχό του.

«Η χρήση συγκεκριμένων τμημάτων του σώματος ως μέσων ελέγχου και επιτήρησης του κατόχου του δεν είναι καινούργια. Με τη βιομετρική, ως στόχος εξακολουθεί να είναι η συλλογή, η αποκωδικοποίηση και η αξιολόγηση πληροφοριών που τα ίδια τα σώματα φέρουν και αφήνουν να διαρρεύσουν παρά τη θέλησή τους και συχνά σε βάρος των κατόχων τους. Τώρα όμως η διαφορά έγκειται στο ότι οι νεοεισαχθείσες σε ευρεία κλίμακα πρακτικές ξεπερνούν κατά πολύ τις δυνατότητες αλλά και τις επιπτώσεις των αντιστοιχών προηγούμενων όπως ήταν το δακτυλικό αποτύπωμα [...] Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τα δάκτυλα στα μάτια και μάλιστα την ίριδα, δεν περιορίζει απλώς στο ελάχιστο την δυνατότητα παρέμβασης του υποκειμένου, αλλά με τρόπο ουσιαστικό και αμετάκλητο στρέφει το ίδιο το σώμα εναντίον του εαυτού του και του κατόχου του και εγείρει έναν προβληματισμό σχετικά με τις νέες μορφές σχέσεις του υποκειμένου με το σώμα του. Η κυριαρχία της όρασης στις κοινωνίες κατά την ύστερη νεωτερικότητα ενισχύεται και επιβεβαιώνεται μέσα από τη δυναμικά αντιφατική λειτουργία της: αφενός προάγει την έμφαση στην εξωτερική, άμεσα ορατή και αναγνωρίσιμη επιφάνεια, αφετέρου το ίδιο το όργανο που καθιστά την όραση δυνατή γίνεται πηγή συγκέντρωσης και αξιολόγησης, μη ορατών, εγγεγραμμένων και κωδικοποιημένων πληροφοριών για το υποκείμενο». (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:29-30)

Είναι αναγκαίο εδώ να προσθέσω ότι το σώμα και η επιτήρηση αυτού δεν εξετάστηκε ως προς τις έμφυλες διαστάσεις του.

Το γυναικείο σώμα αποτελούσε παραδοσιακά προνομιακό έδαφος για την άσκηση εξουσίας εφόσον ήταν αντικείμενο διαχείρισης από τους εκάστοτε εξουσιαστικούς λόγους και εξουσίες. Εξουσιαστικά συστήματα βασίζονται πάνω στα δίπολα όπως άντρας - γυναίκα, φύση - πολιτισμός, δύση - ανατολή, σε αυτή τη βάση τα υποκείμενα πρέπει να εξετάζονται λαμβάνοντας υπόψη την έμφυλη υπόστασή τους, η οποία προσδίδει σημαίνοντα, ρόλους, θέση και έτσι καθορίζει κατά πολύ τις δράσεις και την κοινωνικοποίηση του υποκειμένου.

Σε ένα πεδίο με κοινωνικά αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά η εξουσία βασίζεται και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό σε κοινωνικές ανισότητες και διαχωρισμούς γι αυτό και τους αναπαράγει. Στην κορυφή της εξουσιαστικής «πυραμίδας» των διαχωρισμών βρίσκεται ο «λευκός δυτικός πολιτισμένος άνδρας», ενώ η άλλη «αδύνατη» πλευρά, καθώς και οι εξαιρέσεις που δεν κατατάσσονται, βρίσκονται εκεί για να επιβεβαιώνουν τον κανόνα της κυριαρχίας.

Ταυτότητες

Ρόλοι

Δίπολα

Το να είσαι ένα πρόσωπο, προϋποθέτει ότι έχεις αναλάβει ένα φύλο και στη συνέχεια ενστερνιστεί το γεγονός ότι έχεις ένα σώμα το οποίο το έχεις ντύσει ή έχει ντυθεί με διάφορα σημάδια, δομικά ή μη.

Ένα σώμα σε μία κοινωνία μπορεί να υποδηλώνει χίλιες δύο διαφορετικές ταυτότητες. Αυτές μπορεί να είναι η φυλετική, η σεξουαλική, η ταξική, κάθε μία από τις οποίες κουβαλάει διαφορετικά νοήματα τα οποία επικοινωνούν με το περιβάλλον και μπορεί ακόμα και να επηρεάζουν την εικόνα εαυτού.

Μέσα από αυτές τις ταυτότητες, ένας άνθρωπος κατατάσσεται στο κοινωνικό στερέωμα. Έτσι σύμφωνα με τις ταυτότητες που κουβαλάει, απαιτούνται από αυτόν, από αυτήν, συγκεκριμένες συμπεριφορές, έχει συγκεκριμένα καθήκοντα και συγκεκριμένους ρόλους που πρέπει να εκπληρώσει.

Οι ταυτότητες αυτές δεν είναι τυχαία κατασκευασμένες. Χρησιμοποιούνται από τα διάφορα συστήματα εξουσίας και έχουν διαμορφωθεί από τους κυρίαρχους λόγους.

Η ανθρωπιστική ιδέα για την ταυτότητα ή τον εαυτό, επικεντρώνεται στην αντίληψη πως η ταυτότητα του κάθε υποκειμένου είναι μοναδική για το υποκείμενο, πηγάζει από τον άνθρωπο και είναι αμετάβλητη. Στοιχεία αυτής της ταυτότητας είναι το φύλο, η εθνικότητα, η σεξουαλικότητα. Μία δήλωση ταυτότητας είναι: Είμαι γυναίκα, είμαι Ελληνίδα και όχι είμαι μία γυναίκα, αυτή η αμεσότητα στη δήλωση και η μη παρεμβολή του ένας, μία, δίνει τη βαθύτερη αίσθηση μίας ταυτότητας.

Αυτές οι ταυτότητες πριν την νεωτερικότητα, θεωρούνταν πράγματα αμετάβλητα, σταθερά, πράγματα που σου δίνουν την πλήρη οντότητα ανεξάρτητα από τις κοινωνικές συνθήκες και το εξωτερικό περιβάλλον στο οποίο δρα το υποκείμενο.

Αυτή η ιδέα του εαυτού εξετάζει το υποκείμενο ως κάτι το οποίο είναι διαχωρισμένο και ανεπηρέαστο όχι μόνο από το έτερο αλλά και από το ίδιο του το περιβάλλον.

Οι σύγχρονες μελέτες με κύρια αυτήν της φεμινιστικής θεωρίας, αμφισβήτησαν την δομικότητα των χαρακτηριστικών που συνθέτουν μία ταυτότητα, ως «φυσικά» και θεμελιώδη. Συγκεκριμένα ο φεμινισμός αμφισβήτησε την αντίληψη ότι το γένος gender είναι μέρος του θεμελιώδους εαυτού.

Ο φεμινισμός έκανε μία ρωγμή στην δομική θεώρηση του εαυτού και έτσι άνοιξε ο δρόμος για να αμφισβητηθούν και άλλα στοιχεία της ταυτότητας που μέχρι τότε εξετάζονταν ως δομικά όπως π.χ. φυλή.

Μέσα από τον φεμινισμό και τις σπουδές φύλου, τις gay and lesbian studies (λεσβιακές και γκέι σπουδές) και την queer theory*, έγινε τεράστια πρόοδος στην μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς, ενέργειας και έκφρασης όπως εκφράζεται π.χ. μέσα από την σεξουαλικότητα, την αποδέσμευσή τους από την βιολογία και την φύση και την αμφισβήτηση των διπόλων όπως άνδρας- γυναίκα, φυσικό - αφύσικο, πολιτισμένο - πρωτόγονο, κ.τ.λ.

Οι μεταμοντέρνες θεωρήσεις αντλούν σε μεγάλο βαθμό από τον Michel Foucault, ο οποίος στο έργο του αναγνώρισε την εργαλειοποίηση και κατασκευή της σεξουαλικότητας από τα διάφορα συστήματα πολιτικά, οικονομικά, είτε σε επίπεδο σχεδιασμού είτε σε επίπεδο πειθάρχησης των σωμάτων. Η σεξουαλικότητα λοιπόν προσλαμβάνεται όχι ως μία αντικειμενική έννοια, θεμελιώδη δηλαδή και δομική, αλλά ως μία κατασκευασμένη έννοια, από μία ιστορική δυναμική διαδικασία, μέσω της οποίας, λόγου χάρη υποτάχθηκαν οι γυναίκες στους άνδρες με την διαμεσολάβηση της θρησκείας, της κυρίαρχης ηθικής και της επιστήμης της ιατρικής.

*Η queer θεωρία ξεκινά γύρω στα τέλη της δεκαετίας του '80 και εντάσσεται για κάποιες φεμινίστριες στο λεγόμενο «τρίτο κύμα» του κινήματος. Η queer θεωρία πραγματεύεται την σεξουαλικότητα και κατά μία έννοια συνεχίζει αυτό που άρχισε ο φεμινισμός, δηλαδή την αποδόμηση της φύσης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς λειτούργησε και λειτουργεί ο επιστημονικός λόγος στην θέσπιση των ανισοτήτων, είναι η προσπάθεια να αποτυπωθεί ένας γυναικείος σκελετός και να καταγραφεί η γυναικεία ανατομία στα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα. Η προσπάθεια αυτή συνέπεσε όχι τυχαία με την περίοδο κατά την οποία γινόταν εκτεταμένη κουβέντα για την ισότητα των δύο φύλων και την παραχώρηση δικαιωμάτων στις γυναίκες. Η απεικόνιση ενός γυναικείου σκελετού με μικρότερο κρανίο από εκείνο των αντρών, θεωρήθηκε ως αποδεικτικό στοιχείο για το ότι οι νοητικές ικανότητες των αντρών είναι μεγαλύτερες των γυναικών, και η μεγαλύτερη λεκάνη των γυναικών χρησιμοποιήθηκε για να αποδείξει την φυσική καταβολή της γυναίκας να γεννάει παιδιά άρα και την απόδειξη του «φυσικά ορθού» εγκλεισμού της στο σπίτι, δηλαδή στην κοινωνική σφαίρα του ιδιωτικού. Ενώ είχε αποδειχθεί ότι ο γυναικείος εγκέφαλος κατά αναλογία του βάρους του εγκεφάλου με το σωματικό βάρος μίας γυναίκας είναι μεγαλύτερος σε ποσοστό από εκείνο ενός άντρα, αυτό το στοιχείο δεν θεωρήθηκε απόδειξη ευφυΐας αλλά απόδειξη κατώτερης γενετικής εξέλιξης. «Οι υποτιθέμενες «οικουμενικές» απεικονίσεις του ανθρωπίνου σώματος στα ανατομικά σχέδια του 18^{ου} αιώνα ήταν στη πραγματικότητα φορτισμένες με πολιτισμικές αξίες. [αυτοί οι ανδρικοί και γυναικείοι σκελετοί] δεν απεικονίζουν απλώς και μόνο τα οστά του ανδρικού και γυναικείου σώματος, χρησιμεύουν επίσης για την παραγωγή και αναπαραγωγή των ιδεωδών περί αρρενωπότητας και θηλυκότητας της εποχής τους. [...] οι ανατόμοι του 18^{ου} αιώνα «επιδιόρθωναν» τη φύση για να ταιριάζει στα αναδυόμενα ιδεώδη περί αρρενωπότητας και θηλυκότητας». (Londa Shiebinger)

Οι ανατόμοι δεν ήταν οι πρώτοι που προσπάθησαν να ερευνήσουν τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα. Από την εποχή του Γαληνού ο οποίος θεωρούσε βασική διαφορά τη θερμοκρασία και την υγρασία, πολλοί επιστημονικοί λόγοι προσπαθούσαν να στοιχειοθετήσουν την κατωτερότητα των γυναικών. Αναφορικά παραθέτω τον Ackerman ο οποίος υποστήριζε ότι οι διαφορές συνάγονταν στο διαφορετικό ποσοστό οξυγόνου και υδρογόνου στο αίμα, τον Mitchell ο οποίος υποστήριζε την διαφορά οξέων στο αίμα και τον Burdach ο οποίος υποστήριζε την αναλογία οξυγόνου και άνθρακα ως υπαίτια. Μέσα στους επιστήμονες που προσπάθησαν να χαρτογραφήσουν το γυναικείο σώμα οι γυναίκες απλά δεν είχαν σχεδόν καμία αντιπροσώπηση. Ενώ η κατωτερότητα στοιχειοθετήθηκε βάση της παραδοχής ότι το ανδρικό λευκό ρωμαλέο σώμα είναι το τέλειο και το πρότυπο.

«Ενώ κάποιες διαφορές ανάμεσα στα φύλα όντως υπάρχουν, συχνά έχουν μεγαλοποιηθεί. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε εκείνο που τόνιζε ο Wenzel το 1789, ότι δηλαδή «τα άτομα κάθε φύλου διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους, μπορεί κανείς να βρει αντρικά σώματα με θηλυκή κατασκευή, όπως μπορεί να βρει και γυναικεία σώματα με αρρενωπή κατασκευή». Επιπλέον πολλές σωματικές διαφορές ανάμεσα στα ανθρώπινα όντα δεν είναι απόλυτες αλλά σχετικές με τις κοινωνικές συνθήκες. Όμως, ακόμα και αν απαλλαγούμε από τις υπερβολές που έχουν ταλανίσει τη μελέτη των διαφορών ανάμεσα στα φύλα στη δυτική ιατρική, δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από το ίδιο το γεγονός της διαφοράς. Δεν είναι εντούτοις σαφές ποια διαφορά κάνει τη διαφορά. Γιατί θα έπρεπε ένα σύνολο από σωματικές διαφορές να χρησιμοποιείται ως εγγύηση ενός συστήματος κοινωνικής ανισότητας; Γιατί η άποψη ότι η σωματική διαφορά συνεπάγεται νοητική και ηθική διαφορά υπήρξε τόσο πειστική για τόσο πολλούς ανθρώπους, για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα;» (Londa Shiebinger).

Ο ιατρικός - επιστημονικός λόγος δεν βοήθησε μόνο στον υποβιβασμό της γυναίκας, αλλά, με την συνδρομή του καρτεσιανού τρόπου σκέψης και της μηχανιστικής θεώρησης, έδωσε το θεωρητικό υπόβαθρο για την αποικιοκρατική πολιτική και θέσπισε το δίπολο πολιτισμένος – πρωτόγονος.

Τα δίπολα, η ύπαρξη του έτερου χρησίμευε πάντοτε για την επιβεβαίωση του κανόνα, την ισχυροποίηση του στάτους του μη έτερου. Η κυριαρχία του προτύπου του λευκού πολιτισμένου άνδρα, στηρίχθηκε ακριβώς στην καταπίεση των οτιδήποτε και οποιουδήποτε, οποιασδήποτε, δεν μπορούσαν να ενταχθούν μέσα στο κυρίαρχο πρότυπο.

Έχουμε πολλαπλά παραδείγματα της εργαλειοποίησης διαφορών με σκοπό την κατασκευή διπόλων και μέσω αυτών την αναπαραγωγή της εξουσίας, την θέσπιση συμφερόντων και τον αποπροσανατολισμό και συσπείρωση των μαζών. Στο κείμενο του Robert N. Proctor από το βιβλίο *Racial hygiene: medicine under the nazis*, βλέπουμε πως το ναζιστικό καθεστώς χρησιμοποίησε έναν ιατρικό λόγο, επιστρατεύοντας επιστήμονες, ιατρούς, εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους και ανθρωπολόγους για να κατασκευάσει μία μακρόχρονη προπαγάνδα έτσι ώστε να θέσει σε καραντίνα μεγάλα μέρη του πληθυσμού με σκοπό να «προστατέψει» τον υπόλοιπο πληθυσμό από αυτούς. Μπαίνοντας σε γκέτο με άθλιες

συνθήκες μεγάλοι πληθυσμοί εβραίων και μη έχοντας κατάλληλη περίθαλψη, αφού απαγόρευαν σε μη εβραίους γιατρούς να επισκεφθούν τα γκέτο, οι επιδημίες άρχισαν να 'θερίζουν' τον πληθυσμό και έτσι η καραντίνα φάνηκε δικαιολογημένη. Στους διεθνείς ιατρικούς κύκλους η ευθανασία ήταν υπό συζήτηση στη δεκαετία του 30, το ναζιστικό καθεστώς την εφάρμοσε στα πλαίσια του σχεδίου «η ζωή που δεν αξίζει κανείς να ζει»* και έτσι έστειλε σε θαλάμους αερίων και σε φούρνους εκατοντάδες γερμανούς ασθενείς και παθόντες με ψυχολογικές νόσους, η ίδια αυτή τεχνική χρησιμοποιήθηκε κατά τον πόλεμο για να εξολοθρευτεί όλους όσοι θεωρούνταν απειλή για την καθαρότητα και την υγεία της «μεγάλης Γερμανίας».

Η δημιουργία εδώ του μιαιού άλλου χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει την εμπόλεμη συνθήκη κάτω από τη οποία ο λαός της Γερμανίας συσπειρώθηκε κάτω από την σβάστικα, επίσης η προπαγάνδα και η νομιμοποίησή της μέσω «επιστημονικού» λόγου έπαιξε μεγάλο ρόλο στο να δημιουργήσει τις συνθήκες που απέφεραν την τραγική κατάληξη του ολοκαυτώματος. «γιατροί έπαιξαν ενεργό ρόλο, τόσο σε επίπεδο θεωρίας όσο και πράξης, σε όλες τις φάσεις του ναζιστικού προγράμματος, φυλετικής υγιεινής και φυλετικής εξόντωσης. Σε όλες τις περιπτώσεις, κεντρική θέση είχε η εικόνα του ανεπιθύμητου προσώπου ως ξένου, ακάθαρτου ή μη παραγωγικού. Ιατρικές μεταφορές περί «παρασίτων» ή «μικροβίων» επέτρεπαν την δολοφονία των εχθρών του κράτους με το πρόσχημα της καραντίνας. Ιατρονομικοί θεσμοί παρείχαν το προσωπικό και την ιδεολογική νομιμοποίηση για τις επιχειρήσεις οι οποίες ελπίζουμε να μείνουν για πάντα δείκτες του ναδύρ της επαγγελματικής ηθικής υπευθυνότητας». (Robert N. Proctor)

Στο κείμενο της Rosi Bertinoti «Σημάδια θαύματος και ίχνη αμφιβολίας περι τερατολογίας και σωματοποιημένων διαφορών» βλέπουμε πως με ένα «επιστιμοφιλικό» λόγο περί αιτιολογίας της ύπαρξης τεράτων, με μέθοδο πιστοποίησης του όρου «τέρατος» κυρίως την συγκριτική ανατομία, βαπτίζονταν άνθρωποι ακόμα και ολόκληροι πληθυσμοί «τέρατα, ζώα, κατώτεροι γενετικά και εξελικτικά και πρωτόγονοι».

Μέσα από το κυνήγι του «τέρατος» κατηγορήθηκε η γυναικεία φύση για την αιτιότητα της εμφάνισης του φαινομένου και συγκεκριμένα η φαντασία της γυναίκας που θεωρούνταν ότι μετατρέπει το έμβρυο σε τέρας, ενώ μία τερατογένεση ήταν σημάδι παραβατικής και ακόλαστης σεξουαλικότητας. Έτσι με τη θεωρία για τα τέρατα υποβάθμισαν για μία ακόμη φορά τη γυναικεία φύση, την μη κανονική σεξουαλικότητα και νομιμοποίησαν την επεκτατική πολιτική της αποικιοκρατίας.

«Η φυλή, το φύλο και η τάξη είναι έννοιες που σχετίζονται μεταξύ τους, στην κατασκευή των οποίων εμπλέκονται, η αντιπροσώπηση και οι υλικές σχέσεις, ενώ δομικό στοιχείο αυτών των κατασκευών είναι η εξουσία. Με το «έννοιες που σχετίζονται μεταξύ τους» εννοώ ότι κατηγορίες όπως λευκοί / μαύροι, άνδρες / γυναίκες, τοποθετούνται και γι' αυτό αποκτούν νόημα, σχετιζόμενες η μία με την άλλη. Οι έννοιες αυτές κατασκευάζονται αντιθετικά, πράγμα το οποίο απαιτεί την καταστολή της πολλαπλότητας στο εσωτερικό της κάθε κατηγορίας και την διόγκωση διαφορών μεταξύ των κατηγοριών. Αυτές οι αντιθέσεις είναι διχοτομικές επειδή οι δύο πλευρές της αντίθεσης διευθετούνται με ιεραρχικό τρόπο. Στις φυλετικές, ταξικές και έμφυλες διχοτομήσεις, η κανονικότητα και συνεπώς η καθαρότητα αποδίδεται στην κυρίαρχη κατηγορία». (Daniel Mang 20.03.2006)

Το φύλο σαν κατηγοριοποίηση περιλαμβάνει ένα σωρό νοήματα, σχήματα, διαδικασίες και ρόλους που το επικυρώνουν. Ο όρος επιτελεστικότητα (performativity) που εισάγει η Judith Butler περιγράφει ακριβώς αυτή την αέναη επιτέλεση του φύλου μέσα από κινήσεις, συμπεριφορές, ενέργειες, χειρονομίες. «Σύμφωνα με τη σύγχρονη φεμινιστική θεωρία όμως, το φύλο δεν επιτελείται μέσα από την απλή παρουσίαση συγκεκριμένων ρόλων, (μητέρα, εργαζόμενη, ερωμένη, κ.τ.λ.) τους οποίους κάποιο αμιγές εγώ αναλαμβάνει να διεκπεραιώνει με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία, αλλά δημιουργείται διαρκώς μέσω της τελετουργικής επανάληψης ορισμένων πολιτισμικών κανόνων, ενός είδους ενσώματων διακειμενικών αναφορών, θα λέγαμε, οι οποίες επιπλέον δομούν και την ίδια την υποκειμενικότητα». (Χαλκιά, Μηχαηλίδου, 2005:33)

*τα ιατρικά περιοδικά χρησιμοποίησαν τον όρο «ζωή που δεν αξίζει να τη ζει κανείς» για να αναφερθούν σε όσους υπέστησαν στέρηση με τον Νόμο του 1933 περί στέρησης, σε όσους θανατώθηκαν στα ψυχιατρεία και σε όσους θανατώθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης

Το υποκείμενο δηλαδή δομείται κάτω από αυτούς τους ρόλους, τους ενσωματώνει και τους θεωρεί συστατικό του «είναι» του. Οι ρόλοι είναι συμπεριφορές και νόρμες συμπεριφορών που καθοδηγούν τα υποκείμενα στη σωστή επιτέλεση κάθε ταυτότητας. Οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, ειδικά μέσα από την πειθάρχηση και την αποπομπή τους, είναι αυτές που επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Έτσι, για παράδειγμα, μία γυναίκα που η συμπεριφορά της παρουσιάζεται πιο ενεργητική ή πιο επιθετική, χαρακτηριστικά που έχουν συνδεθεί με την αρρενωπότητα, αμέσως θα εγκალαστεί σε τάξη, με δικαιολογία ότι κάνει κακό στην εικόνα της, και αν δεν «επανέλθει» θα χαρακτηριστεί με αρνητικά σημαίνοντα όπως ψυχρή, ευνουχιστική, για να μειωθεί το ανεβασμένο στάτους της και να υπάρξει μία εξισορρόπηση, έτσι ώστε να μην επηρεάσει το παράδειγμά της τον κανόνα. «Η κατηγορία του φύλου είναι, ευθύς εξ αρχής κανονιστική, είναι εκείνο που ο Φουκό αποκαλούσε «ρυθμιστικό ιδανικό». Με αυτήν την έννοια λοιπόν το φύλο δεν λειτουργεί μόνο ως κανονιστικό πρότυπο, αλλά αποτελεί μέρος μιας ρυθμιστικής πρακτικής που παράγει τα σώματα τα οποία διέπει – της οποίας η ρυθμιστική ισχύς δηλαδή γίνεται σαφής ως ένα είδος παραγωγικής δύναμης, της δύναμης να παράγει (να οροθετεί, να θέτει σε κυκλοφορία, να διαφοροποιεί) τα σώματα που ελέγχει. Έτσι το φύλο είναι ένα ρυθμιστικό ιδανικό η υλοποίηση του οποίου επιβάλλεται, και αυτή η υλοποίηση συντελείται (ή αποτυγχάνει να συντελεστεί) μέσα από συγκεκριμένες, εξαιρετικά ρυθμισμένες πρακτικές. Με άλλα λόγια, το φύλο είναι μία ιδεατή κατασκευή η οποία υλικτοποιείται δια της βίας μέσα στο χρόνο.[...] Το φύλο, επομένως, δεν είναι απλώς κάτι που κάποιος ή κάποια έχει, ούτε μία στατική περιγραφή εκείνου που κάποιος ή κάποια είναι: θα είναι ένα από τα κανονιστικά πρότυπα μέσω των οποίων ο «κάποιος» γίνεται έστω και κατά ελάχιστο βιώσιμος, ό,τι παρέχει σε ένα σώμα το δικαίωμα της ζωής μέσα στην επικράτεια του πολιτισμικά διανοήσιμου». (Judith Butler «τα σώματα που έχουν σημασία σχετικά με τα όρια του «φύλου» σε επίπεδο λόγου»)

Η δαιμονοποίηση / αποπομπή / εξοστρακισμός κάθε παρεκκλίνοντα ισχυροποιεί το στάτους του «φυσιολογικού» και επιφέρει στα υπόλοιπα υποκείμενα μία νοητική καταστολή. Τα δίπολα αναπαράγουν ιεραρχίες και κάθε ιεραρχία αναπαράγει, εγκαθιδρύει ή ισχυροποιεί με τη σειρά της εξουσία. Έτσι τα συστήματα εξουσίας όπως πατριαρχία, καπιταλισμός, στηρίζονται σε τέτοια δίπολα και αλληλοδιαπλέκονται βοηθώντας η μία την άλλη στην πειθάρχηση των σωμάτων. Κάθε απολυταρχικό καθεστώς εδραιώνει την εξουσία του συσπειρώνοντας τις μάζες υπό την απειλή του τρομαχτικού και επικίνδυνου «άλλου, ξένου, εχθρού», ενώ θέτοντας απέναντι τον «άλλο» αποπροσανατολίζει τα υποκείμενα από τα προβλήματα και την καταπίεση που έχουν υποστεί μέσω της πειθάρχησης, δηλαδή μέσω της ίδιας εξουσίας που τα συσπειρώνει ενάντια.

Τα δίπολα προσφέρουν τη νοηματική διάσταση που χρειάζεται η κάθε εξουσία για να αναπτυχθεί, ενώ οι ταυτότητες και οι ρόλοι ενσωματώνουν αυτή την ιδεολογία στα υποκείμενα.

Σώμα Σωματοποίηση

Ο όρος σωματοποίηση προέρχεται από το αγγλικό *embodiment*. ο όρος *embodiment* είναι αυτός που κυριαρχεί στην κοινωνιολογία παρά την ύπαρξη του όρου *somatization*.

Ο όρος *embodiment* χρησιμοποιείται στο πλαίσιο μίας φαινομενολογικής προσέγγισης η οποία επιχειρεί να αναλύσει πως 'το βιωμένο σώμα' έχει ρόλο στην διαμόρφωση της κοινωνίας. (Αλεξιάς 2006:21)

Με τον όρο σωματοποίηση καταδεικνύεται ότι το σώμα δεν είναι ένα απλό αντικείμενο αλλά δίνει και παίρνει στοιχεία από την κοινωνία, περιβάλλον, και μάλιστα με μία δυναμική και ιστορική συνέχεια.

«Ο Descartes θεώρησε το σώμα ως μηχανή η οποία είναι ένα απλό εργαλείο στη βούληση του πνεύματος. Η σωματοποίηση όμως το μετατρέπει σε ενεργό στοιχείο του ατόμου». (Turner, 1992 :167)

«Τα σώματα δεν θεωρούνται ότι απλώς μορφοποιούνται από τις κοινωνικές σχέσεις, αλλά ότι εντάσσονται στην κατασκευή αυτών των σχέσεων, τόσο εφοδιασμένα, όσο και περιορισμένα από τους ιστορικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς παράγοντες». Lupton, 1994:22).

Ο Turner (1996) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «είμαι ένα σώμα και έχω ένα σώμα που είναι, ένα 'σώμα γεμάτο εμπειρίες'». Σε μία κριτική για την καρτεσιανή θεώρηση και φιλοσοφία ο Maurice Merleau-Ponty το 1962 είχε αναφέρει ότι «το σώμα δεν μπορεί να είναι ένα πράγμα ασυνείδητο στον αντίποδα του συνειδητού πνεύματος, καθώς το σώμα είναι συγχρόνως ένα αντικείμενο για τους άλλους και ένα υποκείμενο για τον εαυτό μου».

Η έννοια της σωματοποίησης βοηθάει στο να κατανοήσουμε την κοινωνία, τη συγκρότηση και την λειτουργία των δομών, θεσμών, σχέσεων μέσα από την μελέτη και κατανόηση του σώματος.

«Το πρώτο και φυσικότερο τεχνικό αντικείμενο και συνάμα τεχνικό μέσο του ανθρώπου είναι το σώμα του» (Marcell Mauss 1950:195). Μέσα από αυτό και με αυτό ανέπτυξε «τεχνικές» (βαδίσματος, στάση ανάπαυσης, τρέξιμο κ.τ.λ.) οι οποίες έχουν ως δομικά χαρακτηριστικά κοινωνικά σημαίνοντα που το υποκείμενο έχει σωματοποιήσει.

Οι έννοιες της σωματοποίησης μπορεί να έχουν πολλαπλά νοήματα: από το «έχω ένα σώμα» π.χ. στην περίπτωση κάποιας αρρώστιας που ο ασθενής διαχωρίζεται από το σώμα του και ίσως μπορεί να νιώσει ότι το σώμα του τον πρόδωσε.

«Κάνω ένα σώμα». (body project) το σώμα αντιμετωπίζεται σαν σχέδιο προς υλοποίηση, στην εποχή μας η οποία χαρακτηρίζεται και ως μετα-νεωτερική.

«Είμαι ένα σώμα» εικόνα του υποκειμένου ως εαυτού, εικόνα σώματος.

Ο κοινωνικός δράστης είναι πρωτίστως και θεμελιακά σωματοποιημένος.

Για την μελέτη αυτού απαιτούνται:

α) μία προσέγγιση του σώματος ως βιολογική οντότητα, ως αίσθηση δηλαδή αντικειμενικότητας.

β) μία κατανόηση της κοινωνικής λειτουργίας του, και της σχέσης του με τις κοινωνικές θέσεις

γ) μία μελέτη μέσα στο χρόνο, δηλαδή μία ανάλυση των κοινών στοιχείων της σωματοποίησης

δ) μία ιστορική κατανόηση της πολιτισμικής διαμόρφωσης

(Turner από Αλεξιάς 2006:279)

Έτσι ο όρος σωματοποίηση δεν μπορεί να θεωρηθεί σταθερός αλλά πρέπει να εξετάζεται ιστορικά, συγκυριακά, σαν μία δυναμική διαδικασία στη ζωή του υποκειμένου.

«Η σωματοποίηση δεν δηλώνει την κατάσταση του να έχω ένα υλικό σώμα (ως μία προ – παρεμβατική οντότητα ή ένα φαινομενολογικό αρχικό σημείο). Δεν αναδεικνύει μία προϋπάρχουσα οντότητα, αλλά η σωματοποίηση δηλώνει την πραγματική εδώ και τώρα, συνεχή, δυναμική διαδικασία σχεδιασμού και απόδειξης αυτής της οντότητας» (Berg and Harterink 2004 6.15)

Η φεμινιστική θεωρία χρησιμοποίησε την έννοια της σωματοποίησης για να επεξεργαστεί το γυναικείο σώμα σε αλλαγές όπως η εμμηνόρροια, η εγκυμοσύνη, η εμμηνόπαυση.

Οι άξονες αυτοί του βιωμένου σώματος εισάγουν την υλικότητα του σώματος στην φεμινιστική θεώρηση, μία υλικότητα που είχε αφεθεί στον ιατρικό – επιστημονικό λόγο.

Έτσι τώρα οι γυναίκες μπορούσαν να μιλήσουν για τον τρόπο που βιώνουν το σώμα τους, σωματοποιούν συνθήκες του εξωτερικού κόσμου και προσδίδουν σημασίες. (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:24).

Η ανάλυση αυτή δε, έχει ως κύριο γνώμονα το φύλο και άλλα στοιχεία που μπορεί να συνθέσουν μία ταυτότητα όπως η φυλή, η τάξη τα σωματομετρικά χαρακτηριστικά. Ενώ υπάρχει η κριτική ότι μία τέτοια θεώρηση μπορεί να επαναλάβει την βιολογική ουσιοκρατία η οποία στήριξε ιστορικά την υποτέλεια των γυναικών. (Shildrick και Price 1999:5). Κανένας δεν μπορεί να μιλήσει με σιγουριά για τη θέση κάποιου ως κοινωνικό ον εκτός από το ίδιο το υποκείμενο.

Η έννοια της σωματοποίησης βοηθάει να μπουν οι βιωματικές εμπειρίες στον χώρο της κοινωνιολογικής έρευνας λαμβάνοντας υπόψη όλα τα χαρακτηριστικά που ένα υποκείμενο έχει στην πραγματικότητα και όχι σε ένα μακρο-επίπεδο παρατήρησης. Έτσι μπορεί κάποιος / κάποια να αναλύσει την κοινωνική πραγματικότητα με άξονα το σώμα, το φύλο, και άλλα επιμέρους χαρακτηριστικά του υποκειμένου.

Δεύτερο μέρος

Το σώμα στον αθλητισμό

Ιστορική προσέγγιση και περιγραφή του όρου «σώμα» στον αθλητισμό

Οργανωμένα αθλητικά φαινόμενα μπορούμε να παρατηρήσουμε από αρχαιότατους χρόνους, σε διάφορους πολιτισμούς αφού σε όλον τον κόσμο έχουν διασωθεί παραστάσεις αθλητικές μέσω της τέχνης, αυτό όμως που δεν ξέρουμε είναι η σημασία του σώματος σαν έννοια σε όλους αυτούς τους πολιτισμούς. Μπορούμε συνυπολογίζοντας την βασική ηθική και θρησκεία πολιτισμών να υποθέσουμε ποια είναι περίπου η οντολογία της έννοιας σώματος.

Χαρακτηριστικά στην μινωική Κρήτη έχουμε πολλές αναπαραστάσεις, από αθλητικά δρώμενα ξέρουμε ότι υπήρχαν ακόμα και θεατές, ξέρουμε ότι η θρησκεία τους ήταν σε άμεση επαφή με την γη, την μητρότητα, *magna mater*, το σώμα της γυναίκας και την αναπαραγωγική ικανότητα αυτού, αλλά δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τον τρόπο με τον οποίο εκλάμβαναν αυτοί οι άνθρωποι το σώμα σαν έννοια.

Από τις μετέπειτα αφηγήσεις για αυτόν τον πολιτισμό και συγκεκριμένα διαβάζοντας την Ιλιάδα διαπιστώνουμε ότι σαν λαός τιμούσαν το σώμα και τις ικανότητες του, και το λάτρευαν μέσα από τελετουργίες που έμοιαζαν με αθλητικές διαδικασίες. Paul Faure (1973 :348).

Το σώμα λοιπόν και αθλητικές δραστηριότητες είχαν μία ιερότητα και μία τελεουργία αντίστοιχα.

Στην αρχαία Ελλάδα και ειδικότερα στα χρόνια της άνθισης του φαινομένου των ολυμπιακών αγώνων το σώμα είχε το ρόλο της προσφοράς αυτού στους θεούς μέσα από την αθλητική διαδικασία. (Φαράντος διαλέξεις τεφρα Αθηνών 2003) Και ενώ γενικά η ηθική π.χ. στην αρχαία Αθήνα πρόσταζε ένα σώμα σε αρμονία με το πνεύμα, γυμνασμένο ομοιόμορφα και τα πρότυπα του άριστου πολίτη ήταν αυτά της υγείας και της άρτιας εμφάνισης, βλέπουμε ότι υπάρχει μία υπερβολή από αθλητές στην αθλητική ιδιότητα του σώματος πράγμα που κατακρίνεται από πολλούς φιλοσόφους της εποχής. Δεν είναι λίγα, για παράδειγμα, τα σατυρικά κείμενα που καυτηριάζουν τους αθλητές της παγκρατίου και την κακομεταχείριση που κάνουν στο σώμα τους. (Γιαννάκης Θ.) «με όλη όση άμιλλα αγωνίζονται οι έλληνες, ενώ ο Ανδρόλεος όλη την αγωνίστηκε. Του πήραν στην Πίσσα το ένα αυτί, στις Πλαταιές ένα βλέφαρο. Στα Πύθια με σήκωσαν αναισθητο, ο Δαμοτέλης ο πατέρας μου ετοιμάζεται να με σηκώσει μέσα από τα στάδια με τους συμπολίτες μου νεκρό ή ακρωτηριασμένο». (άγνωστου αρχαίου συγγραφέα σατυρικό ποίημα, μετάφραση Θωμάς Γιαννάκης σελίδα 134 ιστορία φυσικής αγωγής)

Το φαινόμενο της αθλητικής διαδικασίας και των ολυμπιακών αγώνων σαν μη χρηματική διαδικασία, ο μύθος το δίνει στον βασιλιά Ίφιτο ο οποίος πήρε το χρησμό από το μαντείο των Δελφών και θέσπισε τους αγώνες. Άμα κάνουμε όμως μία διαφορετικά ανάγνωση του μύθου και γενικά της μυθοπλασίας γύρω από τους αγώνες θα φτάσουμε στο συμπέρασμα ότι αυτοί οι αγώνες ήταν κάτι σαν το αντίδοτο στις χρόνιες συγκρούσεις των ελληνικών πόλεων, και σαν υποκατάστατο ενός πολέμου δεν θα μπορούσε να αποτάξει την βία έστω και στα πλαίσια της ευγενής άμιλλας. Το σώμα λοιπόν μπορούσε να υποφέρει και να πεθάνει ακόμα, πάνω στην παλαιίστρα (Αρραχίων ο νεκρός ολυμπιονίκης), σαν μία προσφορά στην πόλη από την οποία κατάγεσαι και σαν μία θυσία στους θεούς. Έτσι και η γυμνότητα στους αθλητές και στους θεατές ήταν μία ακόμα θυσία στους θεούς, μία κακουχία που υπόβαλλαν το σώμα ακόμα και με το κάψιμο αυτού από τον ήλιο.

Η θεώρηση αυτή για το σώμα στην αθλητική διαδικασία, άλλαξε κατά τα ρωμαϊκά χρόνια αφού και η ίδια η διαδικασία είχε άλλο χαρακτήρα, όχι τελεουργικό αλλά αυτόν του θεάματος. Ο αθλητισμός με τον αρχαίο-ολυμπιακό χαρακτήρα, δηλαδή της προσφοράς του σώματος στους θεούς, σταμάτησε να υπάρχει με τον εκχριστιανισμό της Ευρώπης και της ευρύτερης περιοχής. Η έννοια του σώματος υποβαθμίστηκε με την χριστιανική ηθική οπότε η εκγύμναση του σώματος συνδέθηκε μόνο με την πολεμική προετοιμασία. Ο αθλητισμός περιορίστηκε στο παιχνίδι που μάλιστα διακατέχονταν από πρωτοφανή αγριότητα στα χρόνια του μεσαίωνα. Υπάρχουν πολλές αναφορές για τα βίαια αθλητικά παιχνίδια στα οποία επιδίδονταν κυρίως οι ευγενείς του 16^{ου} έως του 18^{ου} αιώνα, όλα αυτά τα παιχνίδια ακολουθούσαν το εορτολόγιο και όσοι έπαιρναν μέρος ήταν χρισμένοι ανάλογα με την

κοινωνική και τοπική τους προέλευση. Το σώμα και ο τρόπος που αναπαριστάται, η συμβολικότητά του, και η σημασία για τους ευγενείς να είναι ρωμαλέο, είναι ένα μέτρο εξουσίας. Σε αυτά τα παιχνίδια και καθώς αλλάζει ο τρόπος απεικόνισης των ευγενών από πολεμιστές σε εξευγενισμένους, μορφωμένους, έτσι αλλάζει και ο χαρακτήρας των παιχνιδιών σε λιγότερο βίαια με έμφαση στον σωματικό έλεγχο και την επίδειξη ικανοτήτων. (George Vigarello 2002:32-35)

Η έννοια του σώματος ακόμα και με τον διαφωτισμό είναι αρκετά υποβαθμισμένη αφού η καρτεσιανή φιλοσοφία έχει καθιερώσει τον διαχωρισμό σώματος και πνεύματος. Ο γάλλος φιλόσοφος Ζιλιέν Οφρουά ντε λα Μετρί συνέχισε αυτό που είχε ξεκινήσει ο Καρτέσιος και προσδιόρισε το σώμα ως μία μηχανή που μπορεί να χωριστεί στα μέρη της. Ο αθλητισμός της εποχής εκείνης ήταν μία στροφή στην κλασική κουλτούρα και στην ανάδειξη του σώματος και της υγείας αλλά και πάλι δεν μπορούσε να βρει μία θέση δίπλα στο πνεύμα και την νόηση. Η προτεσταντική ηθική που ήθελε το σώμα φυλακισμένο και κάτω από δοκιμασίες για το καλό της ψυχής δεν πέθανε στον διαφωτισμό, αφού και η νόηση θεωρήθηκε εξίσου επισφαλής στις προσταγές της σαρκός. Ο αθλητισμός ήταν προτέρημα της αστικής τάξης και το σώμα σαν έννοια ήταν κάτι που η ηθική μπορούσε να περιορίσει και να καθυποτάξει στις προσταγές της «φυσικότητας» και από την οποία «πήγαζαν» η εξουσία και η ιεραρχία.

Η εμφάνιση του σύγχρονου αθλητισμού και η μετατροπή του σε κάτι πιο οργανωμένο από το απλό παιχνίδι έχει τις ρίζες του στο παιδαγωγικό σύστημα κυρίως της Αγγλίας του 19^{ου} αιώνα. Ο αθλητισμός ήταν κάτι που έπρεπε να παρέχει την απαραίτητη σωματική ανάπτυξη και πειθάρχηση στους νέους και η οργάνωση αυτού ήρθε από την ανάγκη της αναμέτρησης και της διάκρισης, οπότε έπρεπε να θεσμοθετηθούν κανόνες και τρόποι διεξαγωγής αθλοπαιδιών οι οποίοι να είναι αποδεκτοί από όλους. «Για πρώτη φορά το άθλημα ορίζεται ως μία θεσμοποιημένη σωματικά αναμέτρηση, δημοκρατικά οργανωμένη, με ενιαίους κανόνες και προγραμματισμένες συναντήσεις. Πρόκειται για μια πρακτική που γεννιέται ειδικά στην βιομηχανοποιημένη Αγγλία». (George Vigarello 2002: 60)

Ο βασικός ιδεολογικός θεμελιωτής του σύγχρονου αθλητισμού ο βαρόνος Πιέρ ντε Κουμπερτέν σαν οραματιστής των σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων ήταν άμεσα επηρεασμένος από το αγγλικό παιδαγωγικό σύστημα. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο Κουμπερτέν έγραψε το μανιφέστο των ολυμπιακών αγώνων αξίζει να αναφερθεί, για τον λόγο ότι τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα τα οποία επηρέασαν τον Κουμπερτέν με τη σειρά τους επηρέασαν το έργο του. Ο Κουμπερτέν μεγάλωσε σε μία παλιά αριστοκρατική οικογένεια με ισχυρούς δεσμούς με την βασιλεία, αλλά ο ίδιος έσπασε αυτούς τους δεσμούς αφού επέλεξε να σπουδάσει στη σχολή ελευθέρων πολιτικών επιστημών και έτσι ανδρώθηκε με αρχές οικονομικού φιλελευθερισμού. Συνδέθηκε λοιπόν με την κατακτητική αστική τάξη και σε όλο του το έργο κάνει προσπάθειες να εκπαιδεύσει, να την γαλουχήσει και να κάνει αντάξια την γαλλική αστική τάξη, των πολιτικοοικονομικών αλλαγών που θα αντιμετώπιζε όλη η ανθρωπότητα. (Yves P. Bouloungé: 112-127)

«Οφείλουμε να μεταρρυθμίσουμε την εκπαίδευση του αστού ενήλικου ενόψει των πολιτικών, οικονομικών και μορφωτικών μαχών, των επιβαλλόμενων από την κοινωνία σε αυτούς που έχουν την αποστολή να κυριαρχήσουν σε αυτήν και να την κατευθύνουν». (Πιέρ ντε Κουμπερτέν από Yves P. Bouloungé :119).

Ο Κουμπερτέν ήταν ένας παιδαγωγός που προσπάθησε να διαμορφώσει το σύστημα της αστικής τάξης της Γαλλίας ώστε να παράγει αξίους διαχειριστές της πολιτικής και της οικονομίας. Το πρόβλημα για εκείνον ήταν ότι το πρόγραμμα σπουδών είχε παραγκωνήσει την εκπαίδευση του σώματος και έτσι οι σπουδαστές δεν θα είχαν την κατάλληλη πυγμή και σιδερένια θέληση να υπερβούν δυσκολίες και αντιξοότητες. Το σύστημα το οποίο υιοθέτησε ήταν εκείνο της αγγλοσαξονικής αγωγής, την αγωγή δηλαδή ενός κράτους του οποίου το πολιτικό σύστημα του νεοφιλελευθερισμού ταίριαζε απολύτως στις προσδοκίες του Κουμπερτέν για την Γαλλία. Ο Κουμπερτέν ήταν αυστηρός επικριτής του σοσιαλισμού και θεωρούσε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση μόνη σωτηρία ενάντια σε αυτόν. Το προλεταριάτο συνδικαλιζόταν και ο βαρόνος εμπρός στον κίνδυνο του να προσπαθήσει ο λαός να πάρει την εξουσία, προσπαθούσε να βρει τη διέξοδο στο να δώσει τα φόντα στην αριστοκρατία να δαμάσει τον λαό και συγχρόνως στο λαό μία εκτόνωση και διέξοδο έτσι ώστε να μην ασχοληθεί με την κυριαρχία στην πολιτική σκηνή. Εκείνη την περίοδο η Γαλλία διένυε την τρίτη δημοκρατία και στο προσκήνιο ήταν η αποικιοκρατική πολιτική και οι συγκρούσεις με την Γερμανία, ο Κουμπερτέν ήταν υπέρμαχος της αποικιοκρατίας και σε μία ενδεχόμενη κρίση με την Γερμανία σαν λύση πρότεινε τον χωρισμό της Αφρικής και της Ασίας. Πολλά από τα ιδανικά της αποικιοκρατικής πολιτικής είναι εκείνα που ενέπνευσαν τον βαρόνο στο να προσπαθήσει να πραγματώσει μία υπερεθνική, οικουμενική αξία στο όραμά του για τους

ολυμπιακούς αγώνες. Την οικουμενικότητα αυτή την διασφάλισε το γεγονός ότι η ολυμπιακή ιδέα ήταν μία ιδεολογία η οποία είχε τα χαρακτηριστικά μίας θρησκείας. Γι' αυτόν μόνο διεθνισμός σ' ένα κόσμο αφιερωμένο στον κοσμοπολιτισμό θα μπορούσε να αναπτύξει και να προάγει την εθνική δράση των μεταρρυθμιστών της παιδείας. (Yves p. Boulongne).

Οι νόμοι που διέπουν τον ολυμπιακό αθλητισμό μπορούν να επιβεβαιώσουν την υπερεθνική αξία αυτού του εγχειρήματος την οποία θα ζήλευε και η πιο μεγάλη και ισχυρή υπερεθνική (πολυεθνική) εταιρεία. Κατά το ολυμπιακό δίκαιο, η χάρτα των ολυμπιακών αγώνων είναι υπεράνω του συντάγματος της χώρας που τους διοργανώνει, οι πρεσβευτές της Δ.Ο.Ε. σε κάθε χώρα είναι εκλεγμένοι από την ίδια, η ίδια η επιτροπή αποφασίζει ποιος θα είναι μέλος της και δεν εξαρτώνται από την χώρα στην οποία δρουν, οι αθλητές που συμμετέχουν στους αγώνες όταν αναγνωρίσουν την ολυμπιακή τους ταυτότητα είναι υπόλογοι στο καθεστώς της Δ.Ο.Ε. και στους νόμους που αυτή προτάσσει. Κανένα σωματείο που ασχολείται με κάποιο ολυμπιακό άθλημα δεν μπορεί να αξιώνει κάποιας νομιμότητας ή εγκυρότητας αν δεν αναγνωρισθεί από την Δ.Ο.Ε. και δεν εναρμονιστεί με το δικό της νομικό σύστημα.

Ο ολυμπιακός αθλητισμός λοιπόν ξεκίνησε ως μία απόπειρα διεθνοποίησης μίας παιδείας και αξιακών συστημάτων τα οποία πρέσβευαν τα ιδανικά με τα οποία ο Κουμπερτέν ήθελε να γαλουχήσει την άρχουσα τάξη. Όπως η αποικιοκρατία μπορούσε να εκχριστιανίσει τους «κατώτερους» θρησκευτικά και πολιτισμικά λαούς, έτσι και η διεθνοποίηση του ολυμπιακού αθλητισμού θα μπορούσε να οικουμενοποιήσει όλα τα προτάγματα της φιλελεύθερης ιδεολογίας.

Η εργαλειοποίηση των νόμων της φύσης μέσα από την τεχνολογία και την επιστήμη με σκοπό την εκμετάλλευσή της, δηλαδή ο τρόπος παραγωγής που πρότεινε η αστική τάξη και η αποικιοκρατική πολιτική, εξελίχθηκε μέσα από την φιλοσοφία των ολυμπιακών αγώνων του Κουμπερτέν στην εργαλειοποίηση του ανθρώπου και του σώματος αυτού για να την ανάδειξη της «προόδου».

Ο Κουμπερτέν προσάρμοσε όλα τα ιδανικά της αρχαιότητας που αφορούσαν την σχέση του υποκειμένου με το σώμα του, στα καπιταλιστικά πρότυπα της αριστοκρατίας στην οποία και ανήκε. Ενώ το σώμα στην αρχαιότητα ήταν συνδεδεμένο με τον κόσμο από την κοσμογονία και πηγή ενέργειας για τον άνθρωπο, ο Κουμπερτέν απέδωσε μία μηχανιστική θεώρηση που χώριζε το σώμα με το υποκείμενο που το κατείχε, θεώρηση που ήταν σε απόλυτη αρμονία και εξάρτηση από την καπιταλιστική θεώρηση και διαβάθμιση αξιών. Η θεωρία του Κουμπερτέν πηγάζει από την δαρβινεία θεωρία, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος θα εξελιχθεί μέσα από το κυρίαρχο είδος και την ανάπτυξή αυτού. Το κυρίαρχο είδος για τον Κουμπερτέν ήταν η αριστοκρατία ενώ η εκπαίδευση, πειθάρχηση και εξάντληση μέσω της προπόνησης έφερνε την εξέλιξη του σώματος -μέσα από τον ολυμπιακό αθλητισμό- η οποία με την σειρά της θα έφερνε την εξέλιξη που υπόσχονταν η δαρβινεία θεωρία. (Ljubodrag Simonović 2004:95)

Η ιδεολογία βάση της οποίας έχουν στηθεί οι σύγχρονοι ολυμπιακοί αγώνες και κατ' επέκταση ο επαγγελματικός αθλητισμός χρησιμοποιεί την όποια αίγλη του «αρχαίου πνεύμα αθάνατο» μόνο και μόνο για να αποκτήσει την κοινωνική συναίνεση και αποδοχή, αφού σαν σύστημα εξυπηρετεί σκοπούς της τρέχουσας εξουσίας και σαν ιδεολογία στηρίζει και αναπαράγει κομμάτια αυτής. Έτσι στη μεταφορά των ιδανικών από την αρχαιότητα στην σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία την οποία εξέφραζε ο Κουμπερτέν, χάθηκε το ιδανικό του «μέτρο άριστον» γιατί δεν θεωρήθηκε σημαντική αξία στην σχέση σώματος - ανθρώπου και δεν εξυπηρετούσε το μέτρο της εποχής, το οποίο ήταν η άμετρη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Αν και ο Κουμπερτέν ήταν ενάντια στον επαγγελματικό αθλητισμό και είχε μία ιπποτική θα λέγαμε αντίληψη για τον αθλητισμό, όμως και παρά τις διαφωνίες του, από τις πρώτες ολυμπιάδες οι διοργανώσεις συνδέθηκαν με την οικονομία και με τα οικονομικά λόμπι, αφού γινόταν στα πλαίσια της διεθνούς βιομηχανικής έκθεσης. (George Vigarelo 2002:110)

Το αθλητικό σώμα σαν ιδανικό στις αναπαραστάσεις της αρχαιότητας ήταν τέλειο συμμετρικά στην αναλογία των μυών που το αποτελούσαν, και στην αρμονία την οποία εξέφραζε, ενώ το σύγχρονο αθλητικό σώμα έγινε σώμα επιθετικό με μύες εξειδικευμένους και δυσανάλογα δυνατούς.

Το σώμα για τον Κουμπερτέν δεν αναπαριστάται στην φυσικά ρωμαλέα μορφή του, αλλά αποκτά μία σιδερένια έκφραση, την νίκη της σιδερένιας θέλησης στην όποια «ζωώδη νωχελική» (Πιέρ ντε Κουμπερτέν) φύση του· είναι ακριβώς η αναπαράσταση που χρησιμοποίησαν οι ναζί στην προπαγάνδα τους. Το σώμα στην τελειότητά του δεν είναι αυτό που ανταποκρίνεται στην υγεία και στην ορθή χρήση αυτού, είναι αυτό που ανταποκρίνεται στο αποτέλεσμα και εξυπηρετεί το τρίπτυχο *altius, citius, fortius*· πιο ψηλά, πιο γρήγορα, πιο δυνατά.

Ο σύγχρονος αθλητισμός σαν μία κοινωνική έκφανση και δομή περιλαμβάνει το θέαμα. Έτσι το σώμα μπορεί να παίρνει μεγέθη και προεκτάσεις όσες μπορεί να πάρει και ένα θέαμα. «Το νέο θέαμα στις σύγχρονες κοινωνίες επαγγέλλεται ήρωες [...] ο 'πρωταθλητής' ενσαρκώνει μία αξία και ο θεατής συμπαρατάσσεται και ταυτίζεται μαζί του». (George Vigarello 2002 σελ 107)

«Ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα, το 1924, οι ολυμπιακοί αγώνες του Παρισιού δεν θα έχουν καμία σχέση πλέον με τους διαγωνισμούς του 1900. Το αθλητικό θέαμα είχε νικήσει οριστικά. Τούτο συμβαίνει όχι τόσο επειδή οι κανόνες έχουν γίνει πιο συγκεκριμένοι και οι αγωνιστικοί χώροι πιο τυποποιημένοι, ούτε επειδή οι διοργανωτές συνεννοούνται καλύτερα μεταξύ τους, αλλά επειδή το θέαμα των μαζικών αθλητικών ασκήσεων, έχει καταντήσει δυσάρεστο και η συσσώρευση ετερόκλητων και χωρίς επιλεκτικότητα δοκιμασιών έχει χάσει τη σημασία της. Η ευαισθητοποίηση προπαντός σε ό,τι αφορά τις επιδόσεις και τα ρεκόρ έχει διεισδύσει περισσότερο στη λαϊκή κουλτούρα. Το στάδιο και τα τελετουργικά του έχουν γίνει κοινός τόπος. Το αθλητικό θέαμα, με τους ιδιαίτερους τρόπους της ηρωοποίησης, τις σκηνές επιτυχίας και αποτυχίας, τους μύθους και τις αφηγήσεις έχει νικήσει οριστικά». (George Vigarello 2002 σελ121)

Τα ρεκόρ και οι επιδόσεις είναι συστατικό αυτού του θεάματος και έτσι όπως το αθλητικό φαινόμενο εξελίσσεται, παρακάμπτει όλο και πιο πολύ την ανθρώπινη διάσταση του σώματος και καταλαμβάνει την καθαρά επιτελεστική διάσταση του σχεδίασματος προς επίτευξη. Έτσι θα αντιμετωπίσει ο αθλητισμός προκλήσεις όπως το ντόπινγκ, η υπέρχρηση του σώματος και η εκμετάλλευση του θεάματος από την διαφήμιση και την πολιτική. Το αθλητικό σώμα στις συνθήκες της μετανεωτερικότητας θα μπορεί να έχει όσες εκφάνσεις μπορεί να έχουν έννοιες όπως το θέαμα, η εικόνα, και το έθνος, θα μπορεί να έχει την ρευστότητα ενός σχεδίασματος και την δυναμικότητα ενός cyborg.

Το σώμα του αθλητή ως βιοκοινωνικό δημιούργημα

- Το σώμα ως σχέδιο προς επιτέλεση body project, μέσο για την επίτευξη κάποιου σκοπού.
- Οι ειδικοί που εγγράφουν λόγους στο αθλητικό σώμα
- Σωματοποίηση του υποκειμένου αθλητή
- Η εικόνα του αθλητή στην κοινωνία

Τα όρια του σώματος του αθλητή δεν καθορίζονται λοιπόν από την «φύση» αλλά ούτε από το ίδιο το υποκείμενο που κατέχει ένα αθλητικό σώμα. Αφού το υποκείμενο έχει κάνει την επιλογή το σώμα του να μπορέσει να επιτελέσει τον όρο «αθλητικό σώμα», το σώμα του θα είναι ένα ανοιχτό σχέδιασμα και ένα επιτελείο από ειδικούς μετόχους του αθλητικού σώματος θα προσπαθήσουν να σπάσουν κάθε όριο, έτσι ώστε το σώμα να αποκτήσει το στάτους του «αθλητικού σώματος», το υποκείμενο την εικόνα του «αθλητή» και το σχέδιασμα την επιτυχία.

Ο αθλητισμός μπορεί να θεωρηθεί ως «σωματική εργασία» (Loïc J. D. Wacquant 1995), το σώμα είναι το κεφάλαιο που όχι μόνο αντανακλά την παραγωγή αλλά είναι και μέσο παραγωγής. «εδώ (στην πυγμαχία) το σώμα είναι η πρώτη ύλη και ταυτόχρονα ο αποδέκτης των αποτελεσμάτων της επεξεργασίας αυτής της πρώτης ύλης». (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:40)

Το σώμα μπορεί να είναι συστατικό στοιχείο του υποκειμένου που το κατέχει, είναι όμως παράλληλα το πεδίο μέσα στο οποίο θα δουλέψει το ίδιο το υποκείμενο και όλοι οι υπόλοιποι φορείς που έχουν ως εργασία την επεξεργασία του σώματος αυτού.

Το σώμα του αθλητή όσο δεν χάνει την αθλητική του ιδιότητα δεν «ανήκει» σε αυτόν, είναι το σώμα κάποιου σχεδιάσματος (project) και ανήκει σε όσους και όσες εμπλέκονται σε αυτό το σχέδιασμα με κάποιον τρόπο. Γίνεται και αυτός ένας μέτοχος του σχεδιάσματος, και έτσι η σχέση με το σώμα του μπορεί να μεταφραστεί με τους νόμους της αγοράς και της μετοχικής αξίας.

Ο όρος body project που χρησιμοποιεί ο Shilling αναφέρεται στις κοινωνίες της μετα – νεωτερικότητας όπου το ενδιαφέρον για το εργαζόμενο σώμα έχει μετατεθεί στην εργασία για το σώμα και την κατάκτηση μία επιθυμητής εικόνας π.χ. της νεότητας. «Η διάσταση της ανοιχτής και συνεχούς αναδιαμόρφωσης καθιστά το σώμα ένα σχέδιασμα με βάση το οποίο το υποκείμενο αναστοχάζεται το σώμα του και αναλόγως παρεμβαίνει». (Shilling 1993 GIDDENS 1991 από Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004 σελ 28)

Στον αθλητισμό, ο όρος body project, το σχέδιασμα που μπορεί να γίνει ένα σώμα ισοδυναμεί με το σώμα που θα μπορεί να επιτελέσει με επιτυχία τον σκοπό του, που είναι η αθλητική επίδοση.

Το σχέδιασμα ενός αθλητικού σώματος σαν σχέδιο για υλοποίηση μπορεί να εξαρτηθεί από τον ίδιο τον αθλητή;

Το σώμα αναλύεται με μηχανιστικά πρότυπα κι έτσι σπάει στα κομμάτια που θα επιταχθούν για να εκτελέσουν την τέλεια κίνηση. Ο συνδυασμός αυτών των κομματιών θα επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα, δηλαδή την επίδοση. Αυτός ο τρόπος θεώρησης του σώματος βασίζεται στον διαχωρισμό σώμα - πνεύμα δηλαδή στον καρτεσιανό τρόπο σκέψης και την μηχανιστική θεώρηση για τον άνθρωπο. Έτσι από τον διαχωρισμό αυτόν και την παραδοχή ότι το σώμα είναι μία μηχανή, αυτή η μηχανή μπορεί να αποτελείται από μέρη που με την σειρά τους μπορεί να είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους. Και έτσι κάθε μέρος μπορεί να αναπτυχθεί ανεξάρτητα και να εξελιχθεί ανεξάρτητα από το υπόλοιπο όλον. Η ολότητα του σώματος κατακερματίζεται σε μέρη τα οποία μπορεί να είναι και μέρη μίας μηχανής που επιδέχονται τέτοιους είδους προσέγγιση, δηλαδή μηχανιστική, η οποία από αυτόνομα μπορεί να τα θεωρεί έως και αναλώσιμα.

Αυτός ο τρόπος θεώρησης του σώματος αφήνει το σώμα έρμαιο των ειδικών που μπορούν να το τροποποιήσουν σύμφωνα με τις προσαγωγές του σχεδιασμού που θα μπορέσουν να ικανοποιήσουν τον όποιο στόχο.

«Το σώμα είναι ένα κείμενο το οποίο γράφεται και ξαναγράφεται από κάθε λογής ειδικούς (γιατρούς, διαιτολόγους, εραστές, γυμναστές)». (Fox 1993: 20)

Καθώς ένας άνθρωπος μπαίνει στην διαδικασία του σύγχρονου αθλητισμού, ο λόγος που μπορεί να έχει πάνω στο ίδιο του το σώμα περιορίζεται στην συναίνεση της διαδικασίας

που απαιτείται για την εκπλήρωση του σχεδίασματος «αθλητικό σώμα» και την μη συναίνεση. Αν πάρουμε στα υπόψη ότι για να μπει σε αυτή τη διαδικασία προϋπόθεση είναι μία μικρή σχετικά ηλικία για να μπορεί το σώμα το οποίο θα διαθέσεις να έχει τα περιθώρια ανάπτυξης, οι συνθήκες της συναίνεσης είναι μάλλον θολές.

Σε καθημερινό επίπεδο ένας αθλητής είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί τις οδηγίες του προπονητή, του γιατρού, του διαιτολόγου και όλων των ειδικών επιστημόνων που είναι υπεύθυνοι για την συνδιαμόρφωση του σώματός του, όχι μόνο κατά τη περίοδο που λαμβάνει χώρα η άμεση αθλητική διαδικασία, αλλά και όλη την άλλη ημέρα και νύχτα· ό,τι διαδικασίες μπορεί να πραγματοποιήσει ένα σώμα πρέπει να είναι μέρος της αθλητικής αυτής διαδικασίας. Ο αθλητής λοιπόν εκτός από το καθαρά αθλητικό πεδίο, αυτό δηλαδή του γηπέδου, όπου πρέπει να υποβάλει το σώμα του σε όποια οδηγία του προταθεί από τον προπονητή, όλες οι άλλες λειτουργίες που αφορούν το σώμα πρέπει να περάσουν από το κριτικό και καθοριστικό μάτι των ειδικών που θα προσπαθήσουν να το προσαρμόσουν στην ολότητά του σε αθλητικό σώμα.

Η σχέση του αθλητή με το σώμα του είναι διαφορετική από αυτή κάποιου άλλου υποκειμένου, αφού το σώμα του πια είναι ένα σχέδιασμα που δεν καθορίζει ο ίδιος σε καμία από τις ανάγκες και τις εκφάνσεις του. Το υποκείμενο αθλητής έχει διαχωριστεί από το σώμα του και μπορεί να έχει και ανταγωνιστική σχέση μαζί του αφού αυτό μπορεί να τραυματιστεί ή και να μην αντέξει την πίεση κάποιου αγώνα και έτσι να προδώσει όχι μόνο τον ίδιο τον αθλητή αλλά και όλους τους ειδικούς που ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο σχέδιασμα. Από την άλλη είναι ο κάτοχος της μόνης υλικής έκφρασης αυτού του σχεδίασματος.

Το σώμα σε συνθήκες της ύστατης νεωτερικότητας έχει αναδειχθεί σε βασικό συστατικό της ταυτότητας και της αίσθησης του εαυτού (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004 εισαγωγή), για κάθε άνθρωπο που δεν έχει μία εργασιακή σχέση με το σώμα του, στους αθλητές η ταυτότητα και η αίσθηση εαυτού μπορεί να είναι αρκετά διαφορετική αφού οι όροι της σωματοποίησης καθορίζονται σε συνθήκες εργασίας, συνθήκες παραγωγής και εκμετάλλευσης. «Αν ακολουθώντας τον Πιέρ Μπουρντιέ (1986: 241), ορίσουμε το κεφάλαιο ως συσσωρευμένη εργασία (στην υλικοποιημένη μορφή της ή στην «ενσωματωμένη» σωματοποιημένη μορφή της) η οποία, όταν την οικειοποιούνται σε ιδιωτική, δηλαδή αποκλειστική, βάση φορείς ή ομάδες φορέων, τους δίνει την ικανότητα να οικειοποιηθούν κοινωνική ενέργεια υπό την μορφή πραγματοποιημένης ή ζώσας εργασίας, τότε θα μπορούσαμε να καταλάβουμε τους μποξέρ ως κάτοχους ή ακόμα και επιχειρηματίες σωματικού κεφαλαίου [...]» (Loïc J. D. Wacquant 1995)

Ο αθλητής είναι υπόλογος στο να πραγματοποιήσει κάθε λειτουργία που του έχει αποδοθεί από τους άνωθεν ειδικούς και είναι αυτός που πρέπει να πειθαρχήσει το σώμα του στην αθλητική συνθήκη με ό,τι αυτή επιβάλλει. Έτσι ενώ δεν έχει λόγο απάνω στο σώμα του εκτός από το να μεταφέρει το feedback (αποτέλεσμα), κάποιας διαδικασίας που είχε στο σώμα, είναι υπόλογος στο ότι πρέπει να υποτάξει όποια λειτουργία του σώματός του είναι αντιθετική ή αντιφατική με την αθλητική του ιδιότητα. Η σχέση του αθλητή με το σώμα του μπορεί να είναι ανάλογη με κάθε υποκείμενο το οποίο υπόκειται σε συνθήκες σωματικής εργασίας (π.χ. sex workers), η διαφορά μπορεί να είναι ότι στην συγκεκριμένη εργασία το στάτους είναι τρομερά υψηλό έστω και πριν κάποια επιτυχία αφού οι αθλητές θεωρούνται κάτι σαν πρεσβευτές ιδανικών, όπως η υγεία, το μέτρο, η προσπάθεια και η αρετή, έτσι ο διαχωρισμός από το σώμα, είναι κεκαλυμμένος από τη φαινομενική ιερότητα του αθλητικού σκοπού και όχι από την πραγματική αιτία της σωματικής εργασίας.

Ο αθλητής σαν νομικό πρόσωπο ανήκει στην ομάδα του, αν έχει κληθεί σε μία εθνική ομάδα ανήκει και στην χώρα του, ενώ αν έχει κάνει κάποιο συμβόλαιο με κάποιον χορηγό, ανήκει και στον χορηγό του. Όλα αυτά τα «ανήκουν» έχουν τον κοινό παρανομαστή της υποχρέωσης επιτέλεσης του καθήκοντος, και το καθήκον επιτελείται μέσα από την διαδικασία ολοκλήρωσης του σχεδίασματος «αθλητικό σώμα».

Ο αθλητής εκτός του ότι αν δεν επιτελέσει σωστά κάτι ή κάνει μία παρατυπία θέτει σε κίνδυνο ένα σχέδιασμα στο οποίο είναι ο βασικός μέτοχος και η βιτρίνα, μπορεί να αντιμετωπίσει και πιο άμεσες νομικές κυρώσεις που έχουν να κάνουν με την δέσμευση του «ανήκουν» σε όλους τους παραπάνω φορείς που έχουν επενδύσει απάνω του. Όπως κάθε επιχειρηματίας που μπορεί να επενδύσει πάνω σε ένα εταιρικό σχέδιασμα, έτσι οι ειδικοί που αναλαμβάνουν το αθλητικό σχέδιασμα είναι επενδυτές της υπεραξίας που θα έχει μία ενδεχόμενη εκπλήρωση του στόχου - αποτελέσματος που πρέπει να επιτευχθεί από το σώμα το αθλητή.

Εκτός από τις λειτουργίες του σώματος του αθλητή που εξαρτώνται από τους ειδικούς που προσπαθούν να κατευθύνουν το σώμα του στην επιτέλεση κάποιου σχεδίασματος

υπάρχει και η εικόνα του αθλητή που είναι ένα σημαντικό αν και πραγματώνεται σε δεύτερο χρόνο.

Ο αθλητής πρέπει να είναι και να φαίνεται αθλητής ειδικά μετά το πέρας μίας επιτυχίας. Σαν εικόνα αντιπροσωπεύει πολύ συγκεκριμένα πράγματα, όπως η υγεία, η προσπάθεια, η άμιλλα, η δύναμη και η παραγωγικότητα και δεν θα πρέπει να κάνει κάτι που θα μπορούσε να χαλάσει αυτή την εικόνα εάν θέλει να εισπράξει τα όσα αυτό που δημιούργησε μπορεί να του αποφέρει.

Όσο λοιπόν είναι στο στάδιο της προσπάθειας εκπλήρωσης του σχεδίασματος ο αθλητής, έχει ένα σώμα το οποίο το παραδίδει σε ένα μηχανισμό ειδικών που αναλαμβάνουν αυτό το σώμα, μέσω ενός σχεδίασματος, να το κάνουν αθλητικό και μάλιστα επιτυχημένο αθλητικό· όταν η διαδικασία του σχεδίασματος έχει εκπληρωθεί, το σώμα του αθλητή αποκτά μία δημόσια εικόνα η οποία έχει πολλαπλά σημαίνοντα τα οποία πρέπει να επιτελέσει για να μπορέσει να έχει το αναμενόμενο κέρδος.

Σε καμία από αυτές τις περιπτώσεις ο αθλητής είναι μέτοχος στο σώμα του, έχει ένα σώμα το οποίο και εκμεταλλεύεται ως κεφάλαιο. Η διαδικασία μιας σωματοποιημένης εργασίας μπορεί να αποφέρει πολλαπλές προσεγγίσεις στην σχέση του υποκειμένου με το ίδιο του το σώμα. Κάθε αθλητής και ανάλογα με την περίοδο που διανύει μπορεί να εκφράζεται για το σώμα του με διαφορετικούς τρόπους οι οποίοι μπορούν να δηλώσουν από κτητικότητα μέχρι και αποξένωση. Από τα γεγονότα όμως και τα στατιστικά στοιχεία που έχουν να κάνουν με την κατάσταση των σωμάτων των αθλητών όπως: την θνησιμότητα των επαγγελματιών αθλητών η ακόμα και τα πολλά προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν, φτάνουμε στο εξής παράδοξο, ενώ οι αθλητές προσέχουν το σώμα τους, ασχολούνται με αυτό και το φροντίζουν γιατί είναι η περιουσία τους, ταυτόχρονα αποξενώνονται από αυτό σαν αποτέλεσμα της ακραίας μορφής εκμετάλλευσης - φορτισμού που τα ίδια τα υποκείμενα επιβάλλουν στο σώμα τους με σκοπό την υπεραξία. Αφού λοιπόν ο αθλητής αποξενώνεται από το σώμα του έχοντας μαζί του μία σχέση επαγγελματική, έχει αποστασιοποιημένη συμπεριφορά όσον αφορά τον λόγο και την εξουσία που έχουν τρίτοι πάνω στο σώμα του. Η υγεία αυτού έχει να κάνει με το κατά πόσον το σώμα του θα είναι σε θέση να φέρει εις πέρας την αποστολή του, ενώ σπάνια μπορεί να είναι μέσα στα ενδιαφέροντα ένα μακροπρόθεσμο πλάνο για την κατάσταση του σώματος και την οικονομική ορθολογική εκμετάλλευσή του.

Το σώμα του αθλητή και η βιοϊατρική Cyborg Δυνητικός αθλητής

- Είναι ο αθλητής ένα cyborg;
- Πώς λειτούργησε το μηχανιστικό μοντέλο στο υποκείμενο αθλητής;
- Τα όρια της επίδοσης.
- Κατάχρηση του σώματος

Βασικό συστατικό του αθλητισμού είναι η επίδοση και αυτήν είναι τα σώματα σχεδιασμένα να επιτελέσουν. Η επίδοση σαν αρχή προϋποθέτει την μέγιστη απόδοση, την ακρίβεια των κινήσεων, την υπερβολή της προσπάθειας από τον άνθρωπο ώστε να φτάσει στο επίπεδο να υπερβεί τον εαυτό του. Το σώμα του αθλητή πρέπει να σταματήσει να υπακούει τα όρια και να προσπαθήσει να τα υπερβεί. Τα όρια που πρέπει να υπερβεί το αθλητικό σώμα για να επιτελέσει τον σκοπό του είναι εκείνα που υπόκεινται σε φυσικούς, μαθηματικούς και βιομηχανικούς όρους. Πρέπει να τρέξει γρηγορότερα σύμφωνα με ένα χρονόμετρο, πρέπει να πηδήξει πιο ψηλά σύμφωνα με μία μεζούρα, πρέπει με λίγα λόγια να σπάσει μηχανικές εξισώσεις γωνιών, ταχυτήτων, βάρους, αντίστασης αέρα και δυνάμεων για να καταφέρει αυτό που δεν έχει καταφέρει κανένας προκάτοχός του, την καλύτερη λύση της εκάστοτε εξίσωσης.

Το ανθρώπινο σώμα έθετε πάντα με τα όρια της σάρκας του τα όρια της ανθρωπίνης ύπαρξης. Ο άνθρωπος ήταν και είναι γεγονός ότι μπορούσε να ζει με κάποιους συγκεκριμένους περιορισμούς και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες οι οποίες διαμόρφωναν τα όρια της ύπαρξής του τουλάχιστον από υλικής πλευράς, για παράδειγμα, δεν μπορεί να ζήσει κάτω από το νερό, χρειάζεται αέρα για να αναπνεύσει, με προσοχή στην υγεία μπορεί να φτάσει περίπου τα 85 χρόνια σε δυτικές κοινωνίες κατά μέσο όρο, η άρθρωση του γονάτου και κάθε άρθρωση έχει μηχανικό όριο μέγιστης τάσης μέχρι να καταστραφεί, κτλ. Αυτά τα όρια στην μετά- νεωτερική κοινωνία αρχίζουν να αμφισβητούνται. Η τεχνολογία όλο και πιο πολύ σπάει «φυσικά» όρια που καθόριζαν την ύπαρξη και γίνεται κομμάτι του νεωτερικού εαυτού. Κάπου εδώ εισάγεται ο όρος cyborg, δηλαδή κυβ-ερνητικός οργ-ανισμός, και η ικανότητά του να σπάει αυτά τα όρια, αφού γι' αυτό δημιουργήθηκε, να μπορεί να επιβιώνει κάτω από συνθήκες που το «φυσικό» σώμα αδυνατεί. Ο κυβοργ αποτελείται από μηχανικά και ανθρώπινα μέλη και φημολογείται ως η κιβωτός που θα κουβαλήσει την ανθρωπότητα στα διαστρικά ταξίδια και στην αιωνιότητα. Τα κυβοργ υπάρχουν ακόμα και τώρα σύμφωνα με μερικούς αναλυτές αφού υπάρχουν άνθρωποι που προσαρμόζουν τεχνολογία στο σώμα τους για να έχουν καλύτερη ζωή, τι είδους τεχνολογία; Φακούς επαφής, πρόσθετα τεχνικά μέλη, βηματοδότες κτλ.

Είναι ο σύγχρονος αθλητής ένα κυβοργ; Με την αυστηρή έννοια του όρου δεν είναι, αλλά η ύπαρξη του σώματος του σαν κάτι που σπάει τα στενά όρια της ανθρωπίνης φύσης μπορεί να ταυτιστεί με την νοηματική ύπαρξη του όρου κυβοργ. Μπορεί να μην υπάρχουν μηχανικά μέρη στο σώμα του αθλητή αλλά κάθε του κίνηση, ακόμα και πράγματα ακούσια όπως η αναπνοή έχουν προγραμματιστεί με μηχανιστική ακρίβεια και εκτελούνται με μαθηματική ακρίβεια. Η κυβερνο - εφορία που επικρατεί με το φανταστικό μέλλον όπου ο άνθρωπος θα ενωθεί με την μηχανή βασίζεται στην παραδοχή ότι το ανθρώπινο σώμα είναι μία μηχανή η οποία μπορεί να σπάσει στα μέρη της και έτσι κάθε μέρος της να εξελιχθεί και να «καλυτερεύσει» και έτσι να εξελιχθεί η ανθρωπότητα απαλλαγμένη από τα δεσμά της φύσης. Έτσι και στο πεδίο του αθλητισμού η εφορία είναι ανάλογη όταν κάποιο αθλητικό σώμα σπάει ακόμα ένα μηχανικό φράγμα νικώντας τον άνθρωπο και κατασκευάζοντας τον υπεράνθρωπο. Τα όρια του σώματος του αθλητή κατασκευάζονται και ξαναγράφονται από κυρίαρχους λόγους, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι γι' αυτό. Πίσω από το σώμα που επιτελεί μία υπεράνθρωπη επίδοση - επιτελώντας αυτήν την επίδοση κατασκευάζει το καινούριο όριο στα σώματα των αθλητών - βρίσκονται οι ειδικοί που κατασκεύασαν αυτό το σώμα, ιατρικά, τεχνολογικά, φαρμακευτικά, προπονητικά επιτελεία που υψώνουν τον πήχη στο πεδίο του μετά- νεωτερικού υπεράνθρωπου.

Η βιολογία και η τεχνολογία έρχονται να κατασκευάσουν από την αρχή το σώμα του αθλητή, δηλαδή να το γεννήσουν. Με την ανακάλυψη του γονιδιώματος που είναι υπεύθυνο για την φυσική επίδοση π.χ. της δύναμης, ο επόμενος αθλητής και το σώμα του, δεν θα κατασκευαστεί με την εξειδίκευση και την επανάληψη της προπόνησης, θα γεννηθεί με αυτά τα χαρακτηριστικά. Ακόμα, η θεραπεία ανάπτυξης των βλαστοκυττάρων θεωρείται από τις τεχνολογίες που ανεξέλεγκτα θα μπορούσαν να εισβάλουν στον αθλητισμό και να αναδημιουργήσουν σώματα και επιδόσεις. (Goggaki K., Sports and Technology Genetics Αθήνα 2004).

Το σώμα του αθλητή είναι ένα κατασκεύασμα για να αμφισβητήσει τα όρια του κάθε σώματος, το οποίο μπορεί να λέγεται ανθρώπινο· έτσι κάθε άνθρωπος θα μπορέσει να αμφισβητήσει τα όρια του σώματος του και να προσπαθήσει να το διαμορφώσει σύμφωνα με τις ανάγκες του και τις επιθυμίες του που όλο και αυξάνονται στην εποχή της μετανεωτερικότητας. Το σώμα του αθλητή που θα σπάσει το όριο ταχύτητας στα 100 μέτρα, για παράδειγμα, και θα τρέξει σαν μηχανή για να το κάνει, στο συμβολικό επίπεδο έχει ανυψώσει τα όρια της ανθρώπινης ύπαρξης πάνω από το μέχρι πρότινος υπάρχον όριο της φύσης για τα 100 μέτρα, και είναι σαν μία φωτεινή ρεκλάμα στο μυαλό του εξωτερικού παρατηρητή που φωνάζει «τα πάντα είναι δυνατά με σκληρή δουλειά και εξειδίκευση».

Αυτό που αλλάζει στο πεδίο του αθλητισμού σε σύγκριση με την υπόλοιπη κοινωνία στην παρούσα φάση νεωτερικότητας είναι ότι στην κοινωνία ο ενσώματος εαυτός παρέχει κοινωνικό στάτους και έτσι υπέρ - προστατεύεται και ένα μεγάλο μέρος από τον ελεύθερο χρόνο του υποκειμένου, και η υλική αγοραστική δύναμη αυτού, πηγαίνει στο να μπορέσει να καλυτερεύσει την εικόνα του σώματος και την υγεία του (μακροβιότητα, αιώνια νεότητα, κτλ). Ενώ λοιπόν το σώμα ως σχέδιο προς υλοποίηση είναι συνυφασμένο με την εικόνα ενός αθλητικού υγιούς σώματος (Shilling 1993), το σώμα του αθλητή «νοσεί». Στο πεδίο του αθλητισμού, η μακροημέρευση και η υγεία είναι πλασματικές αξίες αφού επισκιάζονται από την εργασιακή σχέση σώματος - υποκειμένου. Καμία εργασία στο σύγχρονο κοινωνικό πεδίο δεν έχει την ικανότητα της ορθολογικής χρήσης και διαχείρισης των πόρων, και αυτό είναι πασιφανές από την άρνηση των εταιριών και κυβερνήσεων των πιο ανεπτυγμένων χωρών να δεχτούν ότι ο πλανήτης καταστρέφεται και το οικοσύστημα παύει να υπάρχει με τον τρόπο που το ξέραμε· έτσι και στις συνθήκες της αθλητικής εργασίας και μάλιστα της σωματοποιημένης εργασίας, ο πόρος είναι το σώμα και η εξόρυξη επιδόσεων δεν θα λογαριάσει την περαιτέρω ζωή αυτού. Ο Ντάν Κέλι αθλητικογράφος στο περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας GQ λέει ότι στην Αμερική (αναδημοσίευση σε άρθρο της Νατάσσας Γιαννούση, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Έθνος»), σε έρευνα που έγινε ανάμεσα σε ποδοσφαιριστές ηλικίας 19-20 χρονών, οι οποίοι ρωτήθηκαν αν θα έπαιρναν αναβολικά για να κερδίσουν το μουντιάλ, ξέροντας ότι θα πέθαιναν στα 40 τους, το 90 % απάντησαν ναι, θα έπαιρναν. Παρόμοια έρευνα σε αθλητές του στίβου στους προκριματικούς αγώνες, τα λεγόμενα τράιαλς, της Αμερικής για την επιλογή της ολυμπιακής ομάδας που θα εκπροσωπούσε την πατρίδα τους στο Σίδνεϊ στους ολυμπιακούς αγώνες του 2000, απέδειξε ότι και εκεί σε συντριπτικό ποσοστό οι αθλητές δεν νοιάζονταν για το αν πεθάνουν μετά από λίγα χρόνια αρκεί να πάρουν ένα ολυμπιακό μετάλλιο. Σε άρθρο στην εφημερίδα, υποστηρίζεται ότι το ντόπινγκ είναι κατά πολύ χειρότερο από την χρήση ναρκωτικών γιατί στη πρώτη περίπτωση ο αθλητής αποκτά υψηλό στάτους και κοινωνική αποδοχή, ενώ στην άλλη ο χρήστης περιθωριοποιείται. Ο Ουμπέρτο Έκο παρομοίασε τους αθλητές και την χρήση που κάνουν στο σώμα τους με την τεχνική περίδεσης των ποδιών στην Κίνα, τεχνική που εφαρμόζεται σε νεαρά κορίτσια από τις μητέρες τους για να αποκτήσουν πόδια μικρά και «όμορφα», ανάλογα με εκείνα ελαφίου ή αλεπούς, τεχνική ιδιαίτερα βασανιστική και επίπονη. «Απ' αυτόν τον πυρήνα διφορούμενης υγείας (που 'ναι «υγιής» εφόσον δεν ξεπεραστεί ένα όριο...) ωριμάζουν τα πρώτα έκτροπα του αγωνίσματος όπως για παράδειγμα η εκτροφή ανθρώπων αφιερωμένων σ' ένα αγώνισμα. Ο αθλητής είναι ήδη ένα ον που έχει υπερασκήσει ένα μόνο όργανό του, που κάνει το σώμα του εστία και αποκλειστική πηγή ενός συνεχούς παιχνιδιού. Ο αθλητής είναι τέρας, είναι ο Άνθρωπος που Γελά, είναι η γκέισα με το πιεσμένο και ατροφικό πόδι». (Umberto Eco, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή, 1985).

Οι αθλητές θυσιάζουν λοιπόν σχεδόν σαδιστικά θα λέγαμε το σώμα τους για να πετύχουν το σκοπό τους, χωρίς να είναι βέβαιο αν θα έρθει το πολυπόθητο αποτέλεσμα. Και ενώ όλη τους η ύπαρξη μπορεί να ταυτιστεί με το σώμα τους και την εικόνα αυτού, σαν ένα τρένο που θα τους ταξιδέψει από την αφάνεια της προπόνησης και του μόχθου στην στιγμή της επιβράβευσης και της κοινωνικοποίησης των αγώνων τους, είναι σαν να μην υπάρχει σε αυτή τη διαδρομή επόμενη στάση. Τι μπορεί να σκέφτεται ένας αθλητής της άρσης βαρών που για να πετύχει το σκοπό του είναι ικανός να καταστρέψει τα γόνατα και τη μέση του, μία

αθλήτρια της ενόργανης γυμναστικής όταν πρέπει να πάρει χάπια που θα ανακόψουν την εφηβική εξέλιξη σε ενηλικίωση για να παραμείνει μικρή και ευλύγιστη για τις ανάγκες του επαγγέλματός της, μία αθλήτρια της ρυθμικής όταν πρέπει να διαλέξει αν θα πει ένα ποτήρι νερό η αν θα φάει ένα μήλο για να μην πάρει γραμμάρια από την προηγούμενη φορά που την ζύγισε ο προπονητής της ο οποίος ελέγχει το βάρος της τρεις φορές την ημέρα, τι μπορεί να σκέφτεται για το σώμα της μία αθλήτρια στίβου που τα αναβολικά της έχουν αλλάξει το σώμα και τα δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου, από γυναικεία σε ανδρικά, τι εικόνα σώματος μπορεί να έχει ένας αθλητής του στίβου που από την χρήση τεστοστερόνης, το σώμα του δεν παράγει τη δικιά του, με αποτέλεσμα την γυναικομαστία και την ατροφία των γεννητικών του οργάνων, τι μπορεί να σκέφτεται ένας αθλητής του άλματος σε ύψος που για να κατεβάσει το σωματικό του βάρος σε επίπεδα νεκρού ανθρώπου αναγκάζεται να τρέφεται με τροφή για αστροναύτες σε σωληνάριο για πάνω από έξι μήνες με αποτέλεσμα να μην λειτουργεί το πεπτικό του σύστημα για πάνω από 5 μήνες, τι σχέση έχει με το σώμα του ένας αθλητής που έχει αναγκαστεί να υποβληθεί σε δύο χειρουργεία από τα 17 του χρόνια για να μπορεί να αγωνίζεται με τα ελαττωματικά του γόνατα ξέροντας ότι στα 40 του θα δυσκολεύεται να περπατήσει. Πόσοι από αυτούς που εκτίναξαν τα ανθρώπινα όρια σε επίπεδα δυσθεώρητα για τον άνθρωπο μπορούμε να πούμε ότι μετά το πέρας της καριέρας τους έζησαν για να απολαύσουν τους καρπούς τους; Σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα, μετά τη πτώση της σοβιετικής ένωσης ανακαλύφθηκαν τα τερατουργήματα της επιστήμης και της τεχνολογίας σε βάρος αθλητών οι οποίοι παραμορφώθηκαν, βρίσκονται σε ψυχιατρεία στη Βουλγαρία, είναι ανάπηροι, και πολλοί από αυτούς πέθαναν νέοι· μήπως αν έπεφτε το τείχος της απέναντι πλευράς μαθαίναμε ανάλογα πράγματα για τους αθλητές εκεί; Τι είναι αυτό που μπορεί να κάνει έναν άνθρωπο να θυσιάσει την ζωή του, η δόξα, τα λεφτά, το στάτους; Το πεδίο του αθλητισμού μήπως είναι ένας δοκιμαστικός σωλήνας νεωτερισμών και σχέσεων του υποκείμενου με το σώμα του, το οποίο πρόκειται να εφαρμοστεί στην υπόλοιπη κοινωνία; Μήπως η παραγωγή και στο σωματοποιημένο κεφάλαιο πλέον ζητάει από τα μετα - νεωτερικά υποκείμενα όχι μόνο το οχτάωρο της εργασίας τους, αλλά και την υπόλοιπη ζωή τους. Ζήσε και εσύ το όνειρο να πεθάνεις ένδοξα.

Επιτήρηση και πειθάρχηση

- Το πρότυπο του αθλητικού σώματος για την κοινωνία, μεταστροφή του ενδιαφέροντος των δυτικών κοινωνιών από το εργαζόμενο σώμα στην εργασία για το σώμα.
- Πανοπτικό μοντέλο καταστολής
- Σωματικό κεφάλαιο στη κοινωνία της μετανεωτερικότητας
- Διαχωρισμός του αθλητή από το σώμα του

Το κοινωνικό στάτους των αθλητών είναι υψηλό στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες· δεν είναι άνθρωποι που αναπαράγουν άθλους, είναι πρότυπα ομορφιάς, δεν είναι απλά αθλητές, είναι μοντέλα, ηθοποιοί, επιχειρηματίες και σίγουρα ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού θέλει να μοιάζει με αθλητής. Μέσα από την άσκηση ενσωματώνει τα κυρίαρχα πρότυπα ομορφιάς εφαρμόζοντας στην πράξη την αρχή «τα αγαθά κόποις κτώνται» (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:39) ή το πιο δυτικό «no pain, no gain».

«Η αλλαγή της δομής των σύγχρονων κοινωνιών όπου η εστίαση τους στρέφεται από την παραγωγή στην κατανάλωση και την αύξηση του ελεύθερου χρόνου. Το υποκείμενο κατασκευάζεται ως καταναλωτής και το σώμα μετατρέπεται σε κομβικό στοιχείο της κατανάλωσης όπου θεωρείται ως μηχανή η οποία μπορεί να τροποποιηθεί κατά βούληση και να παρουσιαστεί ως τελειότητα με τη βοήθεια της ιατρικής, της υγιεινής διατροφής, των γυμναστηρίων και της ενδυμασίας». (Shilling1993:93)

Το πρότυπο του αθλητικού σώματος συνυφασμένο με τις μεγάλες επιδόσεις, την υγεία και την μακροζωία είναι από τα πιο δημοφιλή και προβαλλόμενα πρότυπα στην σύγχρονη δυτική κοινωνία. Ο άνθρωπος καταναλώνει πολύ χρόνο και χρήμα για να προσπαθήσει να φτάσει το σώμα του σε αθλητικό επίπεδο. Μέσα από αυτό το σύστημα υγείας, μακροζωίας και καλής εικόνας για το σώμα ξεπηδούν καινούρια πρότυπα και έτσι καινούριες τεχνικές ανάπτυξης του εαυτού. Με τις απεριόριστες δυνατότητες ανάπτυξης του εαυτού το μετανεωτερικό άτομο έχει την ψευδαίσθηση ότι είναι κυρίαρχο στην ζωή του. Στην καταναλωτική κουλτούρα το σώμα δεν καταπιέζεται, η καταπίεση αντικαταστάθηκε από αυξημένες δυνατότητες (potensions), του δίνεται το κίνητρο να είναι αδύνατο, γυμνό, μακιγιαρισμένο, όμορφο. (Shilling 1993:3-4).

Το αθλητικό πρότυπο και η προσπάθεια να φτάσεις σε αυτό (καλογυμνασμένο σώμα, νεανική όψη, σφριγηλοί μύες) είναι ένα πρότυπο που απαιτεί πολλές θυσίες, πολύ κόπο και χρόνο αλλά και ταυτόχρονα πολλά χρήματα σε ειδικούς και μεγάλη αφοσίωση στις εντολές τους. Το σώμα μπορεί να μπει σε δοκιμασίες όπως εξαντλητικές προπονήσεις, δίαιτα και κατανάλωση διατροφικών συμπληρωμάτων με αμφίβολες παρενέργειες· δεν είναι τυχαίο ότι έρευνες για το ντόπινγκ έχουν δείξει ότι η πλειοψηφία των χρηστών απαγορευμένων ουσιών δεν είναι αθλητές.

«Ανώδυνη αναφορά στη βεβαιότητα μιας νομιμότητας: στο νόμιμο του «δικαιώματος» να διευρύνουμε τις σωματικές νόρμες ή και να επέμβουμε πάνω τους, του «δικαιώματος» να «διαχειριζόμαστε» τον ίδιο μας τον οργανισμό. Δεν πρόκειται για τίποτε άλλο από ένα αποτέλεσμα της αργής κίνησης χειραφέτησης της ιδιωτικής σφαίρας, μεταξύ άλλων, με τις παρεπόμενες ψευδαισθήσεις και αφελείς ιδέες. Τίποτε άλλο, επίσης από έναν κίνδυνο από-συμβολοποίησης της σωματικής ολότητας, εκεί όπου οι θεσμοί οι οποίοι ανέκαθεν υπαγόρευαν τις συλλογικές συντεταγμένες έχουν σε μεγάλο βαθμό απαλειφθεί: «το ντοπάρισμα δεν είναι τελικά, παρά η πιο συνηθισμένη μορφή αυτών των πολύ διαδεδομένων πρακτικών που στοχεύουν στην αναμόρφωση και τη βελτίωση του εαυτού μας». (A. Ehrenberg, "Tous dope's!" Le Nouvel Observateur, 19-25/11/1998.)» (George Vigarello 2002:188)

«Τα σώματα υποτάσσονται στις κοινωνικές επιταγές, στα κυρίαρχα πρότυπα περί αποδεκτού σώματος, (νεανικού, σφριγηλού, αθλητικού κτλ) καθώς και τα κριτήρια που περιβάλλουν το έμφυλο σώμα και προσδιορίζουν τις έννοιες όπως αρρενωπότητα και θηλυκότητα. Το ενδιαφέρον σε αυτή την αμφισημία έγκειται στην συνύπαρξη της προσωπικής ευχαρίστησης με την εφαρμογή πανοπτικών τεχνολογιών με απώτερο στόχο την παραγωγή αυτοεπιτηρούμενων και υπάκουων σωμάτων». (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:36)

Το πανοπτικό σύστημα ελέγχου λειτουργεί άψογα σε συνθήκες που απαιτείται η απόλυτη πειθαρχία για την επίτευξη στόχων. Η επίτευξη του στόχου της δημιουργίας ενός υποκειμένου, ενός σώματος, που να μοιάζει αθλητικό, είναι ο τέλειος τρόπος αυτοπειθάρχισης αφού η πειθαρχία και η πειθήνια πρέπει να ενσωματωθούν ώστε στο ίδιο σώμα να εγγράψουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Δεν είναι όμως ότι η πειθαρχηση και η επιτήρηση λειτουργεί μόνο σε ανθρώπους που προσπαθούν να αποκτήσουν το κοινωνικό στάτους της εξομοίωσης του αθλητικού προτύπου. Ο αθλητισμός είναι ένα πεδίο που λειτουργεί κάτω από αυστηρούς κανόνες και σκληρή ιεραρχία. Ο αθλητής είτε σε προγενέστερες εποχές είτε στην σύγχρονη κοινωνία πάντα ήταν και θα είναι υπόλογος, αυτός και το σώμα του, στον λόγο των ειδικών που είναι υπεύθυνοι για την επίτευξη του αθλητικού στόχου, της επίδοσης.

Το σώμα είναι μία επιφάνεια η οποία εγγράφεται από διαφορετικούς εξουσιαστικούς λόγους. Τους λόγους διάφορων ειδικών όπως ο γιατρός, ο ιερέας, ο πατέρας. (Fox). Σε κάθε υποκείμενο είναι μία συνθήκη που μπορεί να διαρρηχθεί, στο αθλητικό υποκείμενο, όμως, δεν επιτρέπεται μία ανυπακοή αφού έτσι θα διακινδυνεύσει το σωματικό του κεφάλαιο και τα μέσα παραγωγής που έχει ταυτόχρονα, έτσι σαν εργασία και τόπος εργασίας, σαν ύπαρξη και εν δυνάμει επιτυχία, ένα αθλητικό σώμα πρέπει να είναι σε πλήρη έλεγχο και επιτήρηση. «Το δίκτυο των σχέσεων πληροφόρησης και συνεργασίας ανάμεσα στον προπονητή, τον μάνατζερ, στους συναδέλφους στο γυμναστήριο και τη σύζυγο διαμορφώνουν έναν οιονεί πανοπτικό μηχανισμό ο οποίος, στην ιδανική περίπτωση, υποβάλλει τον πυγμάχο σε διαρκή επιτήρηση, προσαρμοσμένη στο να επιτρέπει τη μέγιστη συσσώρευση σωματικού κεφαλαίου για τον αγώνα. [...] Και οι τρεις κανόνες αποχής - νηστεία, σεξουαλική αποχή και άρνηση των επίγειων περισπασμών- συγκλίνουν για να επιφέρουν μια ειδική διαδικασία «εκπολιτισμού» (Elias) του σώματος που έχει στόχο να δημιουργεί απόθεμα σωματικών πόρων για το ρινγκ». (Loïc J. D. Wacquant 1995)

Κατά αυτό τον τρόπο η σωματοποίηση ενός αθλητή μπορεί να είναι πολλαπλή και να οφείλεται στα πολλαπλά επίπεδα εξουσίας στα οποία υπόκειται σαν υποκείμενο και σαν σώμα. Υπάρχει η αποξένωση ανάμεσα στο αθλητικό υποκείμενο και στο σώμα του, όσον αφορά την ταύτιση του σώματος του με μέσο παραγωγής, που όμως ταυτόχρονα δεν του ανήκει πλήρως ιδιοκτησιακά, αφού σαν σωματικό εγχείρημα ανήκει σε πολλούς και πολλές ειδικούς και ειδικές, προπονητές, γιατρούς, διαιτολόγους, μάνατζερ κτλ που οι περισσότεροι είναι ιεραρχικά ανώτεροι στην πυραμίδα της εξουσίας πάνω στο body project - αθλητικό σώμα. «Η διακυβέρνηση του σώματος είναι μία συλλογική επιχείρηση που απαιτεί «ομαδική δουλειά» (Goffman, 1969:85-102) και εμπλέκει τις εποπτικές προσπάθειες όχι μόνο του προπονητή, του μάνατζερ και των «ομόσταυλων» του πυγμάχου αλλά και εκείνες του συζύγου ή της φιλενάδας του και των στενών συγγενών και φίλων του». (Loïc J. D. Wacquant 1995)

«Το σώμα περιβάλλεται με σχέσεις εξουσίας και κυριαρχίας αλλά αντίθετα δεν είναι δυνατό να αποτελέσει δύναμη εργασίας παρά μονάχα αν ενταχθεί σε ένα σύστημα καθυπόταξης (όπου η ανάγκη είναι, επίσης, ένα πολιτικό όργανο προσεκτικά ρυθμισμένο, υπολογισμένο και χρησιμοποιήσιμο). Το σώμα μετατρέπεται σε χρήσιμη δύναμη μόνον αν γίνει σώμα παραγωγικό και σώμα καθυποταγμένο». (Michel Foucault 1979:26, «πολιτική οικονομία του σώματος»).

Η διαφορά στην ένταση της υποταγής και της πειθαρχίας από οποιαδήποτε δουλειά με μία σωματική εργασία είναι η ένταση της σωματικής προσπάθειας, η οποία ενσωματώνει την παραγωγική διαδικασία αλλά και την παραγωγή Έτσι επιτελείται μία αποξένωση, στο σώμα και τον αθλητή αφού το σώμα θυσιάζεται στον σκοπό. Η θυσία αυτή στα υποκείμενα αθλητές παίρνει πολλές φορές θρησκευτικό χαρακτήρα και τελείται με θρησκευτική ευλάβεια. Η θυσία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον Αθλητισμό, όπως σε κάθε θρησκευτικό σύστημα το οποίο έχει ιεραρχία και προσδοκά κάποια «δικαίωση», «αποτέλεσμα», και «εξιλέωση». Ο αθλητισμός επιτελεί πολύ συστηματικά την ίδια δουλειά που επιτελεί π.χ. ο προτεσταντισμός στις δυτικές κοινωνίες, καταστέλλει τα πλήθη, αποπροσανατολίζει από τα προβλήματα της πραγματικότητας και καταστέλλει την σεξουαλικότητα.

«Πρόκειται γι' ανθρώπινη ενέργεια που αλλάζει κατεύθυνση. Τα θύματα δεν το καταλαβαίνουν, αλλά έχουνε καμιά φορά την συγκεχυμένη υποψία ότι βρίσκονται σε φαύλο κύκλο. Κυρίως καθώς η πολιτική, σαν πρότυπο κοινωνικής συμπεριφοράς, είναι παρούσα στην τηλεόραση, στις πλατείες, στις εφημερίδες: και το θύμα της αθλητικής φλυαρίας νιώθει μίαν ασαφή νοσταλγία γι' αυτή την καρποφόρα και αποτελεσματική συμπεριφορά. Και να που, μην μπορώντας να κάνει τον αντάρτη του Μαύρου Σεπτέμβρη, ο Homo Sportivus μασκαρεύεται σε αντάρτη κάποιας μαυροκίτρινης ομάδας. Πειθήνιο όργανο της εξουσίας, το

θύμα αναλώνει την ενστικτώδη ορμή του σε δραστηριότητες που δεν μπορούν να επηρεάσουν την εθνική πολιτική ζωή, και η μανία του ελέγχεται. Αλλά είναι το πιο καταπιεσμένο και απεγνωσμένο θύμα του συστήματος, γιατί δεν ξέρει πια τι του στέρησαν. Αυτή η βία χωρίς στόχο μπορεί να εκτονωθεί την κατάλληλη στιγμή: τα γήπεδα (έτσι όπως λειτουργούν σήμερα) είναι σαν βαλβίδα ασφαλείας που κάθε δικτάτορας μπορεί να εκμεταλλευτεί». (Umberto Eco, 1985)

«Ο αθλητισμός διαπλέκεται στους ευρύτερους μετασχηματισμούς της δομής και των άλλων μορφών δύναμης - εξουσίας των κοινωνικών-οικονομικών-πολιτικών σχηματισμών, στα πλαίσια της διαίρεσης, διαμάχης, συνεργασίας, συμφιλίωσης, μέσω ενός ιεραρχικού διευρυνόμενου δικτύου τοπικών και διεθνών αλληλεξαρτήσεων». (Βαρλάμη Ελένη 2003)

Εξάλλου η εργαλειοποίηση του αθλητισμού από τα κυρίαρχα καθεστώτα για να μπορέσει να ελέγξει και κατευνάσει τον λαό είναι μία γενική αλήθεια που δεν αποκρύπτει η εξουσία,

«Ευτυχώς που έχουμε κι το ποδόσφαιρο». (Μάργκαρετ Θάτσερ).

Ταυτότητες, ρόλοι, δίπολα και ποια η σημασία τους σε ένα αθλητικό σώμα.

- Η ταυτότητα «αθλητής», οι ρόλοι, συμπεριφορές και οι λειτουργίες στην κοινωνία
- Ο έμφυλος διαχωρισμός, πώς και γιατί συντελείται στον αθλητισμό
- Δίπολα αθλητή - προπονητή, υποκειμένου - ειδικού.

Το σώμα είναι ένα πεδίο πάνω στο οποίο εγγράφονται σημαίνοντα και σημασιώδη πολιτισμού, έτσι γίνεται αναγνωρίσιμο και έτσι επιτελεί τον σκοπό, τα καθήκοντα που έχει στην τρέχουσα κοινωνία. Η επιτέλεση είναι αυτή που μεταμορφώνει ένα υποκείμενο σ' ένα "πραγματικό" - βιώσιμο ον. (Butler 1993:13). Ο σύγχρονος αθλητισμός είναι ένα σύστημα μέσα στο οποίο καθρεπίζονται τα ιδανικά και οι συνήθειες της κάθε κοινωνίας, είναι δηλαδή μία μικρογραφία αυτής και επειδή έχει αυτόν τον τελετουργικό χαρακτήρα που του έχει δοθεί, καθρεπίζει και τις προσδοκίες κάθε κοινωνίας.

Εκτός από την βιολογία και την έκφραση του σώματος του αθλητή με βιολογικούς όρους υπάρχει και το εικονικό σώμα του αθλητή που έχει πολλαπλές ιδιότητες και μη - όρια.

Στην κοινωνία που η πληροφορία έχει σχεδόν ταυτιστεί με την εικόνα, «η εξωτερική εμφάνιση καθώς και το φαίνεσθαι δεν είναι απλώς ένα βασικό μέλημα αλλά ουσιαστική υποχρέωση των νεωτερικών υποκειμένων» (Δήμητρα Μακρυνιώτη 2004:35), οι πληροφορίες που παίρνουμε από την εικόνα ενός αθλητικού σώματος είναι καταϊγιστικές. Τα όρια του εικονικού σώματος μπορεί να είναι αυτά που έχει και η διαφήμιση, η τηλεόραση και η προπαγάνδα. Όταν ένας αθλητής "φιγουράρει" ως το απόλυτο σύμβολο της καθαρότητας, των ιδανικών, της δύναμης και της μέγιστης απόδοσης, τα «μη όρια» του σώματός του ζητούν από τα υπόλοιπα υποκείμενα που θα ταυτίσουν την ταυτότητά τους με τη δική του, αποδοχή των συνθηκών που οδήγησαν στην επιτέλεση της επίδοσης, αυτοθυσία, πειθαρχία, υπερβολή της προσπάθειας και σιδερένιες αντοχές. Στην νεωτερική κοινωνία η πειθαρχία σωματοποιείται, ακολουθώντας πρότυπα ομορφιάς που απαιτούν θυσίες σχεδόν θρησκευτικές, έτσι έχει μετεξελιχθεί ο έλεγχος πάνω στα σώματα. (Turner 1996:24). Δεν είναι τυχαίο που στη σύγχρονη κοινωνία οι διαφημιστικές καμπάνιες ταυτίζουν τον σύγχρονο εργαζόμενο με αθλητή, π.χ. των εκατό μέτρων μετ' εμποδίων, και ζητούν από αυτόν την μέγιστη επίδοση έστω με την βοήθεια συμπληρωμάτων διατροφής· η ξεκούραση και ο ελεύθερος χρόνος δεν είναι μέσα στην επιλογή κάποιου υποκειμένου που θέλει να σπάσει τα όρια.

Τα χαρακτηριστικά που προσδίδουν σε ένα υποκείμενο την ικανότητα να «είναι» στην πραγματικότητα ένα υποκείμενο δηλαδή να έχει την απαιτούμενη αναγνωσιμότητα από το περιβάλλον του και να μπορεί να έχει βιώσιμη έκφραση, είναι τα λεγόμενα σημαίνοντα που σηματοδοτούν αναγνωρίσιμες ταυτότητες, σύμφωνα με τις οποίες κάποιο υποκείμενο κατατάσσεται, εξηγείται, γίνονται σε όλους κοινά οι υποχρεώσεις ή μη υποχρεώσεις του και τα δικαιώματά ή μη δικαιώματά του, ο τρόπος ο οποίος πολλές λειτουργίες και συμπεριφορές αναμένονται από αυτόν να πραγματοποιηθούν σε μία αέναη διαδικασία επιτέλεσης.

Όμως στο πεδίο του αθλητισμού ποια από τα χαρακτηριστικά έχουν πραγματικά σημασία, από την στιγμή που αυτό που έχει σημασία είναι το αποτέλεσμα;

Ο αθλητισμός στην αρχή της ισότιμης αγωνιστικής άμιλλας έχει κατηγοριοποιήσει τα υποκείμενα που εμπλέκονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες σύμφωνα με τον γονότυπο του φύλου τους, αυτή των αντρών με γονότυπο XY και αυτή των γυναικών με γονότυπο XX. «Το τεστ για τον έλεγχο του φύλου εδραιώθηκε από την Δ.Ο.Ε. το 1968 και απαιτούσε όλες οι γυναίκες αθλήτριες να κάνουν ένα εγκεκριμένο τεστ της Δ.Ο.Ε. για να πιστοποιήσουν σε πιο φύλο ανήκουν». (Cole Ch., A National Fantasy: Enchanted Sporting Bodies & Sex Testing Αθήνα 2004).

Η ενασχόληση των ανδρών και των γυναικών με οποιαδήποτε σωματική αθλητική δραστηριότητα ποτέ δεν ήταν ισόποση. Οι γυναίκες σύμφωνα με το φύλο τους είχαν καθήκοντα και υποχρεώσεις που δεν τους επέτρεπαν να λαμβάνουν μέρος σε δημόσιου χαρακτήρα δραστηριότητες όπως αυτή του αθλητισμού. (Katie Liston:3-4)

Αυτό άλλαξε εν μέρει με την διεκδίκηση ισότητας των γυναικών σε πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα αλλά ο λόγος ο οποίος ο αθλητισμός έμεινε να είναι ανδροκρατούμενος

δεν είναι μόνο το φύλο αλλά και χαρακτηριστικά του φύλου, συγκεκριμένα η «αρρενωπότητα» και η «θηλυκότητα». Όταν πρωτοεμφανίστηκε το ερώτημα αν κάνει οι γυναίκες να αθλούνται, οι φωνές που εναντιώθηκαν χρησιμοποίησαν έναν ιατρικό λόγο βάση του οποίου οι γυναίκες δεν πρέπει να αθλούνται γιατί αυτό μειώνει την ικανότητά τους να τεκνοποιήσουν. (Giles R. Scuderi, Peter D. McCann, Peter J. Bruno, Π. Μπαλτόπουλος 2002:159-161). Αυτός ο λόγος είναι πολύ σημαντικό να δούμε ότι για να αναπαράγει έναν διαχωρισμό χρησιμοποιεί ιατρικά επιχειρήματα για το «καλό» της γυναίκας και της «φύσης» της, ενώ κινδυνολογεί για την πρώτιστη ιδιότητα κάθε θηλυκού υποκειμένου εκείνη την εποχή, την τεκνοποιία - αναπαραγωγή. Όταν αυτός ο μύθος καταρρίφθηκε οι γυναίκες άρχισαν να ασχολούνται με τον αθλητισμό αλλά κυρίως με αγωνίσματα που δεν θα έβλαπταν την εικόνα τους ως «θηλυκά» με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Ταυτόχρονα όμως για να επικρατήσουν σε κατεξοχήν ανδροκρατούμενο χώρο θα έπρεπε να υιοθετήσουν ανδρικά χαρακτηριστικά και στοιχεία αρρενωπότητας για να μπορέσουν να σταθούν ισάξια απέναντι στους συναθλητές τους και να διεκδικήσουν ίσες ευκαιρίες στην προπόνηση και κατ' επέκταση στην αθλητική τους ιδιότητα. Αυτό έβγαζε σε ένα παράδοξο, από τη μία να είναι αρκετά άνδρες απέναντι στους άνδρες συναγωνιστές και προπονητές για να έχουν ισότιμη αντιμετώπιση στο αθλητικό πεδίο, και από την άλλη να είναι αρκετά γυναίκες για να μην βλάψουν την περαιτέρω κοινωνική τους εικόνα στο μη αθλητικό πεδίο στο οποίο διαβίωναν».

Οι αθλήτριες με τον καιρό άρχισαν να εκτελούν δραστηριότητες σε επίπεδο πολύ υψηλό και το χάσμα των παγκοσμίων ρεκόρ ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες άρχισε να είναι όλο και πιο μικρό. Αυτό τι μπορεί να δηλώνει;

Πολλές από τις διαφορές που ανάγονται στο επίπεδο της φύσης και της βιολογίας που έχουν θεσπίσει την διαφορά στα δύο φύλα είναι ιστορικά κοινωνικά κατασκευάσματα. Αιώνες λόγου και ανάλογων συνθηκών έδωσαν στην γυναίκα ένα αδύναμο ρόλο που μέσα από την πάροδο του χρόνου σωματοποιήθηκε. (Tomas Laqueur). Το σημαντικό στη διαπίστωση αυτή και στο γεφύρωμα των σωματικών διαφορών του φύλου μέσα στο πεδίο του σύγχρονου αθλητισμού έφερε την κατηγοριοποίηση βάση του φύλου να κάνει πιο σαφή τον διαχωρισμό στο τι εννοεί γυναίκα και τι εννοεί άντρα. Τα δευτερογενή εξωτερικά χαρακτηριστικά δεν είναι πλέον ικανά και αρκετά για να διαχωρίσουν τους αθλητές σε άνδρες και γυναίκες. Απαιτείται σε πολλές περιπτώσεις το λεγόμενο sex control (έλεγχος βιολογικού φύλου) βάση του οποίου το υποκείμενο κατατάσσεται βάση του γονότυπου σε μία από τις κατηγορίες άνδρας - γυναίκα. Τι σκοπό έχει αυτός ο διαχωρισμός; Ο διαχωρισμός ανδρών και γυναικών έγινε βάση της παραδοχής ότι οι άνδρες από την φύση τους είναι πιο ικανοί και πιο δυνατοί άρα και πιο αποτελεσματικοί στις αθλητικές δραστηριότητες. Βάση της αρχής της ισονομίας της ισοτιμίας και του fair play, δεν θα ήταν σωστό κάποιος άνδρας να συναγωνιστεί μία γυναίκα γιατί είναι άδικο από την φύση. Άρα η φύση γίνεται εδώ ο ρυθμιστικός παράγοντας σε αυτήν την κατηγοριοποίηση. Όμως η φύση δεν είναι ουδέτερη πολιτισμικά και κοινωνικά διαμορφώνεται από τα υποκείμενα που την χειρίζονται ανά τους αιώνες. Ο ρυθμιστικός παράγοντας «φύση» είναι σε πλήρη αμφισβήτηση στην εποχή της μετανεωτερικότητας και στο πεδίο του αθλητισμού.

Τώρα βάση των αποτελεσμάτων της τεχνολογίας στα σώματα των αθλητριών τα οποία πλέον είναι σε εναρμόνιση με το σύγχρονο αθλητικό σχεδίασμα των επιδόσεων, κατασκευάζονται με αυτές τις αρχές που είναι θεσπισμένες από άνδρες για να αναπαράγουν πρότυπα αρρενωπότητας ή που θεωρούνται αρρενωπά. Τα δευτερογενή χαρακτηριστικά που είναι αυτά που κάνουν αναγνωρίσιμη την ταυτότητα του άνδρα ή της γυναίκας απλά στον σύγχρονο αθλητισμό - ανάλογα βέβαια με το άθλημα - δεν υπάρχουν και δεν έχουν και καμία θεσμική σημασία. Η θηλυκότητα πλέον τονίζεται με τεχνητά μέσα όπως μακιγιάζ, στάιλινγκ κτλ με σκοπό την απενοχοποίηση του αθλητισμού από φαινόμενα «σεξουαλικών παρεκκλίσεων» όπως διεμφυλισμών - transgenderism (δηλαδή επαναπροσδιορισμούς του φύλου, που έγινε κυρίως από αθλήτριες της πρώην σοβιετικής ένωσης που μετά το πέρας της αθλητικής σταδιοδρομίας τους άλλαξαν (επαναπροσδιόρισαν) το φύλο από γυναίκες σε άνδρες), (Cole Ch. 2004) και διαφορετικών σεξουαλικών προσανατολισμών π.χ. ομοφυλοφιλία, καθώς ό,τι ξέφευγε από την κυρίαρχη σεξουαλικότητα θεωρούταν ανάρμοστο για άτομα με το δημόσιο κύρος ενός αθλητή. Η κατηγοριοποίηση αυτή βάση του γονότυπου είχε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα όπως την μη ένταξη των ανθρώπων που είχαν μη κατατάξιμο γονότυπο σε αυτές τις δύο κατηγορίες και ακόμα περιπτώσεις ανθρώπων που ενώ είχαν γεννηθεί π.χ. ως γυναίκες, είχαν την κοινωνική ζωή γυναικών, αυτοπροσδιόριζονταν ως γυναίκες, βάση του τεστ προσδιορίστηκαν θεσμικά ως άνδρες και αναγκάστηκαν να αγωνιστούν νομικά για την ταυτότητα που μέχρι πρότινος θεωρούσαν αυτονόητη και αμφισβητήθηκε από νομικό πρόσωπο που τους κατέταξε αλλιώς θεσμικά.

(Cole Ch. 2004). Οποιαδήποτε κατηγοριοποίηση που έχει βιολογικά χαρακτηριστικά ως ρυθμιστικούς παράγοντες μπορεί να αμφισβητηθεί ως ύποπτη κοινωνικής υποκειμενικότητας. «[...] Το φύλο, επομένως, δεν είναι απλώς κάτι που κάποιος ή κάποια έχει, ούτε μία στατική περιγραφή εκείνου που κάποιος ή κάποια είναι: θα είναι ένα από τα κανονιστικά πρότυπα μέσω των οποίων ο «κάποιος» γίνεται έστω και κατά ελάχιστο βιώσιμος, ό,τι παρέχει σε ένα σώμα το δικαίωμα της ζωής μέσα στην επικράτεια του πολιτισμικά διανοήσιμου». (Judith Butler, «Τα σώματα που έχουν σημασία σχετικά με τα όρια του «φύλου» σε επίπεδο λόγου»)

Έτσι και η κατηγοριοποίηση βάση του φύλου μπορεί να έχει ακόμα ορατά όρια σε μεγάλο βαθμό, αλλά όσο τα όρια του σώματος του αθλητή επεκτείνονται με την βοήθεια της τεχνολογίας τόσο τα όρια της αθλητικής κατηγορίας άνδρα -γυναίκας θα είναι θολά ως προς την τοποθέτησή τους και την χρησιμότητά τους.

Άλλη κατηγοριοποίηση είναι βάση της ιθαγένειας του αθλητή. Ο εθνικός χαρακτήρας που υπάρχει σε ένα μεγάλο μέρος του σύγχρονου αθλητισμού, έχει να κάνει με το ιδεολογικό υπόβαθρο θέσπισης των αγώνων εξ αρχής, το οποίο ήταν η καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και του όρου «έθνος» αλλά σε ένα διεθνιστικό επίπεδο – διαφυλάττοντας όμως υπερεθνικό χαρακτήρα για τα θεσμικά όργανα του σύγχρονου αθλητισμού· Δ.Ο.Ε, IAAF, FIFA. (Για περισσότερες πληροφορίες του υπερεθνικού χαρακτήρα των Διεθνών αθλητικών οργανισμών : Παναγιωτόπουλος Δημήτριος 2005).

Οι αθλητές μπορούν όμως να αλλάξουν ιθαγένεια αν τους αποδεχθεί ένα άλλο κράτος και να αγωνιστούν κάτω από την σημαία αυτού. Το ζήτημα τουλάχιστον σε Ολυμπιακό επίπεδο αγώνων είναι τα διακριτικά τα οποία μπορεί να φέρει απάνω του ένας αθλητής, αν είναι αυτά που χορηγούν τη χώρα του ή όχι. (Παναγιωτόπουλος Δημήτριος 2005:300-306). Η κάθε χώρα μπορεί να έχει διαφορετικό καθεστώς παροχών για τον κάθε αθλητή και αυτός είναι υπεύθυνος για να επιλέξει κατά πόσο εξυπηρετεί τα συμφέροντά του αλλάζοντας χώρα, χαρακτηριστικό παράδειγμα στο ελληνικό αθλητικό γίγνεσθαι είναι η ελληνοποίηση πολλών αθλητών ενόψει ολυμπιάδας του 2004. Η εικόνα του αθλητή που κερδίζει έχει χρησιμοποιηθεί πάρα πολλές φορές για προπαγάνδισή κυβερνήσεων και καθεστώτων ακόμα και για προπαγάνδισή τρόπου ζωής, χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο ψυχοπολεμικός ανταγωνισμός Η.Π.Α – Σοβιετικής Ένωσης στο αθλητικό πεδίο. Η ταυτότητα αυτών των αθλητών βάση της καταγωγής τους ήταν κάτι που τους ξεπερνούσε ως υποκείμενα, αν νικούσαν θα νικούσε ένα κράτος, ένα σύστημα διακυβέρνησης, αυτή τους η ιδιότητα από υποκείμενα τα καθιστούσε σύμβολα. Δεν είναι λίγες οι φορές που το αθλητικό πεδίο έγινε πεδίο προπαγάνδας· από τους Ολυμπιακούς αγώνες του Βερολίνου το 1936 και την προπαγάνδα των ναζι υπέρ του σχεδίου τους και της ιδεολογία τους για την άρια φυλή «ο αθλητισμός δεν ανακάλυψε την πολιτική με το μπιόκοτάζ των ολυμπιακών αγώνων του 1980. το ολυμπιακό κίνημα, από μόνο του, είναι φτιαγμένο από μία μακρά διαδοχή αποκλεισμών και μπιόκοτάζ [...] Η παρουσία και μόνο εθνικών αναμετρήσεων δημιουργεί την δυνατότητα των πολιτικών αναφορών, ή ακόμη πιο απλά, το γεγονός ότι μόνο μία ομάδα μπορεί να συγκεντρώνει πάνω της τα τοπικά πάθη έχει την τάση να ενεργοποιεί το πολιτικό στοιχείο. [...] Μένει να σημειώσουμε ότι η πρόσφατη γιγάντωση του θεάματος, η τηλεοπτική του εξάπλωση, καθώς επίσης και η συνολική αναδιοργάνωση της αθλητικής οικονομίας, κατέστησαν την παρουσία της πολιτικής ακόμη πιο αναπόφευκτη». (Georges Vigarello 2002:152-153).

Εφόσον λοιπόν τα αθλητικά υποκείμενα αντιπροσωπεύουν ένα κράτος βάση της αθλητικής τους ταυτότητας και είναι υποχρεωτική αυτή η συνθήκη, για να μπορέσουν να αγωνιστούν σε διεθνείς διοργανώσεις, είναι βάση αυτής τους της ταυτότητας και πρεσβευτές της πολιτικής αυτού του κράτους, αν κάνουν κάποια δήλωση ή πράξη που μπορεί να μην είναι εναρμονισμένη με την κυρίαρχη πολιτική γραμμή του κράτους μπορεί να χάσει την αθλητική ιθαγένεια και αν κάποιο άλλο κράτος δεν τους δώσει άσυλο δεν θα μπορέσουν να αγωνιστούν περαιτέρω. Κυρώσεις για ανάρμοστη πολιτική συμπεριφορά μπορεί να βάλει και ο διοργανωτής του αγώνα ή ο κύριος φορέας· χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαμαρτυρία στους ολυμπιακούς αγώνες στο Μεξικό το 1968 όπου οι αθλητές των διακοσίων μέτρων, που εκπροσωπούσαν την Αμερική και πήραν την πρώτη και Τρίτη θέση αντίστοιχα, Σμιθ και Κάρλος, ύψωσαν την γροθιά τους στην απονομή ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την κακομεταχείριση των έγχρωμων ανθρώπων στις Η.Π.Α., η ολυμπιακή επιτροπή αφαίρεσε τα μετάλλιά τους κατηγορώντας τους για ανάρμοστη συμπεριφορά.

Η εικόνα ενός αθλητή που φέρει τα σύμβολα της πατρίδας του είναι τόσο δυνατή και εκμεταλλεύσιμη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που είναι αδύνατον να μην είναι κάτι που θα θέλει να εκμεταλλευτεί και να ελέγξει η πολιτική, που όπως πάντοτε είναι συνδεδεμένη με το θέαμα και τον θρίαμβο.

Συμπεράσματα

Ο αθλητισμός των επιδόσεων είναι ένα πεδίο όπου το σώμα έχει περισσότερη σημασία από τα άλλα πεδία της κοινωνίας, αν και η εποχή την οποία ζούμε χαρακτηρίζεται από την ιδιαίτερη προσοχή στο σώμα σε όλα τα πεδία.

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του σώματος οφείλεται στο γεγονός ότι δεν είναι απλά ένα σώμα το οποίο κατέχεται από ένα υποκείμενο· είναι ταυτόχρονα μέσο και τόπος παραγωγής, αυτό μπορεί να επιφέρει σε έναν αθλητή διαφορετικού τύπου σωματοποιήσεις από ότι σε ένα άλλο οποιοδήποτε υποκείμενο, και σε πολλές περιπτώσεις μία αποξένωση με το σώμα του.

Το σώμα του αθλητή μπορεί στην μετα - νεωτερική κοινωνία να λειτουργεί ως πρότυπο για την υπόλοιπη κοινωνία, να έχει μεγάλο στάτους λόγω κυρίως της εμπλοκής του αθλητισμού με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και με το θέαμα, μπορεί να ενσωματώσει και να φέρει πιο κοντά στην πραγματικότητα έννοιες όπως τα cyborg. Το σώμα του αθλητή μπορεί να είναι ένα σχέδιασμα προς επιτέλεση, μπορεί να έχει ιδιότυπο ιδιοκτησιακό καθεστώς όπως ακριβώς ένα μετοχικό κεφάλαιο, μπορεί να έχει στοιχεία ταυτότητας όπως φύλο και έθνος που όμως η ρυθμιστική τους ιδιότητα είναι η κατηγοριοποίηση.

Το σώμα του αθλητή μπορεί να συμβολίζει της προσδοκίες ενός λαού, την δόξα, την τιμή και την δύναμη, μπορεί να συμβολίζει με τις προσδοκίες της ανθρωπότητας να σπάσει τα όρια, αλλά το σώμα του αθλητή σαν σώμα είναι κάτι που μπορεί να είναι αναλώσιμο και ευάλωτο στο βωμό της επίδοσης και του θεάματος.

Βιβλιογραφία:

Αποστολίδου Άννα, «Καλειδοσκοπικά σώματα: η διασεξουαλικότητα και η κατασκευή εναλλακτικής θηλυκότητας στη σύγχρονη Ελλάδα», από: Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος, επιμέλεια: Χαλκιά Αλεξάνδρα και Μηχαηλίδου Μάρθα, εκδόσεις κατάρτι και δίνη φεμινιστικό περιοδικό, Αθήνα 2005

Αλεξιάς Γεώργιος, Κοινωνιολογία του σώματος - Από τον «Άνθρωπο του Νεότερνταλ» στον «Εξολοθρευτή», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα 2006, Αθήνα

Βαρλάμη Ε. Ελένη, ΕΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑ Διεθνές Συνέδριο Κοινωνιολογίας, «ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ» Γαλλικό Ινστιτούτο, Αθήνα 7-10 Μαΐου 2003

Yves P. Boulonge Δ/ντής σωματικής αγωγής Γαλλία 1986, το έργο του Κουμπερτέν. Σελ. 112-127, σημειώσεις στο μάθημα ολυμπιακή παιδεία, υπεύθυνος μαθήματος κ. Γκιόσος, Αθήνα 2005

Rosi Braidotti «Σημάδια θαύματος και ίχνη αμφιβολίας της περί τερατολογίας και σωματοποιημένων διαφορών» από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυγιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Breton D. genetic fundamentalism or the Cult of the gene, body and society 2004

Judith Butler, 1990, gender trouble, feminism and the subversion of identity, Routledge, N. Y.

Bodies that matter: on the discursive limits of sex. 1993, Routledge

The physic Life of power, Standford UP 1997

Σώματα που έχουν σημασία: σχετικά με τα όρια του «φύλου» σε επίπεδο λόγου, από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυγιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Κώστας Γιαννακόπουλος, Σεξουαλικότητα – Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας, εκδόσεις: Αλεξάνδρεια, Απρίλιος 2006 Αθήνα

Θωμάς Β. Γιαννάκης, ιστορία φυσικής αγωγής, Αθήνα 1998

Cole Ch., A National Fantasy: Enchanted Sporting Bodies & Sex Testing Αθήνα 2004 Διεθνές συνέδριο: «Αθλητισμός, Κοινωνία και Ταυτότητα» ίδρυμα μείζονος ελληνισμού

Copleston, Frederick S.J. 1963, A history of philosophy. Modern philosophy: Descartes to Leibniz, Image Books, Garden City, NY.

Umberto Eco, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή, 1985 Εκδόσεις Μαλλιάρης-Παιδεία.

Εγκελς, η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, έκδοση Coste

Έκ- φυλες, Φύλο, σώμα, σεξουαλικότητα, Copy- free, Θεσσαλονίκη 2006

Falk P. "written in the flesh", body and society I, 1995, sage

Michel Foucault «πολιτική οικονομία του σώματος» από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυγιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Απόσπασμα από το κείμενο «Foucault, θηλυκότητα και εκσυγχρονισμός της πατριαρχικής εξουσίας, Sansra Lee Bartky, από «φύλο, σώμα, σεξουαλικότητα» ομάδα έκφυλες, copy-free, 2006 Θεσσαλονίκη

«Αυτό δεν είναι μία πίπα», 1968, εκδόσεις Πλέθρον

Giles R. Scuderi, Peter D. McCann, Peter J. Bruno, Π. Μπαλτόπουλος, Αθλητιατρική τόμος α, ελληνική έκδοση: ιατρικές εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης.

Ervin Goffman, behaviour in public places – notes on the social organization of gatherings, εκδόσεις the free press MacMillan, απόσπασμα «ευγενική έλλειψη προσοχής» από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυνιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Relations in public – microstudies in public order, εκδόσεις Penguin Books Ltd.

απόσπασμα «οι σχέσεις δημοσίως» από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυνιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Goggaki K., Sports and Technology Genetics, Αθήνα 2004 Διεθνές συνέδριο: «Αθλητισμός, Κοινωνία και Ταυτότητα» ίδρυμα μείζονος ελληνισμού

Donna J. Haraway, "Simians, Cyborgs and Women, the Reinvention of Nature", Free Association Books/ London, 1991

Halberstam Judith, Female Masculinity, Duke University Press, 1998 Durham and London.

Καλφοπούλου Ανδριάννα «Η καλή κόρη: Το «σύνδρομο του καλού κοριτσιού» Κατασκευές και εξομολογήσεις μιας παράστασης υπακοής»,

από: Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος, επιμέλεια: Χαλκιά Αλεξάνδρα και Μηχαηλίδου Μάρθα, εκδόσεις κατάρτι και δίνη φεμινιστικό περιοδικό, Αθήνα 2005

Thomas Laqueur, κατασκευάζοντας το φύλο: Σώμα και κοινωνικό φύλο από τους αρχαίους Έλληνες έως τον Φρόιντ, εκδόσεις Πολύτροπον, Αθήνα 2003

Katie Liston, PLAYING THE 'MASCULINE/FEMININE' GAME

So he plays harder...and she plays softer, Department of Sociology, University College Dublin, <http://www.ucd.ie/pages/99/articles/liston.pdf>.

Λαϊνάς Θωδωρή «φτιάχτε την διαστημική κιβωτό του Νώε» βήμαmagazino 2002

Daniel Mang Φυλή, τάξη και οι αντιφάσεις της αρρενωπότητας, μπφ qvzine.net

Marcel Mauss, Τεχνικές του σώματος, από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυνιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Κοινωνιολογία και ανθρωπολογία 1950 Γαλλία, επανέκδοση 2004 Ελλάδα, εκδόσεις του εικοστού πρώτου

Δήμητρα Μακρυνιώτη, «Τα όρια του σώματος» Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Νήσος 2004

Ζαν- Μαρί Μπρομ, Μαρκ Περελμάν, Ποδόσφαιρο μία Συγκινησιακή Πανούκλα, Εκδόσεις: Μαύρη λίστα, Αθήνα 1999.

Σιμόν ντε Μπωβουάρ, 1949, Το δεύτερο φύλο, εκδόσεις Γλάρος 1979 Αθήνα

Δόμνα Παστουρματζή, «Φουτουριστικά οράματα της βιολογικής μηχανής», από: Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος, επιμέλεια: Χαλκιά Αλεξάνδρα και Μηχαηλίδου Μάρθα, εκδόσεις κατάρτι και δίνη φεμινιστικό περιοδικό, Αθήνα 2005

Robert N. Proctor «Η εξόντωση «της ζωής που δεν αξίζει να τη ζει κανείς», από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυνιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Παναγιωτόπουλος Δημήτριος Διεθνείς Αθλητικοί και Ολυμπιακοί Θεσμοί, Αθήνα 2005, εκδόσεις: Έννοια.

Londa Shiebinger «Σκελετοί στην ντουλάπα: οι πρώτες απεικονίσεις του γυναικείου σκελετού στην ανατομία του 18 ου αιώνα», από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυνιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Shilling, the body and social theory, Sage, 1993

Ljubodrag Simonović, Philosophy of Olympism, Belgrade 2004, published by "Struc'na knjiga" Svetogorka 48, Belgrade, Serbia and Montenegro.

Synnott A. the body and social, Routledge, 1993

Turner B. regulating bodies, 1992 Routledge
The body and society, sage publications 1996 London

Ζαν Φλεβίλ η γυναίκα και ο κομμουνισμός, εκδοτικός οίκος γνώσεις, Αθήνα 1958

Vender, Sherman, Lusiano, Τσακόπουλος, Φυσιολογία του ανθρώπου, τόμος 1, 2000 ελληνική έκδοση, Ιατρικές εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης

George Vigarello, Από το Παιχνίδι στο Αθλητικό Θέαμα – Η γέννηση ενός μύθου, editions du Seuil, 2002, Ελληνική έκδοση: εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2004

Loïc J. D. Wacquant 1995, body and society, εκδόσεις: Sage «Μποξέρ επί το έργον: σωματικό κεφάλαιο και σωματική εργασία στους επαγγελματίες πυγμάχους», από τα όρια του σώματος Διεπιστημονικές προσεγγίσεις, επιμέλεια Δήμητρα Μακρυνιώτη, εκδόσεις Νήσος 2004

Χαλκιά Αλεξάνδρα, Μηχαηλίδου Μάρθα, Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος, εκδόσεις κατάρτι, και δίνη φεμινιστικό περιοδικό, Αθήνα 2005

Αλεξάνδρα Χαλκιά «αναθεωρήσεις του έμφυλου έθνους», από: Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος, εκδόσεις κατάρτι, και δίνη φεμινιστικό περιοδικό, 2005

Wikipedia.com

Indymedia.org

Qvzine.net